

12-

KALENDARZ SOCJALISTY

NA ROK
1948

KALENDARZ SOCJALISTY

NA ROK
1948

Czas. 4846/1948

Wydawnictwo Wydziału Szkoleniowego CKW PPS.

Tekst opracowali: Władysław Domino, Józef Fietkiewicz,
Teofil Głowacki, Jan Mulak, Egbert Skowron, Ryszard Wojna,
Mieczysław Zawadka.

Rysunki J. Słomczyńskiego

Nakład 300.000 egz., papier rotogr., 63 cm szer., 70 gr.

E 14035

Drukarnia Pomorska Sp. Wyd. „Wiedza” nr 7 w Grudziądzu
Nr 2611/XI. 47

BIBLIOTEKA
UMCS
LUBLIN

K 1021/61/1

JÓZEF CYRANKIEWICZ

Tow. Józef Cyrankiewicz urodził się w roku 1911 w Tarnowie. Już jako uczeń gimnazjalny żywo interesował się zagadnieniami socjalizmu i rozpoczynał działalność na terenie szkolnym. W czasie studiów prawniczych na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie tow. Cyrankiewicz pracuje czynnie w szeregu stowarzyszeń studenckich — jest członkiem zarządu Związku Niezależnej Młodzieży Socjalistycznej oraz prezesem i aktywnym działaczem Zw. Pacyfistów.

W tym też okresie poświęca się pracy publicystycznej i dziennikarskiej, współpracując z szeregiem pism lewicowych, w szczególności z najstarszym dziennikiem socjalistycznym w Małopolsce — „Naprzodem”, którego zostaje redaktorem.

Tow. Cyrankiewicz rozwija jednocześnie ożywioną działalność w ruchu partyjnym, gdzie dzięki swej postawie konsekwentnego socjalisty zdobywa szybko zaufanie socjalistów krakowskich. W 1935 r. wybrany zostaje sekretarzem Okręgowego Komitetu Robotniczego PPS w Krakowie, nieco wcześniej wiceprzewodniczącym robotniczej organizacji oświatowej TUR na terenie województwa krakowskiego.

We wrześniu 1939 r. tow. Cyrankiewicz jako oficer artylerii bierze udział w walkach na terenie województw południowych i dostaje się do niewoli. Podczas transportu udaje mu się zbiec i powraca do Krakowa, gdzie przystępuje natychmiast do organizowania walki podziemnej z okupantem. W 1941 r. zostaje aresztowany i osadzony w więzieniu na Montelupich, po czym przewieziony do obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu.

Natychmiast po przybyciu do Oświęcimia tow. Cyrankiewicz nawiązuje kontakt z lewicą obozową. Jest jednym z współorganizatorów nielegalnej organizacji

TOW. JÓZEF CYRANKIEWICZ
Sekretarz Generalny CKW PPS

obozowej, a w 1943 r. — komendantem utworzonej wówczas konspiracyjnej grupy wojskowej. Organizacja ta skupiała wszystkie elementy demokratyczne na terenie obozu. W skład jej wchodziła działająca w obozie wszystkich narodowości, przede wszystkim Polacy, Czesi i Austriacy. Tu wykuwała się jedność działania socjalistów i komunistów całej Europy.

Mimo wielkich niebezpieczeństw i stałej groźby śmierci, Organizacja Wojskowa nawiązuje kontakty z polskimi organizacjami socjalistycznymi podziemnymi na zewnątrz obozu i przesyła stałe wiadomości o tragicznej sytuacji więźniów politycznych na terenie obozu. Wiadomości te podane przez alianckie stacje radiowe zmuszają katów niemieckich do oględniejszego traktowania więźniów, co hamuje tempo likwidacji uwięzionych. Dzięki tym kontaktom Organizacja Wojskowa uzyskuje również pomoc z zewnątrz w postaci lekarstw i żywności, a także ułatwia ucieczkę z obozu kilkudziesięciu działaczom demokratycznym wszystkich narodowości.

W styczniu 1945 r. tow. Cyrankiewicz przewieziony zostaje do obozu koncentracyjnego w Mauthausen, gdzie spotyka się z tow. K. Rusinkiem i współpracuje z nim ściśle w akcji ruchu oporu. Jest także jednym z twórców Międzynarodowego Komitetu Więźniów Politycznych.

Po uwolnieniu obozu przez wojska sprzymierzone tow. Cyrankiewicz powraca natychmiast do kraju i zostaje powołany do pracy partyjnej jako członek CKW PPS. Na XXVI Kongresie PPS zostaje wybrany sekretarzem gen. CKW PPS i funkcję tę pełni do dnia dzisiejszego.

W listopadzie 1946 r. tow. Cyrankiewicz obejmuje urząd ministra bez teki.

W lutym 1947 r. Prezydent Rzeczypospolitej Bolesław Bierut powierza mu tekę premiera.

POMOC W SZKOLENIU SOCJALISTYCZNYM

Tradycja kalendarzy socjalistycznych jest równie stara jak sama PPS.

Kalendarz, ten z końca XIX stulecia jak i dzisiejszy, miał uczyć socjalistycznego myślenia, miał być vade mecum dla członków PPS.

Gdy nie można go było drukować w zaborze rosyjskim, bo atmosfera policyjnego ucisku i terroru na to nie pozwalała, to drukowano kalendarze w zaborze austriackim i stamtąd kolportowano po całym kraju. Potrzeba bowiem pisanego słowa socjalistycznego była równie wielka jak i dziś.

PPS, która przez pierwszy dziesiętek lat swego istnienia była partią kadrową, w okresie lat rewolucyjnych 1905—1906 staje się szybko partią masową, partią szerokich rzesz robotniczych.

Ciasne dotychczas ramy kadrowe rozszerza samo życie, rozszerza wzmagający się pęd polskiej klasy robotniczej z zab. rosyjskiego do wolności. A w idei głoszonej przez PPS widział proletariat urzeczywistnienie swych tęsknot wyzwoleniczych zarówno z jarzma kapitalistycznego wyzysku jak i politycznej niewoli. Partia więc rośnie, pomnaża swe szeregi i osiąga cyfrę około 50.000 członków. Jest to cyfra imponująca, trzeba bowiem wziąć pod uwagę, że PPS działa w podziemiu i jest prześladowana przez rząd carski.

Ten masowy napływ nowych członków do Partii stawiał przed kierownictwem poważne zadania na odcinku szkoleniowym. Trzeba było nowych towarzyszy zapoznać gruntownie z ideą socjalistyczną, nauczyć ich myśleć socjalistycznie. Nie wystarczały same wykłady na licznych wówczas kołach samokształceniowych, które to koła były niczym innym jak dzi-

siejszymi szkołami partyjnymi na szczeblu powiatu, a nawet województwa, trzeba było słowa pisanego.

I obok pism politycznych, omawiających zagańnienia bieżącego życia, zjawia się kalendarz socjalistyczny, który z punktu stał się doradcą i przyjacielem w życiu partyjnym każdego pepesowca.

Kalendarz zdobył w okresie rządów zaborczych przebojem prawo obywatelstwa i robotnik polski tak się do niego przyzwyczaił, że żądał wznowienia wydawnictwa także w okresie niepodległości. Od roku 1919 poczynając, już w warunkach legalności życia politycznego w Polsce, ukazują się znów kalendarze socjalistyczne, w których obok wiadomości z minionego życia Partii znajduje działacz pepesowski to wszystko co mu jest potrzebne w bieżącym, codziennym życiu partyjnym.

Pierwszy kalendarz socjalistyczny w Polsce Odrodzonej został wydany przez Wojewódzki Komitet PPS we Wrocławiu. Kalendarz na rok 1947 był już opracowywany centralnie przez wydział polityczno-propagandowy CKW PPS i miał na celu podanie garści informacji dla wzrastających rzesz partyjnych.

Wydawnictwo na rok bieżący jest jego uzupełnieniem i poszerzeniem.

Specjalnie użytecznym winien być tegoroczny „Kalendarz Socjalisty“ w akcji szkolenia partyjnego. Zarówno wykładowcy jak i słuchacze tysięcy kursów partyjnych I i II stopnia znajdą tu niezbędne wiadomości. Prelegentom polecamy korzystanie z materiału zawartego zarówno w wydaniu z roku 1946 jak i 1947.

Podobnie jak w roku ubiegłym zwracamy się do czytelników „Kalendarza“ o nadsyłanie swych krytycznych uwag do CKW PPS, Warszawa, ul. Daszyńskiego 18, Wydz. Szkoleniowy.

Styczeń

1	C	N. Rok, Mieczysł.	
2	P	Im. Jezus, Makarego	
5	S	Daniela, Genowefy	
4	N	Eugen., Grzegorza	
5	P	Edwarda, Telesfora	
6	W	Trzech Króli, Andr.	
7	S	Lucjana, Juliana	
8	C	Łucjana, Seweryna	
9	P	Antoniego, Juliana	
10	S	Jana, Piotra, Wilh.	
11	N	Feliksa, Hilarego	
12	P	Arkadego, Ernesta	
13	W	Weroniki	
14	S	Feliksa	
15	C	Makarego, Izydora	
16	P	Marcelego	
17	S	Antoniego, Jana	
18	N	Kat. św. Piotra	
19	P	Henryka, Mariusza	
20	W	Fabiana, Sebastiana	
21	S	Agnieszki	
22	C	Wincent., Anastazji	
23	P	Zaśl. NMP, Ildefonsa	
24	S	Tymoteusza, Felicj.	
25	N	Nawr. św. Pawła	
26	P	Polikarpa, Pauli	
27	W	Jana Złotoust., Anieli	
28	S	Agnieszki, Cyryla	
29	C	Konstantego, Franc.	
30	P	Felicjana, Hiacynta	
31	S	Juliusza, Ludwika	

Styczeń

- 1942 Powstanie Polskiej Partii Robotniczej (PPR).
- 1 — 1892 Ukazał się w Krakowie pierwszy numer „Naprzodu”
- 1 — 1944 Powstaje w Warszawie Krajowa Rada Narodowa
— podziemna reprezentacja Polski.
- 1 — 1944 Powstaje Armia Ludowa.
- 3 — 1891 Ukazał się pierwszy numer „Gazety Robotniczej”
polskiego pisma socjalistycznego w zab. pruskim.
- 3 — 1946 Ustawa Rządu Jedności Narodowej o przejęciu na
własność państwa podstawowych gałęzi gospo-
darki narodowej.
- 12 — 1946 Polska została wybrana do Rady Bezpieczeństwa
ONZ.
- 16 — 1893 Pierwsza podróż emisariusza Zw. Zagr. Socj. Pol-
skich (ZZSP) St. Mendelсона do kraju, mająca na
celu zjednoczenie sił socjalistycznych i przenie-
sienie na grunt krajowy uchwał i programu pa-
ryskiego.
- 17 — 1918 Ogłoszenie w Rosji „Deklaracji” praw pracującego
i eksploatowanego ludu”.
- 17 — 1945 Wyzwolenie Warszawy przez Armię Polską
i Armię Czerwoną.
- 19 — 1944 Gestapo likwiduje drukarnię PPS na Żoliborzu.
- 21 — 1924 Zgon Włodzimierza Lenina (ur. 1870).
- 22 — 1863 Wybuch Powstania Styczniowego — Dekret
o uwłaszczeniu włościan i zniesieniu pańszczyzny.
- 22 — 1905 „Krwawa Niedziela”, zwana też „gaponadą”
w Petersburgu. Oddziały strzegące rezydencji cara
strzelają do robotników rosyjskich.
- 28 — 1886 Stracenie w cytadeli warszawskiej przywódców
pierwszej w Polsce socjalistycznej partii „Prole-
tariat”: Bardowskiego, Kunickiego, Ossowskiego,
Pietrusińskiego.
- 28 — 1905 PPS ogłasza strajk powszechny w Królestwie Pol-
skim na znak solidarności z proletariatem rosyjsk.
- 29 — 1905 Tzw. „Krwawa Niedziela” — policja i wojsko
siłą tłumią strajk powszechny robotników polskich.
- 30 — 1933 Przewrót hitlerowski w Niemczech.
- 31 — 1892 I Zjazd Socjalistyczny Galicji i Śląska we Lwowie.

Luty

1	N	Ignacego, Pawła	
2	P	MB Gromnicznej	
3	W	Błażeja, Hipolita	
4	Ś	Andrzeja, Józefa	
5	C	Agaty, Albina	
6	P	Doroty, Tytusa	
7	S	Julianny, Ryszarda	
8	N	Jana, Piotra	
9	P	Apolonii, Cyryla	
10	W	Jacka, Scholastyki	
11	Ś	NMPz Lourd., Dezyd.	
12	C	Popielec, Jul., Mod.	
13	P	Grzegorza, Katarz.	
14	S	Cyryla, Walentego	
15	N	Józefa, Faustyna	
16	P	Julianny, Bernarda	
17	W	Juliana	
18	Ś	Konstancji, Maksyma	
19	C	Konrada	
20	P	Leona, Eustachego	
21	S	Eleonory, Feliksa	
22	N	Kat. św. Piotra, Małg.	
23	P	Piotra, Damiana	
24	W	Macieja, Modesty	
25	S	Cezarego, Wiktora	
26	C	Aleksandra, Nestora	
27	P	Gabriela, Aleksand.	
28	S	Romana, Makarego	
29	N	Romana	

Luty

- 1893 Powstaje PPS w zaborze rosyjskim w wyniku uchwał Zjazdu Paryskiego.
- 1 — 1899 Ukazał się pierwszy nr pisma „Promień” we Lwowie, wokół którego skupiła się młodzież postępową Galicji.
- 1 — 1935 Śmierć Bolesława Limanowskiego, nestora socjalizmu polskiego.
- 1 — 1944 Zamach na Kutschere, szefa gestapo w Warszawie.
- 2 — 1937 XXIV Kongres PPS w Radomiu uchwała program Partii.
- 2 — 1943 Klęska Niemiec pod Stalingradem.
- 3 — 1857 Zmarł St. Worcell (ur. 1799 r.), jeden z pierwszych socjalistów polskich.
- 5 — 1849 Zniesienie władzy świeckiej papieża.
- 6 — 1945 Międzynarodowa Konferencja Związków Zawodowych w Londynie.
- 7 — 1945 Pierwszy numer „Robotnika” w Łodzi.
- 8/9 — 1904 Wybuch wojny rosyjsko-japońskiej.
- 9 — 1919 Posiedzenie pierwszego w niepodległej Polsce — sejmu.
- 11 — 1945 Uruchomienie radiostacji Warszawy.
- 12 — 1746 Urodził się Tadeusz Kościuszko.
- 12 — 1809 Urodziny Karola Darwina.
- 12 — 1934 Schutzbund austriacki wystąpił zbrojnie przeciwko faszyzmowi. Na ulicach Wiednia polala się krew robotnicza.
- 13 — 1883 Odezwa „Proletariatu” protestująca przeciwko zarządzeniu o policyjno-lekarskiej rewizji robotnic fabrycznych.
- 19 — 1846 Wybuch Powstania Krakowskiego.
- 19 — 1947 Uchwalenie tzw. Małej Konstytucji przez Sejm
- 21/22 — 1900 Wyśledzenie przez żandarmerię carską drukarni „Robotnika” w Łodzi.
- 22 — 1861 Pięciu poległych na ulicach Warszawy.
- 23 — 1918 Narodziny Czerwonej Armii.
- 24 — 1848 Wybuch rewolucji we Francji. Początek Wiosny Ludów.
- 27 — 1846 Śmierć Edwarda Dembowskiego, przywódcy Powstania Krakowskiego.

Marzec

1	P	Albina, Antoniny	
2	W	Lucjusza, Heleny	
3	Ś	Kunegundy	
4	C	Kazim., Eugeniusza	
5	P	Euzebiusza, Teofila	
6	S	Marcjana, Róży	
7	N	Tomasza z Akwinu	
8	P	Wincentego K., Jana	
9	W	Franciszki, Katarz.	
10	Ś	Cypriana, 40 Męcz.	
11	C	Benedykta, Konst.	
12	P	Grzeg. W., Bernarda	
13	S	Krystyny, Marka	
14	N	Matyldy, Leona	
15	P	Klemensa, Longina	
16	W	Juliana, Hilarego	
17	S	Jana S., Gertrudy	
18	C	Anzelma, Cyryla	
19	P	Józefa, Obl. NMP.	
20	S	Anatola, Eugenii	
21	N	Benedykta	
22	P	Bogusława, Katarz.	
23	W	Pelagii, Feliksa	
24	S	Gabriela, Marka	
25	C	Zwiast. NMP., Iren.	
26	P	Teodora, Emanuela	
27	S	Jana Dam., Ernesta	
28	N	WIELKANÓC	
29	P	Poniedz. Wielkan. Eustachego, Cyryla	
30	W	Anieli, Jana K.	
31	S	MB Bolesn., Balbiny	

Marzec

- 1917 Okręgowa Konferencja Łódzka PPS-Lewicy wypowiada się za niepodległością Polski.
- 1943 II Zjazd „Polskich Socjalistów”. Uchwalenie programu. Przyjęcie nazwy Robotnicza Partia Polskich Socjalistów (RPPS).
- 1943 Utworzenie Milicji Ludowej RPPS, kmd. — kpt. „Antek” — Władysław Andrzejczak.
- 8 — 1906 Strajk powszechny w Warszawie (z powodu pogrzebu bojowców).
- 8 — 1917 Wybuch rewolucji w Rosji.
- 10 — 1917 Powszechny strajk w Piotrogradzie.
- 10 — 1945 Żołnierze I Armii WP dochodzą do morza.
- 10 — 1947 Zawarcie układu o przyjaźni i „wzajemnej pomocy” z Czechosłowacją.
- 11 — 1917 Wojska rosyjskie w Petersburgu przechodzą na stronę rewolucji. Rozwiązanie Dumy.
- 12 — 1917 Ukonstytuowanie się Rady Delegatów Robotniczych w Petersburgu. Obalenie caratu.
- 14 — 1881 Na mocy uchwały Centr. Kom. Partii „Narodna Wola”, zabity został przez Polaka St. Hryniewieckiego car Aleksander II.
- 14 — 1883 Umarł Karol Marx twórca socjalizmu naukowego (ur. 5. V. 1818 w Trewirze).
- 15 — 1917 Utworzenie Tymczasowego Rządu w Petersburgu. Abdykacji Mikołaja II, ostatniego cara Rosji.
- 15 — 1931 Zjednoczenie ruchu ludowego (Wyzwolenie, Str. Chłopskie, Piast).
- 17 — 1832 Założono w Paryżu Polskie Towarzystwo Demokratyczne.
- 17 — 1921 Uchwalenie pierwszej konstytucji — w Odrodzonej Polsce, tzw. konstytucji marcowej.
- 18 — 1848 Wybuch rewolucji marcowej w Berlinie.
- 18 — 1871 Początek Komun w Paryskiej.
- 18 — 1921 Podpisanie w Rydze traktatu pokojowego polsko-sowieckiego.
- 20 — 1921 Plebiscyt na Górnym Śląsku.
- 28 — 1947 Zginął od kul faszystów ukraińskich gen. Karol Świerczewski.
- 30 — 1945 Oswobodzenie Gdańska i jego powrót do Macierzy.

Kwiecień

1	C	Hugona, Szczepana	
2	P	Franciszka à Paulo	
3	S	Ryszarda, Pankrac.	
4	N	Izydora, Platona	
5	P	Wincentego, Zenona	
6	W	Celestyna, Wilh.	
7		Donata, Epifaniasza	
8	C	Dionizego, Januar.	
9	P	Marii K., Hugona	
10	S	Makarego, Michała	
11	N	Leona W., Filipa	
12	P	Juliusza, Zenona	
13	W	Justyna	
14	S	Justyna, Waleriana	
15	C	Anastazji, Bazylego	
16	P	Benedykt	
17	S	Inocentego, Alberta	
18	N	Apolon., Op. św. Jana	
19	P	Jerzego, Adolfa	
20	W	Agnieszki, Antonii	
21	S	Anzelma, Feliksa	
22	C	Łukasza, Leona	
23	P	Wojciecha, Jerzego	
24	S	Grzegorza, Aleksego	
25	N	Marka Ew., Szczep.	
26	P	NMP. Dobrej Rady	
27	W	Teofila, Anastazego	
28		Pawła Marka, Waler.	
29	C	Antonii, Hugona	
30	P	Katarzyny, Jakuba	

Kwiecień

- 1943 W Moskwie powstaje Związek Patriotów Polskich (ZPP).
- 3 — 1888 Zmarł Bolesław Czerwieński, autor „Czerwonego Sztandaru”.
- 3 — 1945 Wyzwolenie Gdańska.
- 6 — 1938 Umowa polsko-angielska.
Sanacyjny rząd polski zrzeka się ofiarowanej mu przez ZSRR pomocy przeciwko Niemcom.
- 7 — 1893 „Przedświt” staje się organem Zw. Zagr. Socja. Polskich.
- 7 — 1943 RPPS i Komenda Obrońców Polski tworzą Polską Armię Ludową.
- 11 — 1876 Pierwsza demonstracja socialistów w Petersburgu.
- 12 — 1945 Zmarł Franklin Delano Roosevelt, Prezydent USA.
- 14 — 1931 Powstała Republika Hiszpańska. Podczas wyborów w Hiszpanii większość narodu wypowiedziała się za zniesieniem monarchii.
- 15 — 1927 Zmarł Felks Perl (Res) naczelny redaktor „Robotnika” członek konferencji narwskiej 1892 r.
- 16 — 1945 I i II Armia WP sforsowała Odrę i Nysę.
- 17 — 1794 Powstanie w Warszawie pod wodzą szewca Kilińskiego.
- 17 — 1917 „Tezy Kwiecińowe” Lenina to jest „Zadania proletariatu w obecnej rewolucji”.
- 18 — 1892 Urodził się Bolesław Bierut, Prezydent Rzeczypospolitej Polski.
- 19/20—1943 Wybuch Powstania w Ghetcie Warszawskim.
- 21 — 1945 Podpisanie traktatu przyjaźni i wzajemnej pomocy pomiędzy ZSRR i Polską.
- 23 — 1935 Uchwalenie sanacyjnej konstytucji kwietniowej.
- 23/27—1919 XVI Zjazd Połączeniowy Partii w Krakowie na którym nastąpiło połączenie PPS h. zaboru pruskiego, PPSD Galicji i Śląska, oraz PPS b. zaboru rosyjskiego w jedną Polską Partię Socjalistyczną.
- 24 — 1883 Pierwszy większy strajk w Polsce (Żyrardów).
- 24 — 1906 Wykradzenie 10 więźniów z Pawiaka.
- 25 — 1945 Powstanie Organizacji Narodów Zjednoczonych.
- 29 — 1848 Powstanie Poznańskie z Ludwikiem Mierostawskim na czele.

Maj

1	S	Filipa, Jakuba	
2	N	Anastazego, Eugenia	
3	P	Konstytucja 3 Maja	
4	W	Floriana, Moniki	
5		Ireny, Piusa	
6	C	Wniebowstąpienie	
7	P	Augustyna, Bened.	
8	S	NMP Łaskaw., Stan.	
9	N	Grzegorza	
10	P	Izydora, Antoniego	
11	W	Franciszka, Adolfa	
12	S	Dominika, Pankrac.	
13	C	Jana M., Serwacego	
14	P	Bonifacego, Justyny	
15	S	Jana, Zofii	
16	N	Zielone Świątki	
17	P	Zesłanie Ducha Św.	
18	W	Aleksandry	
19	S	Iwona, Mikołaja	
20	C	Bernardyna, Bazyl.	
21	P	Etychusza, Juli	
22	S	Emila, Heleny, Juli	
23	N	Dezyderego, Michała	
24	P	NMP, Wsp. w., Joan.	
25	W	Grzegorza, Urbana	
26		Augustyna, Paulina	
27	C	Boże Ciało	
28	P	Augustyna	
29	S	M. Magd., Teodozji	
30	N	Feliksa, Ferdyn	
31	P	NMP, Postr. t., Anieli	

Maj

- 1919 Zjazd Spółdzielczości Robotniczej, który powołał Związek Robotn. Stowarzyszeń Spółdzielczych.
- 1922 Pierwszy Zjazd Akademickiej Młodzieży Socjalistycznej w Warszawie. Utworzenie Związku Niezależnej Młodzieży Socjalistycznej.
- 1 — 1889 Święto Pracy — uchwała międzynarodowego Kongresu Socjalistycznego o świętowaniu dnia 1 maja, pod hasłem 8-godzinnego dnia pracy.
- 1 — 1890 Pierwszy obchód święta robotniczego w zakładach pracy w Warszawie i Lwowie.
- 1 — 1892 „Wulkan Łódzki” PPS. Zorganizowany masowy ruch robotniczy w Łodzi w celu wywalczenia krótszego dnia pracy i wyższych zarobków.
- 1 — 1898 PPS po raz pierwszy wyprowadza robotników na ulice miast.
- 2 — 1945 Zdobycie Berlina.
- 3 — 1791 Zaprzysiężenie Konstytucji w Warszawie.
- 3 — 1921 Wybuch III Powstania Śląskiego.
- 7 — 1794 Manifest Połaniecki Kościuszki o zniesieniu poddaństwa chłopów.
- 8 — 1945 Zakończenie II wojny światowej.
- 9 — 1907 Zginął na szubienicy Henryk Baron — bojow. PPS.
- 9 — Święto Zwycięstwa i Wolności.
- 15 — 1942 Wymarsz w pole pierwszego oddziału Gwardii Ludowej — PPR.
- 15 — 1943 Utworzenie I Dywizji im. Tadeusza Kościuszki w Związku Radzieckim.
- 17 — 1942 RPPS wydaje „Robotnika”.
- 17 — 1943 I Zjazd Związku Patriotów Polskich w Moskwie.
- 18 — 1944 Oddziały polskie zdobywają Monte Cassino.
- 22 — 1942 Śmierć Adama Próchnika.
- 23 — 1863 Założenie przez Lassalle’a „Ogólno-niemieckiego Związku Robotniczego”.
- 23 — 1871 Śmierć d-cy komuny paryskiej gen. Jarosława Dąbrowskiego.
- 26 — Dzień Matki.
- 28 — 1901 Odbył się w Berlinie Zjazd PPS zaboru pruskiego
- 29 — 1871 Upadek Komuny Paryskiej.
- 30 — 1918 Zmarł J. Plechanow (ur. 1856).

Czerwiec

1	W	Jakuba, Konrada	
2	Ś	Sadeka, Erazma	
3	C	Klodydy, Franciszka	
4	P	Franciszka, Aleks.	
5	S	Bonifacego	
6	N	Norberta, Pauliny	
7	P	Roberta, Pawła	
8	W	Medarda, Seweryna	
9	Ś	Felicjana, Juliana	
10	C	Bogumiła, Małgorz.	
11	P	Barnaby, Feliksa	
12	S	Antoniny, Onufrego	
13	N	Anton. Pad., Łucjana	
14	P	Walerego, Bazylego	
15	W	Jolanty, Bernarda	
16	S	N. Serce Jezusa, Jana	
17	C	Adolfa, Inocentego	
18	P	Elżbiety, Marka	
19	S	Gerwazego, Protaz.	
20	N	Florentyny, Sylwerj.	
21	P	Alojzego G., Marcina	
22	W	Paulina, Flawiusza	
23	S	Agrypiny, Marianny	
24	C	Nar. św. Jana Chrzc.	
25	P	Łucji, Wilhelma	
26	S	Jana, Pawła	
27	N	NMP. N. Pom., Wład.	
28	P	Ireneusza, Leona	
29	W	Piotra i Pawła	
30	S	Ernesta, Lucyny	

Czerwiec

- 3 — 1882 Zmarł Garibaldi, rewolucjonista włoski.
- 5 — 1945 Deklaracja o klęsce Niemiec i przejęciu w Niemczech władzy przez ZSRR, Stany Zjednoczone, AP, Wielką Brytanię i Francję.
- 6 — 1880 Urodził się Norbert Barlicki, przywódca PPS.
- 10 — 1924 Z rąk faszystów zginął w Rzymie przywódca socjalistów włoskich — Jakób Matteotti.
- 11 — 1905 Krwawe starcia na ulicach Warszawy.
- 14 — 1898 Wielki strajk pracown. tkackich w Białymstoku.
- 18 — 1905 Krwawe starcia demonstrujących robotników w Łodzi z policją.
- 21 — 1940 Stracenie Mieczysława Niedziałkowskiego i Macieja Rataja w Palmirach.
- 22 — 1941 Napaść Niemców na ZSRR.
- 23 — 1905 Strajk i walki w Warszawie i Łodzi.
- 28 — 1919 Pokój Wersalski.
- 28 — 1945 Powstanie Rządu Jedności Narodowej.
- 29 — 1930 Kongres Centrolewu w Krakowie (PPS, „Wyzwolenie”, Stronnictwo Chłopskie, PSL „Piast” i Narodowa Partia Robotnicza NPR), który wypowiedział się przeciwko dyktatorskim rządowi Piłsudskiego.
- 29 — Święto Morza.

Lipiec

1	C	Krwi św. Jez. Chr.	
2	P	Naw. NMP., Urbana	
3	S	Anatola, Jacka	
4	N	Elżbiety, Inocent.	
5	P	Antoniego	
6	W	Łucji, Dominiki	
7	S	Cyryla, Metodego	
8	C	Elżbiety, Prokopa	
9	P	Anatolii, Weroniki	
10	S	Amelii, Filipa	
11	N	Pelagii, Piusa	
12	P	Jana Gwালberta	
13	W	Ernesta, Eugeniusza	
14	S	Bonawentury	
15	C	Henryka C., Jakuba	
16	P	NMP. Szkapł., Eust.	
17	S	Bogdana, Marceliny	
18	N	Szym. z L., Brunona	
19	P	Feliksa, Marcina	
20	W	Czesława, Hieronima	
21	S	Andrzeja Z.	
22	C	Marli Magd., Teofila	
23	P	Apollinarego	
24	S	Kingi, Krystyny	
25	N	Jakuba, Krzysztofa	
26	P	Anny Matki NMP.	
27	W	Aurelego Juli	
28		Inocentego Wiktora	
29	C	Flory, Marty	
30	P	Rufina, Julity	
31	S	Ignacego Loyoli	

Lipiec

- 1893 Zjazd PPS w Wilnie, na którym wybrano pierwszy Centralny Komitet Robotniczy (CKR) i postanowiono wydawać „Robotnika”.
- 1894 Powstaje w Warszawie stowarzyszenie robotnicze „Siła”, jako pierwsza organizacja zawodowa.
- 1940 Zorganizowanie Wydziału Wojskowego „Barykadzie Wolności”.
- 1 — 1876 Zmarł Michał Bakunin — teoretyk i przywódca anarchistów.
- 1 — 1901 „Gazeta Robotnicza” — organ socjalistów polskich, zaboru pruskiego przeniesiona z Berlina do Katowic.
- 4 — 1776 Ogłoszenie niepodległości Stanów Zjednoczonych.
- 5 — 1943 Śmierć gen. Władysława Sikorskiego.
- 12 — 1894 Pierwszy czerwcowy numer „Robotnika” — z tajnej drukarni pod Wilnem.
- 14 — 1789 Zdobycie Bastylii. Wybuch wielkiej rewolucji francuskiej.
- 15 — 1410 Bitwa pod Grunwaldem.
- 17/18—1936 Wybuch wojny domowej w Hiszpanii.
- 17 — 1945 Konferencja trzech mocarstw w Berlinie (ZSRR, USA, Wielka Brytania).
- 21 — 1905 Stracenie Stefana Okrzei.
- 22 — 1944 Święto Narodowe — Manifest Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego (PKWN).
- 25 — 1932 Pakt o nieagresji zawarty między Polską a ZSRR.
- 25 — 1941 Stanisław Chudoba w „Barykadzie Wolności” rzuca hasło poparcia ZSRR w jego walce z państwami faszystowskimi.
- 27 — 1830 Wybuch rewolucji lipcowej w Paryżu.
- 28 — 1906 Józef Mirecki na czele grupy bojowców dokonał zamachu na pociąg koło Pruszkowa.
- 28 — 1914 Austria wypowiedziała wojnę Serbii. Początek pierwszej wojny światowej.
- 30 — 1941 Zawarcie umowy o współpracy z ZSRR przez gen. Sikorskiego.
- 31 — 1914 Zamordowanie Jana Jauresa, przeciwnika wojny, kierownika ruchu socjalistycznego we Francji.

Sierpień

1	N	Piotra w okowach	
2	P	NMP. Anielskiej	
3	W	Nikodema	
4	Ś	Dominika, Protazego	
5	C	NMP. Śnieżnej	
6	P	Przemien. Pańskie	
7	S	Kajetana, Konrada	
8	N	Emiliana	
9	P	Romana, Juliana	
10	W	Wawrzyńca, Bogd.	
11	Ś	Zuzanny, Filomeny	
12	C	Euzebiusza, Klary	
13	P	Heleny, Hipolita	
14	S	Euzeb., Demetriusza	
15	N	Wniebowz. NMP.	
16	P	Ambrożego, Rocha	
17	W	Jacka, Anastazego	
18	Ś	Heleny ces., Klary	
19	C	Juliusza, Ludwika	
20	P	Bernarda, Krzysztofa	
21	S	Bernarda, Daniela	
22	N	Cezarego, Hipolita	
23	P	Apolinarego, Filipa	
24	W	Bartłomieja, Jerzego	
25	Ś	Grzegorza, Ludwika	
26	C	NMP. Częstochowsk.	
27	P	Józefa, Kalasantego	
28	S	Augustyna, Aleks.	
29	N	Ścięte Jana Chrzc.	
30	P	Adukta i Feliksa	
31	W	Arystyda, Marka	

Sierpień

- 1882 Ludwik Waryński założył Socjal-Rewolucyjną Partię „Proletariat”.
- 1 — 1914 Niemcy wypowiedziały wojnę Rosji.
- 1 — 1944 Wybuch Powstania Warszawskiego.
- 2 — 1945 Zakończenie Konferencji w Poczdamie.
- 4 — 1789 Konstytuanta Francuska ogłosiła „Deklarację praw człowieka”.
- 5 — 1864 Stracenie na stokach cytadeli warszawskiej członków ostatniego Rządu Narodowego z Romualdem Trauguttem na czele.
- 5 — 1895 Zmarł Fryderyk Engels (ur. 1820).
- 5 — 1908 Zmarł gen. Walerj Wróblewski, bohater Komuny Paryskiej, członek PPS.
- 11 — 1945 Śmierć Stefana Jaracza, aktora-socjalisty.
- 14 — 1941 Polsko-radziecki układ wojskowy w Moskwie o współdziałaniu Wojska Polskiego z Armią Czerwoną w walce z Niemcami.
- 15 — 1881 Ukazał się pierwszy numer „Przedświtu”.
- 15 — 1906 „Krwawa Środa”. Na terenie całego Królestwa odbyły się masowe napady na przedstawicieli władzy rosyjskiej. Na terenie Królestwa bojówki PPS zabiły 35 funkcjonariuszy rządu carskiego i 52 raniły.
- 15 — 1936 Stutysięczna masa chłopska na zjeździe w Nowosielcach doręczyła Edwardowi Śmigłemu-Rydzowi manifest zawierający postulat powrotu do rządów demokratycznych w Polsce.
- 15 — 1937 Ogłoszenie dziewięciodniowego strajku chłopskiego pod hasłem realizacji uchwał zjazdu w Nowosielcach. 41 chłopów zabiła policja.
- 18 — 1906 Zamach na Skąłona.
- 18 — 1907 Rozpoczął swe obrady VII międzynarodowy kongres socjalistyczny, na którym powzięto uchwałę o samookreślaniu narodów.
- 18 — 1919 Wybuch I Powstania Śląskiego.
- 20/28—1920 II Powstanie Śląskie.
- 21 — 1942 Stanisław Dubois stracony w Oświęcimiu (ur. 1901).
- 26 — 1944 Zginęli członkowie sztabu AL, biorący udział w Powstaniu Warszawskim.

Wrzesień

1	Ś	Broniśł., Augusta	
2	C	Juliana, Stefana	
3	P	Szymona, Izabeli	
4	S	Rozalii, Róży	
5	N	Doroty, Wawrzyńca	
6	P	Eugen., Zachariasza	
7	W	Melchiora, Reginy	
8	Ś	Nar. NMP., Nestora	
9	C	Piotra, Klawera	
10	P	Łukasza, Mikołaja	
11	S	Adolfa, Jacka	
12	N	Imienia NMP.	
13	P	Filipa, Eugenii	
14	W	Podw. św. Krzyża	
15	Ś	NMP Bolesnej	
16	C	Cypriana, Kornela	
17	P	Just., Stygm. św. Fr.	
18	S	Ireny, Józefa	
19	N	Konstancji, Marii	
20	P	Eustachego, Filipiny	
21	W	Mateusza, Aleksan.	
22	Ś	Tomasza z V., Hipol.	
23	C	Konstantego, Tekli	
24	P	NMP. od wyk. niew.	
25	S	Ładysława z G.	
26	N	Cypriana, Justyny	
27	P	Damiana, Koźmy	
28	W	Wacława, Eustach.	
29	S	Michała Archan.	
30	C	Grzegorza, Hieron.	

Wrzesień

- 1944 W ogniu walk powstających powstają Zjednoczone Siły Zbrojne (AL, PAL, KB).
- 1943 III Zjazd RPPS.
- 1 — 1939 Początek II wojny światowej. Najazd Niemiec hitlerowskich na Polskę.
- 1 — 1941 Zjazd organizacji „Polskich Socjalistów w Warszawie. Przewodniczącym organizacji Polskich Socjalistów zostaje Adam Próchnik, sekr. gen. St. Chudoba, skarbnikiem E. Osóbka, wojsko L. Raabe, wydz. org. H. Wachowicz.
- 2 — 1945 Kapitulacja Japonii.
- 6 — 1944 Dekret PKWN o reformie rolnej.
- 8 — 1905 Zginął Marcin Kasprzak.
- 8 — 1935 Wybory do sejmu zbojkotowane przez polską lewicę społeczną (46% głosujących).
- 9/10 — 1930 Aresztowanie przywódców Centrolewu (miedzy in. tow. tow. Barlickiego, Duboisa, Liebermana).
- 10 — 1936 Uchwalenie przez Związki Zawodowe programu polityczno-społecznego zwanego Deklaracją Społeczno-Gospodarczą.
- 10 — 1893 Konferencja socjalistów polskich zaboru pruskiego w Berlinie. Powołanie do życia PPS zaboru pruskiego.
- 10/11 — 1944 XXV Konferencja PPS w Lublinie.
- 14 — 1944 Wyzwolenie Pragi (prawobrzeżna część Warszawy).
- 15 — 1883 Ukazał się pierwszy numer polskiego pisma socjalistycznego „Proletariat”.
- 15 — 1941 Organizowanie formacji Milicyjno-Bojowych Polskich Socjalistów. Komendant — L. Raabe.
- 17 — 1936 Początek krwawej pacyfikacji zarządzanej przez gen. Sławkowskiego w Zamojszczyźnie.
- 19 — 1939 Zakończenie walk bohaterskich Czerwonych Kosynierów (Komendant Kazimierz Rusinek) w obronie Gdyni przed inwazją hitlerowską.
- 21 — 1946 KRN uchwaliła jednogłośnie Narodowy Plan Gospodarczy.
- 27 — 1941 Zgon Norberta Barlickiego w Oświęcimiu.
- 28 — 1864 Założenie Międzynarodówki I w Londynie.
- 30 — 1937 Rozpoczął się antysanacyjny strajk nauczycielski.

Październik

1	P	NMP. Róż., Jana	
2	S	Aniołów Stróżów	
3	N	Teresy od Dz. Jezus	
4	P	Franciszka z Asyżu	
5	W	Placyda, Apolinar,	
6	Ś	Brunona, Emilia	
7	C	Julii, Krystyny	
8	P	Nestora, Pelagii	
9	S	Ludwika, Dionizego	
10	N	Franc. B., Paulina	
11	P	Emiliana B., Brunona	
12	W	Eustach., Maksym.	
13	Ś	Edwarda, Mikołaja	
14	C	Dominika, Kaliksta	
15	P	Teresy, Jadwigi	
16	S	Jadwigi, Ambrożego	
17	N	Małgorz., Mariana	
18	P	Juliana, Łukasza	
19	W	Piotra z Alk., Pelagii	
20	Ś	Jana Kantego, Ireny	
21	C	Urszuli, Uliny	
22	P	Filipa, Korduli	
23	S	Ignacego, Romana	
24	N	Marcina, Rafała	
25	P	Bonifac., Hilarego	
26	W	Ewarysta, Łucjana	
27	Ś	Sabiny, Florencjusza	
28	C	Anastazji, Tadeusza	
29	P	Chrystusa Króla	
30	S	Alfonsa, Lucyli	
31	N	Antoniny, Łucyli	

Październik

- 1 — 1890 Zniesienie praw wyjątkowych przeciwko socjalistom w Niemczech.
- 2 — 1935 Faszystowskie Włochy rozpoczynają Wojnę przeciwko Abisynii.
- 8 — 1879 Czasopismo socjalistyczne polskie „Równość” wydawane w Genewie.
- 8 — 1944 I Zlot Org. Młodz. TUR w Lublinie.
- 9 — 1908 Ginie na szubienicy Józef Montwiłł-Mirecki, d-ca Organizacji Boj. PPS.
- 10 — 1837 Zmarł Karol Fourier, francuski socjalista utopijny.
- 10 — 1943 Bitwa pod Lenino.
- 11 — 1921 Wybuch strajku rolnego w Poznańskim.
- 13 — 1879 Pierwszy numer „Narodnej Woli”.
- 16 — 1942 Niemcy powiesili w Warszawie 50 bojowników podziemia między innymi członków PPR, GL i PPS.
- 16 — 1946 Stracenie zbrodniarzy hitlerowskich w Norymberdze.
- 19 — 1878 Bismarckowska ustawa wyjątkowa przeciw socjalistom.
- 20 — 1905 W Rosji olbrzymi strajk powszechny.
- 20 — 1891 Uchwalenie „Programu Erfurckiego” pierwszego prawdziwie marksistowskiego programu w międzynarodowym ruchu robotniczym.
- 21 — 1941 Śmierć Hermana Liebermana, doradcy politycznego gen. Sikorskiego.
- 23 — 1933 Ukazał się pierwszy nr „Tygodnia Robotnika”.
- 26 — 1922 Przewrót faszystowski we Włoszech (Marsz na Rzym).
- 26 — 1931 Rozpoczął się w Warszawie proces brzeski.
- 26 — 1945 Międzynarodowy Kongres Kobiety w Paryżu.
- 29 — 1936 Zmarł Jerzy Michałowicz, twórca sportu robotniczego w Polsce.
- 29 — 1945 Międzynarod. Konferencja Młodzieży w Londynie.
- 30 — 1835 W koszarach Portsmouth zawiązała się Gromada Grudziąż Ludu Polskiego — pierwsza socjalistyczna grupa na emigracji, złożona z chłopów-żołnierzy.
- 30 — 1905 Ogłoszenie Manifestu Mikołaja II zapowiadającego nadanie konstytucji i swobód obywatelskich narodowi rosyjskiemu.
- 31 — 1936 Śmierć Ignacego Daszyńskiego (ur. 1866 r.).

Listopad

1	P	Wszyst. Świętych	
2	W	Dzień Zaduszny	
3	Ś	Huberta, Sylwii	
4	C	Karola Boromeusza	
5	P	Bogumiła, Elżbiety	
6	S	Leonarda, Feliksa	
7	N	Adolfa, Antoniego *	
8	P	Sewera, Gotfryda	
9	W	Teodora, Ursyna	
10	Ś	Andrzeja z Aw.	
11	C	Bartłom., Marcina	
12	P	Izaaka, Mateusza	
13	S	Stanisława Kostki	
14	N	Józefata K., Wawrz.	
15	P	Eugeniusza, Gertr.	
16	W	NMP. Ostrobr., Edm.	
17	Ś	Salomei, Grzegorza	
18	C	Romana, Anieli	
19	P	Elżbiety, Felicjana	
20	S	Anatola, Eustachego	
21	N	Ofiarowanie NMP.	
22	P	Cecylii, Filomena	
23	W	Klemensa, Felicyty	
24	Ś	Aleksandra, Flory	
25	C	Erazma, Katarzyny	
26	P	Jana, Leonarda	
27	S	Jakuba, Waleriana	
28	N	Grzegorza, Eustach.	
29	P	Błażeja, Saturnina	
30	W	Natalii, Eligiusza	

Listopad

- ~~1 — 1924 Pierwszy Zjazd w Warszawie.~~
- 6 — 1923 „Wypadki Krakowskie” — starcia zbrojne robotników krakowskich protestujących przeciwko zarządzeniom Chłerno-Plasta, ograniczających swobody klasy pracującej. Policja i wojsko wystąpiło przeciw demonstrantom.
- 6/7 — 1918 Utworzenie Rządu Ludowego w Lublinie, z Ignacym Daszyńskim na czele. Manifest lubelski.
- 7 — 1917 Wielka rewolucja październikowa.
- 10 — 1918 Wybuch rewolucji niemieckiej w Berlinie.
- 11 — 1918 Ukazuje się 292 numer „Robotnika”, który jest odtąd legalnym pismem codziennym.
- 11 — 1918 Wielka manifestacja PPS w Warszawie za Lubelskim Rządem Ludowym. Rozbrojenie Niemców.
- 11 — 1944 Pierwszy numer „Robotnika” po wojnie (Lublin).
- 13 — 1904 Pierwsze starcia zbrojne bojowców PPS z wojskiem na placu Grzybowskim w Warszawie.
- 15 — 1917 „Deklaracja praw narodów Rosji” przyznaje narodowi polskiemu prawo do niepodległości i zjednoczenia.
- 17 — 1892 Zjazd Paryski, w którym wzięli udział przedstawiciele czterech zasadniczych kierunków socjalistycznych istniejących w kraju: 1) partii „Proletariat”; 2) Związku Robotników Polskich; 3) Zjednoczenia Robotniczego; 4) Gminy Narodowo-Socjalistycznej. Powstanie Polskiej Partii Socjalistycznej.
- 18 — 1945 Kongres Związków Zawodowych w Warszawie.
- 20/25—1906 IX Zjazd PPS w Wiedniu, na którym doszło do rozłamu na PPS — Frakcję Rewolucyjną i PPS — Lewicę.
- 20 — 1925 Śmierć Stefana Żeromskiego.
- 22 — 1881 Pierwszy numer polskiego pisma socjalistycznego „Polski Lud”.
- 23 — 1918 Rząd robotniczo-włościański wydaje dekret o ośmiodzinnym dniu pracy w Polsce.
- 29 — 1830 Wybuch Powstania Listopadowego.
- 31 — 1945 Śmierć Władysława Witosza.
- 29 — 1946 Zawarcie umowy między PPS i PPR o współpracy i jedności działania.

Grudzień

1	S	Natalii, Eligiusza	
2	C	Aurelii, Bibiany	
3	P	Franciszka Ksawer.	
4	S	Barbary, Bernarda	
5	N	Kryspiny, Anastaz.	
6	P	Emiliana, Mikołaja	
7	W	Ambrożego, Marcina	
8	Ś	Nlep. Pocz. NMP.	
9	C	Leokadii, Cypriana	
10	P	NMP. Loret., Juli	
11	S	Damazego, Sabina	
12	N	Aleksand., Konstant.	
13	P	Lucji, Otylii	
14	W	Izydora, Alfreda	
15	S	Waleriana, Celiny	
16	C	Albiny, Euzebiusza	
17	P	Floriana, Łazarza	
18	S	Bogusława, Gracjana	
19	N	Urbana, Dariusza	
20	P	Dominika, Eugen.	
21	W	Tomasza Ap., Jana	
22	S	Zenona, Honoraty	
23	C	Wiktorii	
24	P	Wigilia, Ad. i Ewy	
25	S	BOŻE NARODZENIE	
26	N	Szczepana, Dioniz.	
27	P	Jana Ap. i Ew., Maks.	
28	W	Cezarego, Młodzian,	
29	S	Dominika, Tomasza	
30	C	Eugeniusza, Sewera	
31	P	Sylwestra, Fabiana	

Grudzień

- 1847 Marks i Engels kończą pisanie „Manifestu Komunistycznego” (ogłoszony 1848).
- 1 — 1918 Do PPS przystąpiła „Opozycja Robotnicza” PPS Lewicy.
- 4 — 1941 W Moskwie została podpisana przez Marszałka Stalina i gen. Sikorskiego polsko-radziecka deklaracja przyjaźni.
- 5 — 1936 Nowa Konstytucja ZSRR. Święto państwowe ZSRR.
- 8 — 1943 Rozstrzelanie przez Niemców Stanisława Chudoby, redaktora podziemnego „Robotnika” i współautora programu RPPS.
- 9 — 1937 Śmierć Andrzeja Struga.
- 10 — 1936 Śmierć Leona Wasilewskiego, współtwórcy programu Paryskiego PPS.
- 12 — 1890 Założenie Towarz. Socjalistów Polskich w Berlinie.
- 16/17—1918 Na dwudniowej Konferencji Krajowej SDKP i L dokonała połączenia z PPS — Lewicą, powołując do życia Komunistyczną Partię Robotniczą Polski (później KPP).
- 16 — 1922 Zamordowanie Gabriela Narutowicza, pierwszego Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, przez endecckiego zamachowca.
- 18 — 1905 Rząd carski aresztuje wszystkich członków Rady Delegatów Robotniczych w Petersburgu.
- 21 — 1879 Urodził się Józef Stalin.
- 21 — 1922 Powołanie do życia z inicjatywy Ignacego Daszyńskiego Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego (TUR).
- 22/31—1905 Powstanie grudniowe w Moskwie krwawo stłumione przez wojska carskie.
- 22 — 1939 Aresztowanie Mieczysława Niedziałkowskiego.
- 24 — 1900 Pierwszy numer nielegalnego socjal-demokratycznego pisma „Iskra” (wyd. Lenina).
- 25 — 1825 Spisek Dekabrystów w Petersburgu.
- 27 — 1918 Powstanie w Wielkopolsce przeciwko Niemcom.
- 28 — 1879 Odbyło się we Lwowie pierwsze zgromadzenie socjalistyczne w Galicji.
- 29 — 1910 Pierwszy numer legalnej gazety bolszewików „Gwiazda”, wydanej w Petersburgu.
- 30 — 1922 Utworzenie ZSRR.

Ważniejsze daty

Ważniejsze daty

MIĘDZYNARODOWY RUCH SOCJALISTYCZNY

Rok 1947 przechodził w polityce międzynarodowej pod znakiem doktryny Trumana i planu Marshalla. **Doktryna Trumana** sprowadza się w gruncie rzeczy do chęci opanowania przez imperializm amerykański całego świata, jest jak gdyby rozszerzeniem doktryny **Monroego** (Ameryka dla Amerykanów) na całą kulę ziemską (świat dla Amerykanów). Plan Marshalla to przejaw tej doktryny, mający na celu przy pomocy „ofensywy dolarowej” podtrzymanie reakcyjnych sił w Europie, przeciągnąć na swoją stronę elementów chwiejnych, oraz walkę z siłami postępu i pokoju światowego.

1. OBRONA BANKRUTA.

Może nie dla wszystkich jest jasne, że ta ofensywa amerykańska jest w gruncie rzeczy obroną. W wyniku drugiej wojny światowej został pokonany faszyzm. Został on pokonany nie tylko militarnie, ale i zdyskredytowany moralnie. Po wojnie, która oprócz swego charakteru imperialistycznego była wojną sił demokratycznych z reakcją w jej najbardziej zwyrodniałej formie, prestiż demokracji wzrósł niesłychanie. W układzie sił międzynarodowych wyraziło się to wzrostem znaczenia na arenie światowej Związku Radzieckiego, przejęciem władzy przez masy ludowe w krajach Europy Wschodniej, sukcesami wyborczymi partii proletariackich na Zachodzie Europy. Reakcja światowa, a zwłaszcza reakcja Stanów Zjed-

noczonych, gdzie kapitalizm w swej najczystszej postaci imperialistycznej jest do dziś „tabu“, patrzy z trwożną nienawiścią na rozwój sił postępu i demokracji, trwożną tym bardziej, że wszelkie znaki na niebie i ziemi wskazują, że okres wojennej i powojennej prosperity kończy się, że kryzys coraz wyraźniej zaczyna szczyrzyć zęby. Wszystko to powoduje bardziej ożywioną i bardziej gwałtowną działalność imperialistów USA, zagrożonych w swych żywotnych interesach.

2. FERMENTY I KRYSTALIZACJE.

Działalność ta nie pozostała bez wpływu na układ sił w Europie, a co za tym idzie i na ruch socjalistyczny. W ruchu robotniczym zachodzą w roku 1947 **przegrupowania sił**. Współpraca między partiami komunistycznymi a socjalistycznymi zapoczątkowana w wielu krajach w okresie okupacji, pogłębiła się i zacieśniła tylko na wschodzie Europy, w państwach demokracji ludowej. W krajach zachodnio-europejskich współpraca ta aczkolwiek w pierwszych dwu latach po wojnie istniała i przynosiła pozytywne dla klasy robotniczej wyniki, uległa rozluźnieniu; dochodzi nawet do zerwania stosunków między komunistami a socjalistami (jak we Francji) lub — jak we Włoszech — do rozłamu w partii socjalistycznej.

W Anglii, we Francji i innych krajach Europy zachodniej prawicowe kierownictwa partii ulegają pokusom „ofensywy dolarowej“, przechodząc obiektywnie na stanowiska nie mające nic wspólnego z istotnymi dążeniami klasy robotniczej, kapitulując przed kapitalistami — jeśli chodzi o wykonywanie programów wyborczych, uprawiają politykę zagraniczną zbieżną z polityką imperialistów amerykańskich.

Jednakże we wszystkich tych partiach socjalistycznych istnieje mniej lub więcej silna opozycja lewicowa, dotrzymująca wierności hasłom i programom socjalistycznym, zwalczająca coraz ostrzej oficjalne kierownictwa swych partii.

3. ANGIELSKI IMPAS.

W Wielkiej Brytanii opozycja ta, zapoczątkowana w roku 1946 rewoltą kilkudziesięciu posłów Partii Pracy w Izbie Gmin, przybiera coraz to większe rozmiary w roku 1947. Przed Kongresem dorocznym Labour Party, który odbył się w Margate w dniach od 25 do 29 maja, opozycja lewicowa wydała broszurę pt. „Keep left“ („Trzymaj się lewej strony“), w której sformułowała swe zarzuty przeciwko kierownictwu L. P., a zwłaszcza przeciwko polityce Bevina. Na kongresie wygłoszono szereg przemówień, będących wyrazem obaw brytyjskiej klasy robotniczej, spowodowanych wewnętrzną sytuacją gospodarczą i polityką zagraniczną rządu. Poszczególni delegaci domagali się wprowadzenia w Anglii gospodarki planowej oraz uniezależnienia od Stanów Zjednoczonych, nawołując jednocześnie do zacieśnienia współpracy ze Związkiem Radzieckim. Tego rodzaju postulaty znalazły swój wyraz w szeregu rezolucji.

Jednakże wystąpienia opozycji nie osiągnęły zamierzonego skutku. Większość delegatów akceptowała politykę Bevina. Ale już kongres brytyjski związków zawodowych, który się odbył w Southport w pierwszych dniach września, wykazał znowu, że nie można utożsamiać mas członkowskich Partii Pracy z prawicowym, oportunistycznym kierownictwem Bevin—Attlee. Wykazał również, że siły lewicy w tradycjach, które są członem Partii Pracy, wzrastają systematycznie.

RUCH SOCJALISTYCZNY

Nieporozumienia na tle nie tylko polityki zagranicznej ale i wewnętrznej rządu objęły również górę partyjną. W związku z tym doszło do przegrupowań w łonie rządu, po dokonaniu których rząd Labour Party przybrał jeszcze bardziej prawicowe oblicze. Attlee i Bevin usunęli z rządu ministra opał i energetyki Shintwella, wybranego przewodniczącym partii na kongresie w Margate. Zdymisjonowany został również stary działacz labourzystów Greenwood. I Shintwell i Greenwood byli gorącymi zwolennikami nacjonalizacji, przy czym Greenwood wypowiadał się niejednokrotnie za upaństwowieniem przemysłu stalowego. O polityce rządu Partii Pracy decyduje od października 1947 r. czterech ministrów: Attlee, Bevin, Morrison i Cripps. Odsunięto również od wpływu na rząd mających bliższy kontakt z masami działaczy trade-unionów (zw. zawodowych).

Polityka kierownictwa Partii Pracy jest przykładem daleko idących ustępstw labourzystów brytyjskich wobec nacisku zza oceanu, czynionych przez przedstawicieli doktryny Trumana.

3. NA MANOWCACH OPORTUNIZMU.

Podobne zjawisko daje się zauważyć w socjalistycznej partii francuskiej. Polityka „złotego środka”, stosowana przez prawicowe kierownictwo SFIO, to znaczy w konsekwencji polityka systematycznego zrywania wszelkich więzi z najsilniejszym we Francji ugrupowaniem politycznym, francuską partią komunistyczną, naraziła partię socjalistyczną nie tylko na straty wyborcze, ale stawia ją w rzędzie zwolenników planu Marshalla. Wszystkie dotychczasowe kongresy SFIO są niezdrowym kompromisem między prawicą partyjną, reprezentowaną przez Bluma i Ramadier,

a chwiejnym, niezdecydowanym centrum, którego przedstawicielem jest lewicujący sekretarz generalny partii, Guy Mollet.

Polityka Bluma i Ramadier była w dużej mierze powodem, że komuniści francuscy wystąpili z rządu. Opuszczenie rządu przez ministrów komunistycznych wywołało z kolei poważne zaburzenia wewnątrz partii socjalistycznej, związanej uchwałą kongresu, zabraniającą udziału socjalistów w rządzie, do którego nie wchodziłoby komuniści. Zmiana uchwały wymagała nadzwyczajnego posiedzenia Rady Naczelnej SFIO, która większością głosów zezwoliła Ramadierowi na zastąpienie ministrów komunistycznych socjalistami.

Trudna sytuacja gospodarcza Francji i niepopularna polityka ekonomiczna rządu Ramadiera powoduje, że przez Francję przechodzi mniej więcej od połowy roku 1947 szeroka fala strajków. Ramadier nie potrafi sobie dać z nimi rady, powodując coraz głębsze rozdzwinki między rządem a klasą robotniczą.

39 kongres SFIO, który odbył się w sierpniu 1947 roku, nie przyniósł żadnych zasadniczych zmian. Kierownictwo partii pozostało w dalszym ciągu centrowe, a linia polityczna prawicowa. Sekretarz generalny partii, Guy Mollet, krytykował posunięcia rządu socjalisty Ramadiera, lecz konsekwencji ze swej krytyki nie wyciągnął. Toteż Ramadier już w kilka dni po kongresie pozwolił sobie na niezastosowanie się do jego uchwał w sprawie statutu Algieru. (Ramadier, członek SFIO z przerwami, kiedy mu to było wygodne, był stawiany pod sąd partyjny 29 razy.)

Opozycję na kongresie reprezentowała grupa „Bataille Socialiste” i część delegatów z departamentów Rodanu i Gironde. Była to jednak opozycja stosunkowo słaba

Fakt rozbicia francuskiej klasy robotniczej ośmielił niesłuchanie francuską reakcję, która wspomagana przez imperialistów amerykańskich przygotowuje się do ataku. Dowodem tego jest przegrupowanie na prawicy francuskiej, które uzewnętrzniło się w wyborach samorządowych (październik 1947 rok). Największą ilość głosów (40%) otrzymała partia kandydata na dyktatora francuskiego de Gaulle'a — RPF. Aczkolwiek socjaliści i komuniści utrzymali swój stan posiadania, fakt, że nowa partia gen. de Gaulle zdobyła tak wielką ilość głosów (kosztem MRP) świadczy o ubojowaniu francuskiego obozu reakcyjnego.

4. ZWOLENNICY SCHUMACHERA.

Podobną jak w Wielkiej Brytanii i Francji politykę prowadzą socjaliści belgijscy i austriaccy. Wszystkie te partie popierają usilnie rozwój socjal-demokracji niemieckiej (SPD), na czele której stoi osławiony Kurt Schumacher. Schumacher prowadzi wyraźną politykę proamerykańską, nacjonalistyczną i rewizjonistyczną.

I aczkolwiek w SPD część dolów partyjnych nie zgadza się z linią polityczną swego przywódcy, trudno dziś jeszcze zaliczyć SPD do obozu socjalistycznego.

W Skandynawii partie socjaldemokratyczne prowadzą i nadal umiarkowaną politykę reform społecznych, orientując się w zasadzie na Labour Party.

5. ROZŁAM ZA OBCE PIENIADZE.

Atak kapitalistów zagranicznych na Włoską Partię Socjalistyczną nie udał się. Partia ta, w swej olbrzymiej większości szczerze socjalistyczna i jednolito-frontowa, zawarła jesienią roku ub. umowę o jedność działania z komunistami. Było to solą w oku prawicy

partyjnej z Saragatem na czele. Widząc niemożliwość narzucenia swych poglądów większości partyjnej, Saragat dokonał w styczniu 1947 r. w czasie kongresu partyjnego w Rzymie rozłamu, tworząc oddzielną grupę. Grupa Saragata nie uzyskała jednak większych wpływów we włoskich masach robotniczych. Współpracująca ściśle z komunistami Włoska Partia Socjalistyczna, na której czele stoją Nenni i Basso, rozwija się pomyślnie, stanowiąc na zachodzie Europy czołowy oddział obozu pokoju i postępu społecznego.

6. NA DROGACH POSTĘPU.

W krajach Europy wschodniej partie socjalistyczne wspólnie z partiami demokratycznymi realizują w dalszym ciągu program głębokich reform społecznych. Partie socjalistyczne współpracują tu ściśle z partiami komunistycznymi, a współpraca ta stanowi trzon ustroju demokracji ludowych. Partie robotnicze w krajach demokracji ludowych mogą się poszczycić niemałymi sukcesami na odcinku gospodarczym, politycznym i społecznym. Zdobywają one sobie coraz większe uznanie w społeczeństwach, o czym świadczy ich rozrost organizacyjny.

Partie proletariackie w krajach Europy Wschodniej — w Polsce, Czechosłowacji, Rumunii, na Węgrzech, w Bułgarii — związane są umowami o jedności działania. Umowy określają warunki współpracy w dziedzinie rządzenia państwami, w kwestii reform społecznych i ekonomicznych, w dalszym marszu ku socjalizmowi. Umowy wytyczają drogę ku jedności klasy robotniczej. Jedność ta nie może być zrealizowana mechanicznie. Istniejących jeszcze między partiami różnic organizacyjnych, strukturalnych, ideologicznych nie przekreśli żadna uchwała. Jed-

ność może być osiągnięta przez coraz lepszą, coraz bardziej twórczą współpracę, przez ciągły i systematyczny wzrost wzajemnego zaufania.

... obecnej sytuacji najważniejszym jest fakt, że między partiami socjalistycznymi i komunistycznymi Europy Śr. i Wsch. nie ma zasadniczych różnic w ocenie układu sił na świecie, ani we wnioskach z tej oceny. Partie socjalistyczne Europy Wschodniej znajdują się w jednym z partiami komunistycznymi obozie antyimperialistycznym, obozie pokoju i postępu społecznego. Partie te widzą w Związku Radzieckim najpotężniejszy człon tego obozu, popierają więc ze wszelkich miar jego działalność pokojową, antyimperialistyczną, antyreakcyjną. Fakt powstania Biura Informacyjnego 9 partii komunistycznych nie zmienił stanowiska partii socjalistycznych Europy Wschodniej do kwestii jednolitego frontu.

7. ODDZIAŁYWANIE.

Działalność partii socjalistycznych Europy Wschodniej, ich twórcza współpraca jednolitofrontowa znajduje coraz więcej uznania w szersze lewicowych elementach socjaldemokratycznych partii zachodnio-europejskich. Zadaniem partii socjalistycznych Europy Wschodniej jest przeciwstawienie się w ruchu socjalistycznym wszelkim tendencjom kapitulankim wobec wszelkich doktryn imperialistycznych z doktryną Trumana na czele, jest piętnowanie tych przywódców socjaldemokracji, którzy obiektywnie schodzą na platformę Marshallów i Churchillów, jest szerzenie wśród socjalistów zachodnio-europejskich poglądów rzetelnie socjalistycznych, a tym samym poszerzenie obozu pokoju i postępu społecznego o całą lewicę socjalistyczną. Pod tym względem Polska Partia Socjalistyczna ma szczególną rolę do spełnienia.

NARÓD POLSKI I KLASY SPOŁECZNE

Polska Partia Socjalistyczna jest **partią robotników, chłopów i pracowników umysłowych**, jest więc reprezentantką mas pracujących, partią całego narodu.

PPS od 1892 r. głosi i realizuje hasło: **Niepodległość i Socjalizm**. Czyniąc nawet błędy polityczne, nie schodziła z drogi zmierzającej do urzeczywistnienia tych haseł, zapewniających rozwój i szczęśliwość narodu polskiego. PPS w roku 1918 tworzy Rząd Ludowy w Lublinie, którego Manifest jest oparty o program PPS z roku 1892. W tym samym Lublinie w roku 1944 PPS wraz z PPR i innymi partiami demokratycznymi jest współtwórczynią Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego, którego Manifest, będący ustrojową podstawą Odrodzonej Polski Ludowej, jest wcieleniem w życie Programu Paryskiego.

Wierność programowi, walka i praca stworzyły kapitał zaufania, jakim się cieszy ruch socjalistyczny w Polsce. Kapitał ten musi być zużyty jak najskuteczniej dla realizacji w Polsce ustroju pełnej sprawiedliwości społecznej.

Polska Partia Socjalistyczna, maszerująca ramie w ramie z Polską Partią Robotniczą, chce zmobilizować społeczeństwo polskie wokół dzieła odbudowy i przebudowy naszego kraju. Chce, by socjaliści polscy posiadali świadomość odpowiedzialności historycznej, jaka na nich spada. Chce, by kroczyli w pierwszych szeregach walki o postęp.

NARÓD POLSKI

Aby wypełnić te zadania, socjalista polski musi posiadać jasną świadomość i znajomość następujących zagadnień:

1. Naród Polski;
2. Klasy społeczne;
3. Rola podstawowych klas w społeczeństwie;
4. Państwo;
5. Demokracja Ludowa.

Wiedomości te są niezbędne dla każdego obywatela. od nich członek PPS powinien rozpocząć swe szkolenie socjalistyczne.

I. NARÓD POLSKI

Naród Polski jest faktem rzeczywistym.

Polacy tworzą naród — Naród Polski. Polska Partia Socjalistyczna, jak i inne partie demokratyczne, będąca przejawem życia politycznego mas ludowych Polski, nie zawaha się przed żadną pracą i poświęceniem dla zachowania wolności i dobrobytu narodu.

Dla zagwarantowania warunków niezbędnych dla niepodległego bytu narodu PPS bierze udział w walce z siłami reakcyjnymi, które chciały pchnąć Polskę na tory awantury antyradzieckiej, pracuje w ramach jednolitego frontu nad odbudową nowej gospodarki narodowej, podstawowego czynnika naszej niezawisłości i bogactwa.

Dlatego PPS i inne partie ludu polskiego są najlepszymi gwarantami niepodległości i wielkości Polski.

Co to jest naród?

Naród jest to najwyższa grupa społeczna sformowana w określonych warunkach historycznych.

Pierwszy warunek.

Dla istnienia narodu niezbędne jest, żeby jednostki, wchodzące w jego skład, tworzyły wspólnotę stałą i wytworzoną przez historię.

To nie jest sprawa wspólnoty rasowej. Wielu chce widzieć czynnik rasowy u podstawy narodu. Rasizm był ponurym instrumentem ideologicznym faszyzmu. Pozwalał usprawiedliwiać napady na „narody niższe” i ich fizyczne niszczenie.

Faszyzm poniósł klęskę militarną, lecz rasizm nie został całkowicie pogrzebany. Służy on dziś za instrument dla imperialistów, dla wytłumaczenia systemu ucisku nad ludami kolonialnymi, nazywanymi przez nich rasami niższymi.

W tygliku narodu polskiego zostały przetworzone nie tylko same szczepy słowiańskie (Polanie, Mazurzy, Kujawianie), ale zasymilowane zostały różne elementy napływowe.

Polacy zostali zjednoczeni nie przez rasę, ale przez wspólność historii.

Podobnie jest z innymi narodami. Dla istnienia narodu niezbędna jest pewna stałość jego granic i składu ludnościowego.

Na przykład cesarstwo, stworzone przez Napoleona I, przekraczało granice Francji i obejmowało Niemcy, Włochy, Hiszpanię, Holandię itd. Mimo to nie tworzyło narodu. Podobnie było z „wielką rzeszą” Hitlera.

Były to przypadkowe i niepowiązane mieszaniny grup narodowych, które rozleciały się w momencie klęski.

Drugi warunek

Dla istnienia narodu niezbędna jest wspólnota językowa

NARÓD POLSKI

Trzeba, aby ludzie od jednego do drugiego krańca terytorium narodowego mogli się porozumieć. W Polsce istnieją gwary, które są oparte na tradycjach ludowych; lecz istnieje **jeden język literacki polski, którego używają wszyscy Polacy.**

Język polski jest produktem skrzyżowania narzezy i gwar dzielnicowych; wpływały na niego również inne języki, które dostarczyły mu pewnych słów.

Trzeci warunek

Dla istnienia narodu niezbędna jest również wspólnota terytorialna, gdyż sama wspólnota językowa nie wystarcza.

Historia Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej jest pod tym względem najbardziej charakterystyczna.

Wychodźcy z Anglii przesiedleni na nowy kontynent, odcięci od swej ojczyzny, rozpoczęli życie z ludźmi wywodzącymi się z innych narodów. Razem z nimi na nowym terytorium wytworzyli nowy naród: naród północno-amerykański.

Naród polski w swej dziesięciowiekowej historii zmieniał swe granice w sposób bezprzykładny w historii Europy.

Te wielkie przesunięcia z Zachodu na Wschód i znów powrót do naturalnych granic na Odrze i Nysie z jednej i Bugu z drugiej strony nie pozwoliły na głębokie zapuszczenie korzeni przez państwowość polską, stały się przyczyną niedorozwoju miast i mieszczaństwa oraz powodowały niszczące wojny, wskutek czego każde prawie pokolenie musiało się dorabiać od nowa.

Po tych doświadczeniach historycznych podstawowym warunkiem bytu narodu polskiego jest **nieprzejmujące utrwalenie swego terytorium i granic.**

Czwarty warunek

Dla istnienia narodu niezbędna jest wymiana i powiązanie ekonomiczne między różnymi częściami terytorium narodowego.

Polska mimo półtorawiekowego podziału szybko zrealizowała swą jedność ekonomiczną. Rozwój komunikacji umożliwił podział pracy między różnorodnymi regionami kraju (dzielnice przemysłowe, dzielnice rolnicze). Korzyści wynikające z tego podziału pracy, wzmacniają solidarność narodową (np. między górnikiem z Zagłębia Śląsko-Dąbrowskiego, rolnikiem z Lubelszczyzny i rybakiem znad morza).

Niewątpliwie fakt rozbiorów opóźnił zarazem rozwój gospodarczy Polski, jak i wpłynął na opóźnienie rozwoju świadomości społecznej. Wyrównanie tych zahamowań historycznych jest obowiązkiem nowego pokolenia.

Piąty warunek

Trzeba również, aby naród posiadał wspólne życie umysłowe, którego wyrazem jest kultura narodowa.

Również w tej dziedzinie różnice dzielnicowe pochodzenia zaborczego są jeszcze widoczne do dziś. I są czynnikiem szkodliwym w życiu polskim. Szkodliwe poczucie odrębności dzielnicowych nie ma przy tym nic wspólnego z różnicami wynikającymi z ludowej kultury regionalnej. To pierwsze musi być całkowicie wykorzenione, drugie pieczołowicie kultywowane jako jedno ze źródeł kultury ogólnonarodowej.

Dodatknie cechy umysłowości polskiej oznaczające się wszelkim idealizmem, skłonnością do poświęceń dążeniem do wolności i sprawiedliwości, są osłabione przez pewne cechy ujemne jak zapalczywość, brak zdrowej kalkulacji, jeśli chodzi o interes

narodu, brak wytrwałości itp. Dla ujawnienia pełnych wartości dodatnich cech umysłowości polskiej, wychowanie narodowe musi mieć na celu eliminację tych cech ujemnych, które w historii naszego narodu przyczyniły się do spychania Polski na margines Europy.

Szósty warunek

Dla istnienia narodu w obecnej erze historycznej niezbędna jest świadomość polityczna dróg i roli, jaką winien on odegrać.

Nieżyjący prezydent Czechosłowacji Masaryk powiedział: „Im mniejszy jest naród, tym musi prowadzić bardziej międzynarodową politykę; inaczej nie utrzyma swej niezawisłości, nie uchroni swego bytu narodowego“.

Doświadczenie polskie wskazuje, że brak przemyślenia roli i miejsca narodu polskiego kosztował nas wiele klęsk i strat. Polska nie może przecież odgrywać roli mocarstwa: na to trzeba kilkakrotnie większego terytorium, do 100 milionów ludności, bardziej rozwiniętego przemysłu. Nie możemy również uprawiać polityki buforu między dwoma sąsiadami, bo w razie zderzenia bufor nie wytrzyma i pęka (wrzesień 1939 r.). Może natomiast dzięki zwartości i jedności całego narodu (lub jego większości), ciągłości dążeń, w wytrwałej realizacji swego planu gospodarczego i kulturalnego, przez zwiększenie swego potencjału wzrosnąć w siłę, z którą będą musiały się liczyć inne narody i państwa.

Przed Polską staje droga współpracy z którymiś z sąsiadów — oczywiście włączając współpracę z Niemcami — współpraca z ZSRR, jak sąsiad z sąsiadem, równy z równym.

Takie są cechy charakterystyczne narodu żyjącego. Oczywiście żadnej z tych cech nie należy rozpatrywać w izolacji, kiedy mówimy o narodzie. Należy je uwzględniać łącznie.

Naród jak każde zjawisko historyczne ulega zmianom, ewolucjom. Sporo narodów zniknęło już z historii. Inne się wytworzyły i tworzą.

Na obecnym etapie historycznym polityka narodowa winna mieć na celu rozwój życia narodu, jego utrzymanie. W warunkach polskich jest to w pełni możliwe, jeśli zwycięży Pokój i Socjalizm przynajmniej w skali naszego kontynentu. Realizacja Socjalizmu jest więc, hasłem nie tylko klasy robotniczej, ale wszystkich Polaków świadomych dobra swego narodu.

II. KLASY SPOŁECZNE

1. Co to jest klasa społeczna?

„Historia wszelkiego społeczeństwa dotychczasowego jest historią walk klasowych.

Wolny i niewolnik, patrycjusz i plebejusz, pan feudalny i chłop poddany, majster cechowy i czeladnik, krótko mówiąc ciemniźcyiele i uciemienieni pozostawali w stałym do siebie przeciwieństwie, prowadzili nieustanną, to ukrytą, to jawną walkę — walkę, która za każdym razem kończyła się rewolucyjnym przekształceniem całego społeczeństwa...”

(Manifest Komunistyczny).

Przykład: Robotnicy w fabryce kapitalistycznej walczą z kapitalistami o zmniejszenie czasu pracy i podwyżkę zapłaty. Kapitałiści dążą do zmniejszenia zarobków lub przedłużenia dnia roboczego (łamanie ustawodawstwa pracy).

Występują tu sprzeczne interesy klasy robotniczej i klasy kapitalistycznej.

Klasa jest to więc zespół ludzi, którzy w procesie produkcji posiadają wspólny interes.

2. Podstawowe klasy społeczne w Polsce.

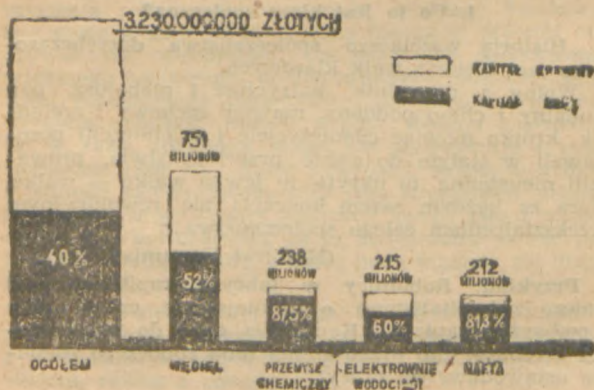
Od czasu uruchomienia przemysłu w Polsce (pierwsza połowa XIX wieku), a zwłaszcza w okresie jego rozwoju (druga połowa XIX wieku) wytworzyły się dwie podstawowe antagonistyczne klasy społeczne:

kapaliści i robotnicy.

Kapitalizm w Polsce różnił się zasadniczo od kapitalizmu zachodnio-europejskiego.

UDZIAŁ KAPITAŁU ZAGRANICZNEGO W GOSPODARCE POLSKIEJ

(przed rokiem 1939)

W okresie początkowym przedsiębiorcami kapitalistycznymi byli w większości ludzie pochodzenia obcego (Lilpop, Norblin, Habermusch i Schiele, Fraget, Handke, Wedel, Gerard — założyciel Żyrardowa). System zaborczy przyczyniał się również do opanowania kluczowych gałęzi produkcji przez kapitał obcy.

W okresie niepodległości 1918—1939 Polska stanowiła półkolonię eksploatowaną przez kapitał międzynarodowy.

W rezultacie w Polsce obok wyzysku klasy robotniczej przez system kapitalistyczny, istniał wyzysk całej gospodarki narodowej przez kapitał obcy.

Dla zabezpieczenia wysokich zysków kapitalistycznych rząd sanacyjny pozwolił na utworzenie monopolu i karteli, które przerzuciły ciężar utrzymania kapitalizmu na wszystkich konsumentów, czyli na bywców wytworów przemysłowych.

Fakt ten był czynnikiem wzmocnienia solidarności robotników, chłopów i pracowników umysłowych i w ten sposób zainteresowania ich sprawą zniesienia systemu kapitalistycznego.

3. Inne klasy społeczne.

Obok tych dwu klas podstawowych istniały również inne klasy i pośrednie grupy społeczne obejmujące miliony Polaków, z których najważniejsze były:

klasa chłopska,
 rzemieślnicza i drobno-kupiecka,
 pracowników umysłowych,
 obszarników.

W Polsce rolniczej, w której 72% ludności mieszkało na wsi, stosunek obszarników i chłopów był sprawą decydującą o poziomie gospodarczym Polski.

Obszarnicy mieli ziemi za dużo, chłopom za mało.

NARÓD POLSKI

W rezultacie w karłowatych gospodarstwach był nadmiar ludzi do pracy. Siły twórcze narodu marnowały się. Według obliczeń sprzed roku 1939 blisko 6 milionów mieszkańców wsi nie było wykorzystanych gospodarczo. Było to przyczyną taniości siły roboczej w Polsce, a zwłaszcza na wsi. Było to przyczyną zacofania cywilizacyjnego Polski.

ROZDZIAŁ ZIEMI W POLSCE

(przed rokiem 1939)

ZAJMOWAŁO
22% POWIERZCHNI

ZAJMOWAŁO
45% POWIERZCHNI

Stąd program reformy rolnej bez wykupu i program rozbudowy przemysłu był to program nie tylko robotników i chłopów, ale całego narodu polskiego.

Wniosek: Dalsza rozbudowa i odbudowa Polski może być oparta na pracy mas ludowych. Pod groźbą zahamowania postępu, nie osiągnięcia dobrobytu nie można dopuścić do odrodzenia klasy kapitalistów i obszarników.

III. ROLA PODSTAWOWYCH KLAS W SPOŁECZEŃSTWIE LUDOWYM

W ramach kapitalizmu ciężar systemu spada na robotników, którzy są wyzyskiwani, nie otrzymują pełnej wartości wytworu swej pracy. Przeciwiństwa klasowe czynią z proletariatu klasę najbardziej postępową, najbardziej zainteresowaną w realizacji socjalizmu — klasę najbardziej rewolucyjną.

Warunki kapitalistyczne mogą rewolucjonizować i inne klasy społeczne uciskane przez system kapitalistyczny (np. przez politykę cen kartelowych). Klasy te stają się naturalnymi sojusznikami klasy robotniczej. W Polsce chłopi i pracownicy umysłowi.

Rewolucyjne dążenie całej klasy robotniczej do zaprowadzenia ustroju sprawiedliwości społecznej oraz sojusz z chłopstwem i pracownikami umysłowymi stanowią istotną treść Polski Ludowej.

IV. ZAGADNIENIA PAŃSTWA

Organizacji Państwa nie wolno rozpatrywać bez powiązania z zagadnieniem klas społecznych.

1. Organy Państwa.

W każdym kraju władza państwowa składa się z pewnej ilości instytucji specjalnych, które w sumie tworzą państwo.

W Polsce od chwili uchwalenia „Małej Konstytucji” w r. 1947 państwo tworzą: Sejm, Prezydent, Rada Państwa, Rząd, Najwyższa Izba Kontroli, do tego należy dodać aparat wymiaru sprawiedliwości, siły wojskowe, policyjne, administrację, znacjonalizowany przemysł itd.

2. Państwo nie zawsze istniało.

Przed tysiącami lat ludzie żyli w ramach niewielkich gromad, w prymitywnych szczepach.

Prymitywne narzędzia i uzbrojenie nie pozwalały zwycięsko przeciwstawić się pojedynczemu człowiekowi siłom natury. Ludzie w tej odległej epoce pracowali, polowali i walczyli wspólnie dla zdobycia minimum środków do życia. Pojęcie własności prywatnej nie zostało jeszcze wytworzone.

W tych pierwotnych społeczeństwach nie było również pojęcia państwa regulującego stosunki między ludźmi, ponieważ nie było zorganizowanego wyzysku człowieka przez człowieka, nie było podziału klasowego.

3. Państwo rodzi się wraz z podziałem społeczeństwa na klasy.

Udoskonalenie narzędzi i broni, dalej rozwój rolnictwa powiększając bogactwo, doprowadziły do podziału prymitywnego społeczeństwa na klasy.

Wzrost bogactw w rezultacie pozwala niektórym ludziom żyć kosztem pracy innych, żyć w stanie pasożytniczym. Dlatego jeńcy wojenni są zamieniani na niewolników pozbawionych wszelkiej własności.

To był pierwszy podział społeczeństwa na klasy, na wyzyskiwaczy, którzy posiadali warsztat pracy, i na wyzyskiwanych (w tym wypadku niewolników).

Lecz wyzyskiwani nigdy nie godzili się dobrowolnie na ten stan. Trzeba było ich utrzymywać w posłuszeństwie przy pomocy siły.

„I dlatego, kiedy społeczeństwo podzieliło się na klasy, zjawia się grupa specjalna, zajmująca się jedynie rządzeniem i potrzebująca do tego aparatu przymusu: więzień, oddziałów specjalnych, złożonych z uzbrojonych osobników itd.“

(Lenin).

Tym jest państwo przymusu klasowego.

4. Państwo, klasy.

Państwo zjawia się tedy jako **narzędzie przymusu klasowego** klasy wyzyskiwaczy nad wyzyskiwanymi.

Kiedy razem ze zmianą systemu wytwarzania nowa klasa społeczna staje się klasą dominującą, próbuje ona zmienić ustroj państwa, żeby stać się również klasą panującą politycznie — stary ustroj jest zastąpiony przez ustroj nowy.

I znowu zmiana stosunków produkcji prowadzi do zmiany ustroju. **Taka jest droga postępu i rozwoju.**

Po państwie niewolniczym, narzędziu właścicieli niewolników, zjawilo się państwo feudalne, narzędzie ucisku klasowego wielkich właścicieli ziemskich i feudałów, którzy eksploatowali swych poddanych. System feudalny po Wielkiej Rewolucji Francuskiej w r. 1789 jest zastępowany przez państwo kapitałistyczne, narzędzie panowania i wyzysku robotników najemnych przez kapitalistów. Rewolucja rosyjska 1917 r. zlikwidowała klasy kapitalistów i obszarników, otworzyła przed proletariatem możliwości realizacji socjalizmu.

Tak więc struktura państwa byłaby niezrozumiała bez uwzględnienia układu klasowego.

Kiedy się rozpatruje zagadnienie państwa, nie wolno ograniczać się do formy państwa (republika czy monarchia, dyktatura czy demokracja), lecz należy przede wszystkim zbadać jego skład społeczny i rolę jaką spełniają poszczególne klasy.

Z tego punktu widzenia należy rozpatrywać obecny ustrój Polski, ustrój Demokracji Ludowej, w którym panują klasy ludu pracującego.

V. DEMOKRACJA LUDOWA

Współczesny ustrój Polski nazywamy Demokracją Ludową.

Tradycje demokratyczne w Polsce nie są nowe, sięgają wicku XVIII. Podczas Sejmu Czteroletniego prezydent miasta Warszawy Dekert, współpracujący ściśle z wodzem polskich jakobinów Hugonem Kollatajem, wychodzi na czele mieszczan z rewolucyjną manifestacją, aby wywrzeć nacisk na króla Stanisława Augusta, który opierał się postępowym reformom.

T. Kościuszko.

Tadeusz Kościuszko, wódz powstania w roku 1794, zwraca się do chłopów polskich i przyrzeka im w Uniwersale Połanieckim prawa i poprawę stanu.

Chłop — bohater Bartosz Głowacki — wyróżnia się w bitwie pod Racławicami; jest on jednym z tych chłopów, którzy na wezwanie Kościuszki stanęli do walki o wolność Ojczyzny.

Powstanie roku 1830, niesłusznie tak nazywane, było właściwie polską rewolucją, która z hasłem „Niepodległość“ łączyła hasło zniesienia systemu feudalnego, hasło wolności dla chłopów. Przywódcami duchowymi tej rewolucji byli Maurycy Mochnacki i Joachim Lelewel. Upadek powstania obciąża odpowiedzialnością wielkich obszarników. Bali się oni zwycięstwa rewolucji, która pozbawiłaby ich bezpłatnej siły roboczej — chłopą pańszczyźnianego.

M. Mochnacki.

Rok 1848 — rok „Wiosny ludów“ — w całej Europie mobilizuje demokratów polskich, którzy biorą udział w walce narodów Europy o zniesienie systemu feudalnego. Gen. Bem walczy na Węgrzech, Mirosławski w Berlinie.

Dalszym rewolucyjnym zrywem demokratów polskich było powstanie 1863 r., w którym „czerwoni“ stawiali przede wszystkim hasła walki o wolność i uwłaszczenie chłopów.

Polacy biorą udział w przygotowaniach rewolucyjnych Europy. Są współzałożycielami I Międzynarodówki

W. Wroblewski

Robotniczej. Pierwsza w Europie rewolucja robotnicza — Komuna Paryska — w r. 1871 stawia na czele Polaków: Jaceława Dąbrowskiego i Walerego Wróblewskiego, późniejszego członka Polskiej Partii Socjalistycznej i jednocześnie przyjaciela Karola Marksa.

St. Okrzeja.

Wolnościowy ruch rosyjski ściśle współpracuje z rewolucjonistami polskimi. Zarówno „dekabryści“, jak później „narodowolcy“ posiadają ścisłą łączność z polskimi ruchami postępowymi.

Przygotowania do powstania w r. 1863 obejmują zarówno oficerów polskich jak również rosyjskich. Hasło „za naszą wolność i waszą“ było ciałem w historii polskiej demokracji.

Rewolucja 1905 r. poruszyła zarówno proletariat pol-

ski jak i rosyjski. Wspólny cel obalenia caratu przybliży proletariat obu narodów.

Bohaterskie czyny bojowców polskich, krusząc potęgę ciemieńczy, budziły nadzieję wszystkich uciemiężonych przez carat.

Wystąpienie robotników polskich pociągają za sobą postępową część społeczeństwa. Pierwszą próbą budowania Rządu Ludowego w Polsce był rząd lubelski utwo-

I. Daszynski.

utworzony dnia 7 listopada 1918 r. przez I. Daszyńskiego. Rząd ten przekreślił usiłowania konserwatystów restaurowania monarchii. Wiele z punktów programowych Manifestu Rządu Ludowego zostało wprowadzonych przez socjalistów i ludowców do Konstytucji z r. 1921.

M. Niedziałkowski.

Lud polski w obronie praw demokratycznych walczy z dyktaturą wojskową Piłsudskiego. Na zamachy sanacji robotnicy i chłopcy odpowiadają strajkami i szykują się do rozprawy z rodzimymi faszystami.

W tragicznych dniach września 1939 r., kiedy załamało się państwo kapitalistycznej dyktatury, klasy pracujące zdają egzamin patriotyzmu. Niedziałkowski formuje Bataliony Robotnicze Obrony Warszawy. Kazimierz Rusinek staje na czele bohaterów Gdynskich Kosynierów. Komunista M. Buczek pada pod murami Warszawy w obronie swej stolicy.

W walce podziemnej i w partyzantce, w obozach koncentracyjnych, jenieckich, na emigracji walczyli Polacy z hitleryzmem. Wysiłkiem najlepszych synów narodu powstaje prawdziwa reprezentacja ludowa, która 22 lipca 1944 r. na pierwszej piędi wyzwolonej ziemi polskiej ogłasza Manifest i obejmuje władzę jako Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego.

Manifest PKWN jest Konstytucją Polski Ludowej.

Jest on programem walki i budownictwa.

Tak jak Manifest Rządu Ludowego przekreślił ustroj monarchiczny, tak Manifest PKWN przekreślił usiłowania zaprowadzenia w Polsce ustroju:

Faszystowskiego — do którego dążył NSZ (Narodowe Siły Zbrojne).

Dyktatury wojskowej — którą chcieli odbudować przedwojenni sanatorzy, zakonspirowani w komendzie AK (Armia Krajowa).

Formalnej demokracji burżuazyjnej — jaką chcieli budować Mikołajczyk i Żuławski i inni rzecznicy interesów kapitalistycznych w Polsce, wspomagani przez siły międzynarodowej burżuazji.

Manifest PKWN wyznacza jasną drogę państwowości polskiej.

„Historia i doświadczenie obecnej wojny dowodzą, że przed naporem germańskiego imperializmu ochronić może tylko zbudowanie wielkiej słowiańskiej tamy, której podstawą będzie porozumienie polsko-sowiecko-czechosłowackie“.

„Przyjaźń i bojowa współpraca, zapoczątkowane przez braterstwo broni Wojska Polskiego z Armią Czerwoną, winny przekształcić się w trwały sojusz i sąsiedzkie współdziałanie po wojnie.“

1) Władza przechodzi w ręce ludu pracującego.

Po raz pierwszy w historii Polski lud polski uzyskał pełną suwerenność, czyli możliwość dysponowania własnym losem.

Zródłem prawa i władzy jest przedstawicielstwo całego narodu.

W celu wciągnięcia całego społeczeństwa do pracy społecznej i kontroli nad organami administracyjnymi tworzy się sieć **Rad Narodowych**, rad gminnych, powiatowych, miejskich i wojewódzkich.

2) Kluczowe gałęzie przemysłu, górnictwo oraz banki zostają unarodowione.

W ten sposób demokracja polska stała się nie tylko demokracją polityczną, ale i demokracją gospodarczą.

Lud pracujący bierze w swe ręce kierownictwo gospodarki narodowej, prowadzi ją w sposób planowy, w interesie całego narodu, a nie wąskich grup egoistycznych wyzyskiwaczy.

Reakcja traci podstawy gospodarcze dla swej siły politycznej.

3) Reforma rolna likwiduje nienormalny stan w rolnictwie polskim.

Pozwala na rozładowanie bezrobocia na wsi, wciąga szerokie rzesze wiejskie do pracy produktywnej, umożliwia Polsce stać się jednym z najpoważniejszych w Europie producentów żywności.

Reforma rolna zlikwidowała obszarników, którzy byli reprezentantami pozostałości systemu feudalnego, zniesionego gdzie indziej już w w. XVIII lub XIX.

4) Spółdzielczość jako forma uspołecznionej wymiany oraz produkcji w mniejszych warsztatach znajduje poparcie i opiekę państwa.

Spółdzielczość jest jednocześnie formą samorządu gospodarczego, najlepszą szkołą obywatelską na odinku gospodarczym.

5) Demokracja Ludowa umożliwia szerokie wprowadzenie Ubezpieczeń Społecznych opartych na zasadach samorządu.

Nowoczesne ustawodawstwo zapewnia ochronę pracy, zdrowia i starości.

NARÓD POLSKI

6) Państwo rozbudowuje szkolnictwo i zapewnia bezpłatność nauczania na wszystkich szczeblach.

Przymus powszechnego nauczania jest ściśle przestrzegany. Polska inteligencja, zdziesiątkowana przez Niemców, a zwłaszcza ludzie nauki i sztuki zostają otoczeni specjalną opieką.

PRAWA OBYWATELSKIE.

Sejm Ustawodawczy, wybrany w dniu 19 stycznia 1947 r., uchwalił w dniu 22 lutego 1947 r.

„Deklarację praw i wolności obywatelskich“.

„Sejm Ustawodawczy, jako organ władzy zwierzchniej Narodu Polskiego, deklaruje uroczyście, iż w swych pracach konstytucyjnych i ustawodawczych oraz przy wykonywaniu kontroli nad działalnością rządu i ustalaniu zasadniczego kierunku polityki państwa — będzie kontynuować realizację podstawowych praw i wolności obywatelskich, jak:

- a) równość wobec prawa bez względu na narodowość, rasę, religię, płeć, pochodzenie, stanowisko lub wykształcenie;
- b) nietykalność osobistą, ochronę życia i mienia obywateli;
- c) wolność sumienia i wolność wyznania;
- d) wolność badań naukowych i ogłaszania ich wyników oraz wolność twórczości artystycznej;
- e) wolność prasy, słowa, stowarzyszeń, zebrań, zgromadzeń publicznych i manifestacji;
- f) prawo wybierania i wybieralności do organów władzy państwowej;
- g) nienaruszalność mieszkania;

- h) tajemnicę korespondencji oraz innych środków porozumienia;
- i) prawo wnoszenia skarg, petycyj i podań do właściwych organów władzy państwowej;
- j) prawo do pracy i wypoczynku;
- k) prawo do zabezpieczenia w przypadku niemożności zarobkowania;
- l) prawo do nauki;
- m) opiekę na rodzinę oraz nad matką i dzieckiem;
- n) ochronę zdrowia i zdolności do pracy.

Równocześnie Sejm stwierdza, iż wyzyskiwaniu praw i wolności obywatelskich do walki z demokratycznym ustrojem Rzeczypospolitej Polskiej winny zapobiegać ustawy."

Program Demokracji Ludowej wyrażony w Manifestie PKWN, Małej Konstytucji i Deklaracji Praw Obywatelskich może być w pełni urzeczywistniony w warunkach prawdziwej jedności narodu. Solidarność i współpraca wszystkich sił postępowych w Polsce jest gwarancją pogłębiania ludowładztwa i dobrobytu.

Obowiązuje nas dlatego żarliwość w pracy dla odbudowy i przebudowy społeczno-gospodarczej kraju i żarliwość w walce z wrogami postępu, którzy są jednocześnie wrogami narodu polskiego.

„Różne są rodzaje entuzjazmu. Entuzjazm rewolucyjny jest bardziej wybuchowy, entuzjazm budownictwa pali się jak równy płomień lampy. Każdy z nich ma swoje wartości dostosowane do zagadnień, jakie przed nim stoją, do celów, którym ma służyć.

Pozostaje jednak główne źródło entuzjazmu: **PRZYSZŁOŚĆ**. Przyszłość, która w całej swej piękności i grozie zbliża się wciąż ku nam. Jej zagadnienia muszą się stać czołowymi zagadnieniami naszej współczesności, koło nich muszą skupić się nasze główne zainteresowania.”

Adam Próchnik

HISTORIA PPS

I. NIEWOLA DEFORMUJE

Historia PPS to historia dużej części polskiego ruchu robotniczego, to historia partii, która zostawiła na obliczu politycznym Polski niezatarty ślad. Polska Partia Socjalistyczna była soczewką w której skupiały się najaktywniejsze siły, jakie w ostatnim półwieczu wydał naród Polski.

Geopolityczne położenie Polski, sąsiedztwo z olbrzymim mocarstwem rosyjskim obejmującym 1/6 części świata, pozostawiło głębokie piętno na mentalności politycznej narodu polskiego. Półtorawiekowa niewola wyrobiła głębokie urazy do carskiej Rosji, która na ziemię naszą przysyłała najgorszych przedstawicieli swego narodu. Bezpośrednia walka jaką naród polski podjął przeciwko zaborcom skierowana była prawie że wyłącznie przeciwko Rosji zarówno w roku 1830, 1863 jak i w roku 1905. Fakty te kształtowały kierunek bojowego nastawienia Polaków, przekreślając pozytywne usiłowania zarówno ks. Druckiego-Lubeckiego, który w okresie Królestwa Kongresowego uorzemysłowił nasz kraj, jak i wysiłki „ostatniego szlachcica polskiego“ margr. Wielopolskiego.

Ruch socjalistyczny od chwili swego wykiętkowania na terenie Polski podlegał silnie tej antyrosyjskiej atmosferze, której ciśnienie w pewnych momentach spychało na dalszy plan sprawę socjalizmu, wysuwając na czoło zagadnienie niepodległości. Wewnątrz

polskiego ruchu socjalistycznego odbywało się poszukiwanie najwłaściwszej drogi rozwiązania sprawy niepodległości i ustroju sprawiedliwości społecznej. Historia ścierania się tych prądów łączenia się lub przeciwstawiania jest właśnie historią polityczną PPS. W początkowym okresie istnienia Polskiej Partii Socjalistycznej, w warunkach zaborczych, sprawa niepodległości narzucała się na pierwszy plan w sposób najbardziej naturalny, co wysunęło na czoło partii grupę, która nie tyle z pobudek socjalistycznych, ile niepodległościowych przyszła do partii i narzuciła swój styl myślenia. Późniejsza historia PPS to historia przewycięzania tego stylu, to walka z mentalnością piłsudczyzny, bez przewyciężenia której proletariat polski nie mógł wyjść na szeroki gościniec prowadzący do Socjalizmu w ramach Niepodległości.

II. WIATRY ZE WSCHODU I ZACHODU

Polska, musimy to sobie uzmysłwić, jest krajem zapóźnionym w rozwoju gospodarczym i społecznym. Opóźnienie to wynikało zarówno z faktu półtorawiekowej niewoli, jak i ze specyficznych właściwości naszego narodu. Nasi pobratymcy Czesi mimo dłuższej niewoli zdolali rozwinąć zarówno miasta jak i przemysł i stanąć na poziomie nowoczesnego narodu i państwa, w którym panuje równowaga między rolnictwem a przemysłem. W wyniku zapóźnienia wiele idei czerpali Polacy z krajów bardziej społecznie i ideologicznie dojrzałych. Tak było z ideami stojącymi u podstawy Konstytucji 3 Maja, tak samo było z polskim socjalizmem jako ruchem masowym. Bo choć przemysł na ziemiach polskich rozwinął się dość wcześnie, to polityczny ruch robotniczy był opóźniony.

Narodna Wola

Zarzewie myśli socjalistycznej zostało do Polski przyniesione w latach 1880-tych przez młodych idealistów,

którzy z powodu zamknięcia wyższych uczelni w Królestwie szukali wiedzy za granicą zarówno na Wschodzie jak i na Zachodzie. Jedna część udawała się na studia do Rosji: do Petersburga, Dorpatu i Moskwy. Tu zetknęli się oni z rosyjskim ruchem rewolucyjnym, którego najżywsze ogniska płonęły na wyższych uczelniach. W okresie tym w Rosji rozwijał się żywiołowo ruch Narodnej Woli, oparty na idei socjalizmu, a właściwie komunizmu utopijnego. W Rosji istniały jeszcze pozostałości pierwotnego ustroju komunistycznego na roli. Obok własności prywatnej była na wsi wspólna własność gminna, którą dzielono okresowo na działki i przydzielano kolejno coraz to innym gospodarzom, zapewniając w ten sposób najzupełniej sprawiedliwy przydział ziemi. Postępowa inteligencja rosyjska uważała, że ten ustrój rolny może stać się podstawą dla pełnej realizacji ustroju komunistycznego. Oczywiście ustrój taki wymaga — rozumowali narodowolcy — wysokiego oświecenia chłopów rosyjskich. Rzucono hasło pójścia w lud. Ideowi studenci i inteligencja opuszczali miasta i szli na wieś. Oczywiście praca ich mimo swych dodatnich wyników dla kultury narodu, nie mogła zmienić ustroju tyraństwa na ustrój sprawiedliwości. Pójście w lud nie przyniosło spodziewanych rezultatów i zmusiło rewolucjonistów rosyjskich do szukania nowych dróg. Z jednej utopijnej koncepcji wpadli oni w drugą skrajność: mniemali, że terrorem indywidualnym w stosunku do cara i aparatu carskiego obalą ustrój ucisku. „Ziemia i Wola“, bo tak nazywała się nowa organizacja, walczy z fanatyzmem.

HISTORIA

Od jej bomb pada car Aleksander II. W walce tej obok Rosjan biorą udział Polacy. Na procesie w sprawie zamachu na cara, na ławie oskarżonych obok brata Lenina zasiadł Polak Hryniewiecki. Wspólna walka w imię internacjonalizmu i socjalizmu zbliżyła rewolucjonistów obydwu narodów. Wyównywała na tym odcinku przepaść wykopaną przez przeszło wiekowy zabór.

„Proletariat“

Z tych rewolucjonistów, którzy przeszli szkołę Narodnej Woli, rekrutują się twórcy pierwszej robotniczo-socjalistycznej organizacji „Proletariat“, która powstała w roku 1882. Początkowo skupia ona rewolucyjnych inteligentów i nielicznych świadomych klasowo robotników. Za zadanie postawiono sobie podniesienie uświadczenia robotnika polskiego i przygotowanie go do rewolucji socjalnej. Początkowo organizacja miała charakter kółkowy, dopiero pod koniec swej działalności Proletariat przeszedł do wystąpień masowych, z których najsilniejszy był strajk robotników jako protest przeciwko wprowadzeniu badań sanitarnych robotnic warszawskich na wzór badań prostytutek. Pierwszy strajk przyniósł pierwsze zwycięstwo. „Proletariat“ musiał się jednak zatrzymać w rozwoju, nawet gdyby nie przyszły aresztowania przywódców przez Ochrane. Proletariatcy poprzetali na hasła międzynarodowej rewolucji. Waryński, Kunicki, Mendelson uważali, że rewolucja rozwiąże wszelkie zagadnienia zarówno społeczne jak i polityczne, toteż wysuwanie haseł niepodległościowych uważali za dywersję kontrrewolucyjną. Nie rozumieli że naród po 100 latach niewoli samymi hasłami ekonomicznymi i społeczny-

mi poderwać się nie da. I to było główną przyczyną dlaczego działalność „Proletariatu“ nie dała rezultatów odpowiednich do wielkiego wkładu pracy. Kunicki zginął na stokach cytadeli warszawskiej z okrzykiem: „niech żyje rewolucja socjalna“. W parę dziesiątków lat później bojowcy PPS, ginąc na tej samej szubienicy, wołać będą: „Niech żyje Polska! Niech żyje Socjalizm!“

Równocześnie inna część młodzieży polskiej studiująca na zachodzie w zetknięciu z ośrodkami socjalistycznymi połączyła myśl społeczną z ideą niepodległości. Na zachodzie panowały silne tradycje powstań, wielkiej emigracji i trzech wieszczów romantycznych. Stamtąd przyszła pierwsza koncepcja jednoczesnej realizacji Niepodległości i Socjalizmu.

Takie były drogi polskiej myśli socjalistycznej przed powstaniem Polskiej Partii Socjalistycznej.

III. PIERWSZA SYNTEZA.

Zjazd paryski

PPS została powołana do życia na Zjeździe Paryskim w roku 1892. Na Zjeździe tym obok przedstawicieli socjalizmu internacjonalistycznego, znaleźli się przedstawiciele socjalizmu wysuwającego na pierwszy plan walkę o niepodległość. Obok marksistów zasiadał Limanowski, wywodzący socjalizm z prawa moralnego. Ludzie ci, mówiący tak różnymi językami teoretycznymi, znaleźli jednak wspólną ideę, która została sformułowana w postaci pierwszego programu Polskiej Partii Socjalistycznej, który mówi o realizacji Polski Niepodległej i Ludowej. Dla osiągnięcia niepodległości obok walki politycznej program naka-

HISTORIA

zuje stworzenie „politycznie samodzielnych batalionów robotniczych, które świadome swych celów i dróg dopną z hasłem socjalizmu do tego, czego romantyczny demokratyzm nie osiągnął i osiągnąć nie mógł”. Tuż po Zjeździe Limanowski pisze, że ze zdziwieniem stwierdził, że wbrew jego pesymizmowi przedzjazdowemu oba kierunki socjalistyczne tj. internacjonalistyczny i narodowy mogą się zmieścić w jednej Polskiej Partii Socjalistycznej.

Organizacja bojowa PPS

Z hasła Niepodległości rzuconego odważnie przez PPS, musiała wynikać jako nieublagana konsekwencja konieczność walki — bo niepodległość naród podbity może uzyskać jedynie przez walkę z zaborcą. Hasło niepodległości zaczęło skupiać wokół PPS również nieproletariackie żywioły niepodległościowe, bo partie mieszczańskie i konserwatywne miały odwagę żądania co najwyżej autonomii w ramach państw zaborczych. Już od samego początku XX wieku jeden z ówczesnych przywódców PPS myślał o wypełnieniu punktu programu paryskiego dotyczącego tworzenia batalionów robotniczych. Dla Piłsudskiego nie miał to być załączek armii rewolucyjnej. Zmierzając bowiem do odbudowy Polski szlachecko-mieszczańskiej Piłsudski przeciwstawia dążenie do niepodległości dążeniom do socjalizmu, wypaczając w ten sposób założenia Programu Paryskiego. W czasie pierwszego wystąpienia Organizacji Bojowej PPS podczas demonstracji na Placu Grzybowskim w ramach bojówki PPS znaleźli się również Sławek,

Prystor i inni. bojowcy, którzy w przyszłości mieli stać się filarami reżymu sanacyjnego. Ludzie ci przyszedli do PPS jedynie dlatego, że w ramach tej partii mogli walczyć o swoje cele, różne od celów PPS. I dlatego nie można mówić, że ludzie ci z Piłsudskim na czele odeszli od Socjalizmu, gdyż socjalistami faktycznie nigdy nie byli. Oni to właśnie byli twórcami pojęcia pepesowiec, zamiast pojęcia polski socjalista. Pojęcie to pozwalało być członkiem FPS-u bez socjalistycznych konsekwencji. Ślady tej mentalności pozostały jeszcze do dzisiaj na niektórych odcinkach.

IV. PIERWSZA PRÓBA REALIZACJI.

Rewolucja 1905 r.

W wyniku wojny z Japonią wybuchła w całym imperium rosyjskim rewolucja niezadowolonych mas proletariackich. Proletariat Polski przodował w tym ruchu. Warszawa, Łódź, Zagłębie Dąbrowskie i okręg radomsko-kielecki są widownią bohaterских wystąpień proletariatu zorganizowanego w PPS i walk Organizacji Bojowej PPS. Długo jeszcze po tym legenda bojowa z okresu rewolucji 1905 roku będzie potężnym kapitałem Polskiej Partii Socjalistycznej. Politycznie obydwie kierunki chciały nadać polskiej rewolucji odmienny charakter. Najjaskrawszym tego przejawem był incydent ostrowiecki. W rewolucyjnym Ostrowcu proletariat usunął całkowicie kapitalistów i stworzył socjalistyczną republikę ostrowiecką, na czele której stanął piłsudczyk Boerner. W rezultacie Piłsudski zbesztiał potem swego podwładnego Boernera za przekroczenie ram rewolucji narodowej. Wobec braku jednolitej linii partyjnej zwycięstwo rewolucji nawet

w bardziej sprzyjających warunkach było trudne. Organizacja Bojowa traci swoją sprężystość i w latach 1906—1907 właściwie wygasa, przechodząc zwykłą kolej roboty bojowej po opadnięciu rewolucyjnej podnieoty.

Nastroj rewolucyjny w zaborze rosyjskim zaczął wyraźnie słabnąć. Wewnątrz ruchu zaczęły się budzić refleksje, które w ogólnej nerwowości i rozdrażnieniu doprowadziły do rozłamu Partii. Od początkowych, jak zazwyczaj w takich wypadkach się zdarza, różnic taktycznych doszło do ujawnienia różnic polityczno-ideowych. Niemniej jednak stwierdzić należy, że doświadczenia osiągnięte w roku 1905 w sposób zdecydowany zaważyły na dalszym ukształtowaniu się oblicza Polskiej Partii Socjalistycznej.

VII Zjazd

Już podczas VII Zjazdu PPS w marcu 1905 roku zarysowały się różnice poglądów na taktykę Partii. Od

Zjazdu tego należało wymagać zajęcia zdecydowanego stanowiska wobec wypadków rozgrywających się w Rosji. Z dotychczasowych obserwacji rewolucyjnego ruchu rosyjskiego, który na razie sprowadzał się do sporadycznych zaburzeń w rodzaju „Gaponady”, wysnuto wniosek, że polski ruch rewolucyjny powinien kroczyć samodzielnie. Nie chcąc jednak działać odśrodkowo i utrudniać towarzyszom rosyjskim ich walki, Zjazd starał się pogodzić taktykę samodzielną z ogólnymi potrzebami ruchu rosyjskiego. Chodziło mianowicie o to, że w danych warunkach realnych osiągnięcie pełnej niepodległości było nie do wykonania, a podniesienie tego hasła utrudniałoby powojcie rewolucji w Rosji. Wobec tego, nie negując zasadni-

czo hasła niepodległości, Zjazd stanął na stanowisku podjęcia walki rewolucyjnej o usamodzielnienie kraju z uwzględnieniem potrzeb wszystkich narodowości zamieszkałych w Polsce. Gwarancją usamodzielnienia miałyby być zwołanie Konstytuanty do Warszawy na podstawie czteroprzymiotnikowego prawa wyborczego. Stanowisko to reprezentowała grupa młodszych działaczy partyjnych z Bujno, Ho witzem i Sakssem na czele, która na tym Zjeździe uzyskała większość i oparowała Centralny Komitet Robotniczy.

„Starzy”, „Młodzi”

„Starzy” uważali, że nie należy wiązać się w żaden sposób z ruchem rosyjskim. Niektórzy z nich, np. Piłsudski,

szli jeszcze dalej i starali się ugruntować koncepcje wojny powstańczej przeciw Rosji. Ta myśl była mało popularna w masach robotniczych, utrudniałaby tylko porozumienie z rewolucjonistami rosyjskimi. Odlam „starych” znalazłszy się w mniejszości odsunął się od kierownictwa Partii i zajął się bliżej sprawami wydawniczo-prasowymi i Organizacją Bojową. W czasie trwania Zjazdu i bezpośrednio po nim przez cały rok 1905 nie zanosilo się na rozłam. Wszyscy byli pochłonięci walką jaka gorzała w całym kraju podporządkowali się wymogom chwili, jednoczyła ich wspólna myśl, że program rewolucyjny nie da się zrealizować bez obalenia caratu.

Gdy jednak doszły do Warszawy wiadomości o zdławieniu powstania grudniowego w Moskwie, a w całym Królestwie zaczęły się srożyć represje odwetowe, wówczas Ignacy Daszyński uchodzący już wówczas za autorytet dla całej Partii, wystąpił w styczniu 1906

roku z listem otwartym do CKR-u, przestrzegając go zarówno przed przecenianiem możliwości rosyjskiego ruchu rewolucyjnego, jak i przed zbytnim nadużywaniem strajku powszechnego jako metody walki robotniczej.

Stosunki wewnątrz Partii zaczęły się zaogniać. „Starzy” powoływali się na słuszość ich oceny sytuacji w Rosji, „młodzi” natomiast wytykali Daszyńskiemu nieznajomość stosunków w zaborze rosyjskim, uważając jego wystąpienie za intrygę „starych”. Niektórzy towarzysze jak Posner, Strug i Kwiatek w obawie przed rozłamem, który w tej atmosferze wzajemnych oskarżeń był wyraźny, stworzyli grupę „centrową”, starając się pogodzić oba odłamy.

VIII Zjazd

Dla ostatecznego uzgodnienia różnic i ustalenia wspólnej linii taktycznej został zwołany w lutym 1906 roku VIII Zjazd do Lwowa. Głównym tematem dyskusji zjazdowej była sprawa ustosunkowania się do niepodległości. Program Paryski zapowiadając walkę o niepodległą republikę demokratyczną, nie sprecyzował dokładnie ani formy tej republiki, ani jej stosunku do republikańskiej Rosji. Na Zjeździe zwyciężyło stanowisko kompromisowe reprezentowane przez „centrum”. Rezolucja zjazdowa stwierdza, że „rewolucja prowadzi do obalenia caratu, do stworzenia na jego gruzach ustroju politycznego na zasadach republiki federacyjnej, a nie do odbudowania niepodległości Polski, jednakże stworzy warunki, które w przyszłości umożliwią urzeczywistnienie niepodległości” i dalej, że „myśl o powstaniu narodowym jest utopią, gdyż klasy posiadające walki rewolucyjnej nie prowadzą i prowadzić nie chcą. Nie odpowiada ona istocie walki proletariac-

kiej, która opiera się na solidarnym wystąpieniu klasy robotniczej całego państwa". Zjazd stojąc jednak wyraźnie na stanowisku trójzaborczym wyrażał nadzieję, że w wyniku procesu rewolucyjnego wyłonić się muszą warunki zjednoczenia trzech dzielnic Polski w wolną Rzeczpospolitą demokratyczną. Sprecyzowanie w ten sposób stanowiska niepodległościowego nie zadowoliło ani „starych“, którzy uważali je za odstępowanie od Programu Paryskiego, ani „młodych“, którzy z coraz większą konsekwencją zaczęli oddalać się od „starych“ i zmierzać do utrzymania jedności państwowej z Rosją. „Starym“ zostawiono w dalszym ciągu kierownictwo Organizacji Bojowej. W Centralnym Komitecie Robotniczym znaleźli się „młodzi“ z Feliksem Konem i Golde-Stróżecką na czele. W tych warunkach rozłam był nieunikniony. Prasa partyjna przedstawiała chaos.

IX Zjazd. Rozłam.

Ostatecznie doszło do rozłamu w listopadzie 1906 roku na IX Zjeździe w Wiedniu.

„Młodzi“ dla uderzenia w „starych“ zaatakowali Organizację Bojową, zarzucając jej złamanie dyscypliny partyjnej i narzucanie form partyzanckich, które zmniejszają szanse rewolucji masowej. W rezultacie 11 delegatów, solidaryzując się z Pilsudskim, opuściło Zjazd. Ten zespół ludzi, w skład którego wchodził również najpoważniejszy ideolog PPS Feliks Perl, ogłosił deklarację ideową, która stwierdzała, że jedynym ustrojem odpowiadającym potrzebom polskiej klasy robotniczej jest niepodległa Rzeczpospolita demokratyczna. Działalność PPS — jak ogłosiła deklaracja — doprowadzić powinna do zbrojnego powstania mas przeciwko rządowi carskiemu.

„Frakcja”. „Lewica”

Rozłam w PPS-ie doprowadził do powstania PPS Frakcji Rewolucyjnej i PPS-Lewicy. W rezultacie z PPS

FR. która w przeciągu dwu lat opanowuje na zewnątrz sztandar PPS-u, wyeliminowane zostały elementy, mające swe korzenie w międzynarodowym programie proletariatu, ale które nie doceniały dostatecznie znaczenia hasła niepodległości. Lewica PPS zbliżała się do kontynuatorów myśli rewolucji światowej, negujących rewolucyjne znaczenie dążeń niepodległościowych ludów podbitych. Spychanie PPS przez Piłsudskiego i jego otoczenie na tory walki ogólnonarodowej, zmusza część robotników bardziej uświadomionych klasowo do szukania innych dróg dla ruchu robotniczego.

Zasilają oni szeregi SDKP i L gdzie z kolei ulegają błędnym teoriom ekonomizmu i niedoceniania niepodległości. Teorie te były zresztą krytykowane przez przywódców rewolucyjnych z Leninem na czele.

Na terenie polskiego ruchu robotniczego istniały w rezultacie trzy partie: jedna skrajnie rewolucyjna, operująca hasłami naiwnie logicznymi, które rozmijały się z życiem, partia druga znajdująca się pod ciśnieniem ideologicznym kierunku mienszewickiego i wreszcie partia trzecia, która nie gubiąc całkowicie programu socjalizmu stawiała przede wszystkim na niepodległość. W tej trzeciej partii PPS Frakcji równowaga między dążeniami socjalistycznymi a niepodległościowymi została zwichnięta poprzez odejście „młodych”, którzy pozostawili w ten sposób na placu „starych”, wśród których najbardziej dynamiczną grupę stanowili piłsudczycy, którzy niebawem mają wysiąść na przystanku „Niepodległość” i którzy, na-

własem mówiąc, od czasu przegranej rewolucji dalej jechać nie mieli zamiaru.

Piłsudski wyciągnął jeszcze inny wniosek z upadku rewolucji w 1905 roku, a mianowicie, że dla zrealizowania niepodległości nie wystarczy oparcie o tylko jedną klasę i jedną partię tj. PPS. W roku 1910 w krakowskim „Naprzodzie“ ukazuje się cykl artykułów Piłsudskiego, poświęconych analizie roku 1905. Komendant Organizacji Bojowej twierdzi, że w roku 1905 większość narodu była gotowa poddać się kierownictwu PPS w walce o niepodległość. Ale partia, a zwłaszcza jej część polityczna, do tej roli nie dorosła. Na tle nieudolności tej części partii odbijała wysoka, choć w rezultacie bezużyteczna sprawność części wojskowej PPS. Już w roku 1910 Piłsudski przeciwstawia czynnikowi politycznemu czynnik wojskowy. Przeciwwstawienie to nosiło w sobie zarodek przyszłych tendencji Piłsudskiego, likwidacji swobody życia politycznego na rzecz dyktatury wojskowej.

Strzelec

Praktycznie biorąc Piłsudski w okresie 1910 roku odchodzi od partii. Poszukuje szerszej koncepcji wojska polskiego, co w rezultacie doprowadza do stworzenia Strzelca. Ta formacja przysposobienia wojskowego, kierująca swe ostre przeciwko carskiej Rosji, została zalegalizowana w zaborze austriackim jedynie dzięki pomocy Daszyńskiego, który posiadał wielki autorytet osobisty w parlamencie wiedeńskim. Do Strzelca idzie wielu ludzi z Partii, którzy mieli już do niej nie powrócić. To odsunięcie się Piłsudskiego od bezpośredniej roboty partyjnej przywrócić mogło właściwą równowagę polityczną wewnątrz Partii. Nie nastąpiła jednak nowa krystalizacja polityczna. PPS była znowt

osłabiona upływem krwi, którą straciła na rzecz PPS Lewicy, Strzelca, a później Legionów.

Na właściwą
drogę

Wytworzony stan w ruchu socjalistycznym, zacieńczenie między „Fracją” a „Lewicą” nie zaciemniały jasności spojrzenia socjalistom-

marksistom. W obronie właściwego programu PPS występuje Stanisław Posner i Józef Kwiatek, przeciwstawiając się wekslowaniu stanowiska partyjnego zarówno w kierunku ogólnonarodowym, co odrywało by Partię od mas proletariackich jak i w kierunku niedoceniającym znaczenia walki o niepodległość, co rozbijałoby socjalistów.

Kwiatek, przywódca Warszawy, atakuje Piłsudskiego twierdząc, że ten nie jest socjalistą, a stosowana przez niego taktyka spiskowo-powstańcza jest obca klasie robotniczej, nie pozwala na mobilizację całego proletariatu. Po śmierci Kwiatka (1908) na czoło „Opozycji” wysuwa się Feliks Perl, który przypomina, że Program Paryski wysuwał hasło walki o niepodległość, która stanowi niezbędny warunek na drodze do Socjalizmu.

Zwolennicy tego stanowiska: Perl, Kunowski, Krzesławski, Libkind, Mańkowski wydają pismo „Placówka” w którym starają się prostować drogi polskiego socjalizmu.

Zespół zwolenników „Placówki” zwołuje w roku 1913 konferencję krajową, na której powołana zostaje organizacja pod nazwą „PPS-Opozycja”. Do Komisji Centralnej PPS-Opozycji weszli m. in. Perl i Cynarski. Organem centralnym staje się pismo „Walka”.

Konferencja zabroniła swym członkom wstępowania do organizacji strzeleckich i poddawania w ten

sposób pod komendę Piłsudskiego socjalistów. W zrozumieniu znaczenia własnej siły zbrojnej proletariatu Konferencja nakazała prowadzenie prac bojowo-wojskowych w ramach własnej organizacji.

Te słuszne programowo i organizacyjnie próby „Opozycji” nie zdołały doprowadzić do wyjaśnienia sytuacji w ruchu socjalistycznym.

Przeszkodził temu wybuch wojny w r. 1914.

VI. LATA WOJNY.

(1914—1918)

Frakcje, Orientacje

Spółeczeństwo polskie jak i ruch robotniczy były nieprzygotowane politycznie organizacyjnie na wybuch wojny. Sytuację pogarszał

fakt rozbitcia ruchu robotniczego i trwających w jego łonie zatargów. W momencie rozpoczęcia działań wojennych na jednym skrzydle działała PPS (Fr. Rew.), PPS (Opozycja), na drugim zaś PPS-Lewica i SDKP i L, przy czym w SDKP i L rysowały się dwie różne orientacje.

PPS (Fr. Rew.) i PPS (Opozycja) stając na wspólnej platformie walki z caratem — uzgadniają swe stanowiska i łączą się w obliczu nowych możliwości, jakie otwierały się dla sprawy polskiej i klasy robotniczej — w jedną PPS.

Natomiast SDKP i L i część PPS-Lewicy zajęły stanowisko nieangażowania się w wojnie po żadnej stronie a natomiast rozwinęły ożywioną działalność oświatową i społeczną.

W zmienionej sytuacji zarówno PPS jak i pozostała część PPS-Lewicy postanowiły w zasadzie poprzeć akcję Legionów jako polski czyn zbrojny.

Odbudowa PPS

W tym czasie, następuje szybka odbudowa organizacji partyjnej, rozprzęgniętej i osłabionej po klęsce lat rewolucyjnych. Tę odbudowę ułatwiał fakt względnej swobody, jaka zapanowała w chwili zwycięstw państw centralnych i opuszczenie Warszawy przez wojska rosyjskie. Miejsce dawnego okupanta carskiego zajął nowy okupant niemiecki, który wraz ze swoim wojskiem wkroczył do stolicy w dniu 5 sierpnia 1915 r. Szeregi partyjne szybko rosły. Na czele nowego CKR stał Feliks Perl, zreorganizowano OKR-y, Partia poczęła budzić się do życia.

W pierwszych dniach stycznia 1916 roku odbył się tajny zjazd w Piotrkowie, na którym poza załatwieniem spraw natury organizacyjnej i propagandowej dokonano oceny sytuacji politycznej. PPS w dalszym ciągu popiera walkę Legionów, jednocześnie postanawia prowadzić samodzielną politykę, nie łącząc się z żadną ogólną-narodową instytucją istniejącą lub mogącą powstać.

Zjazd Piotrkowski przybrał wyraźnie opozycyjną postawę wobec państw centralnych (Niemcy, Austria), jak też odciął się od polityki Piłsudskiego, który usiłował zwekslować ruch robotniczy z jego klasowego, socjalistycznego stanowiska na stanowisko pseudo-ogólną-narodowe.

Poza odbudową szeregów partyjnych, Partia wznowiła pracę na odrzinku ruchu zawodowego i samorządowego. W wyborach samorządowych w roku 1916 odnosi PPS pewne sukcesy.

Namiaszka Niepodległości

Trzeszczący front zachodni zmusza Niemcy i Austro-Węgry do szukania nowego rekruta, którego spodziewali się znaleźć wśród Polaków.

Dla zachęty ogłaszają więc w dniu 5 listopada 1916 r. „manifest obu cesarzy”, który proklamuje „Królestwo Polskie jako monarchię dziedziczną”.

Partia skierowała wówczas orientację robotników na właściwe tory głosząc, że proklamowanie niepodległości przez zaborców to tylko drobne osiągnięcie w toczącej się walce o rzeczywistą niepodległość Polski i że PPS dążyć będzie do Polskiej Republiki Ludowej.

Manifest obu cesarzy miał jednak znaczenie, bo: a) stawiał sprawę niepodległości Państwa Polskiego na forum międzynarodowym; b) stwarzał swobodniejszą atmosferę w kraju.

Rewolucja w Rosji

Zupełny przewrót w sytuacji politycznej w Królestwie nastąpił z chwilą zwycięstwa rewolucji marcowej w 1917 r.

w Piotrogradzie i ogłoszenie przez Piotrogradzką Radę Delegatów Robotniczych i Żołnierskich praw Polski do niepodległości.

Proletariat rosyjski zachował głęboko w swej pamięci lata wspólnych bojów rewolucjonistów rosyjskich i polskich toczonych z caratem i stanął w momencie swego zwycięstwa na stanowisku samostanowienia przez proletariat polski o swym losie.

HISTORIA

O tej brzemiennie w skutki deklaracji ludu rosyjskiego zapomniano u nas szybko po odzyskaniu niepodległości.

Zwycięstwo rewolucji rosyjskiej zapowiadało wstrząsy rewolucyjne i w innych krajach. Miały one wywrócić trony w trzech państwach zaborczych i stworzyć nowe perspektywy rozwojowe dla Polski.

Znów w podziemiu

Partia prawidłowo oceniając rozwój sytuacji przeszła od opozycji do walki z okupantem, krocząc konsekwentnie po drodze walki o Republikę Demokratyczną. Ta zmiana taktyki PPS spowodowała represje ze strony niemieckiej; w rezultacie od połowy roku 1917 PPS schodził w podziemia.

W tym okresie aresztowany zostaje Norbert Barlicki i osadzony w obozie w Zakroczymiu.

Aby przeciwstawić się ciągłym aresztowaniom i srożącym się represjom PPS sięgnęła do swych tradycji walk rewolucyjnych i powołała do życia Pogotowie Bojowe PPS (odpowiednik dawnej Organizacji Bojowej), które miało chronić Partię przed okupantem.

P. O. W.

Najpoważniejszą siłą wojskowc-polityczną, jak się z dalszego rozwoju wypadków okazało, była Polska Organizacja Wojskowa założona przez ludzi Piłsudskiego po rozwiązaniu Legionów. POW tworzyło konspiracyjnie sieć wojskową, prowadząc jednocześnie przygotowania polityczne, które miały utorować Piłsudskiemu drogę do władzy.

Kierownictwo PPS, nie rozeznając celów politycznych POW, podporządkowało jej Pogotowie Bojowe PPS, pozbywając się w ten sposób pełnej dyspozycji własnych sił bojowych.

Fakt ten w połączeniu z silnym oddziaływaniem na kierownictwo ludzi związanych z Piłsudskim, a tkwiących w Legionach, a później w POW (Moraczewski, Jaworowski) odwracało uwagę od konieczności przygotowania aparatu wojskowego i cywilnego, który by przejął władzę w chwili wypędzania okupanta. Wierzano, że aparatem tym będzie POW.

Mimo błędu odnośnie POW, PPS przygotowuje ideologicznie klasę robotniczą do mających nastąpić przeobrażeń. Wśród robotników przeważają nastroje rewolucyjne, budzą się nadzieje nie tylko na odzyskanie niepodległości państwa ale i ujęcie władzy w swe ręce. Tę samą postawę rewolucyjną wykazują ze stronnictw chłopskich tylko „Zaraniarze” w Królestwie, z których wyłoniło się PSL Wyzwolenie; radykalizuje się nieznaczna część inteligencji stanowiąca dół POW.

Przeważająca część społeczeństwa jest konserwatywna, orientuje się na prawicę, której głównym ośrodkiem jest Rada Regencyjna i jej rząd, sprawująca w Warszawie władzę na mocy manifestu obur cesarza z dnia 5. XI. 1916 r. Piłsudczycy czekają na rozwój wypadków i na powrót Piłsudskiego z Magdeburga.

Kłęski państw centralnych na polach walki zapowiadały rychły koniec wojny.

Wypadki w miesiącach października i początku listopada 1918 roku toczą się z zawrotną szybkością. Prawica społeczna mobilizuje swe siły i zamierza stworzyć swój rząd reakcyjny w Krakowie.

VII. W POLSCE NIEPODLEGŁEJ.

Masy podejmują
władzę

W tym stanie rzeczy Partia stosuje taktykę faktów dokonanych i w dniu 7 listopada na murach Lublina ukazuje się Manifest Rządu

Ludowego, który głosił: a) powstanie państwa polskiego jako Republiki Ludowej, złożonego ze wszystkich ziem zamieszkałych przez lud polski, z dostępem do morza; b) rozwiązanie Rady Regencyjnej i jej rządu; c) zapowiedź zwołania sejmu ustawodawczego, opartego na pięcioprzymiotnikowej ordynacji wyborczej.

Jeśli idzie o reformy społeczne, to Rząd Lubelski podstawowe reformy, które miały zadecydować o obliczu nowej Polski, odkładał do przyszłego sejmu. A więc: a) reforma rolna — wywłaszczenie wielkiej i średniej własności ziemskiej i oddanie jej w ręce ludu pracy; b) nacjonalizacja kopalń, przemysłu naftowego, salin, dróg komunikacyjnych i dojrzałych do tego dziedzin przemysłu; c) ustawodawstwo społeczne; d) konfiskata kapitałów powstałych ze wzbogacenia się podczas wojny; e) powszechne i świeckie nauczanie.

Manifest rządu wprowadzał natychmiast w życie: a) równouprawnienie; b) wolność sumienia, słowa, druku, zgromadzeń, zrzeszeń, związków zawodowych i strajków; c) upaństwowienie majoratów i donacji; d) upaństwowienie lasów rządowych i prywatnych; e) osmiodzinny dzień pracy.

Rząd Ludowy z Ignacym Daszyńskim na czele nie wydobył dynamizmu z mas robotniczych i chłopskich, wskutek tego nie miał dostatecznego oparcia w społeczeństwie. Przez zapowiedź głębokich reform spo-

łeczno-ustrojowych zmobilizował przeciw sobie całą prawicę społeczną, która poczuła się zagrożona w swym stanie posiadania. Prawica przeciąga na swą stronę PSL „Piasta” z Wincentem Witosem, którego kusi mirażem szefostwa reakcyjnego rządu w Krakowie. Rozdźwięki istniejące w łonie PPS i SDKP i L osłabiają i tak nie dość mocną pozycję Rządu Ludowego.

Odłożenie zaś przez Rząd Ludowy fundamentalnych reform gospodarczych do przyszłego sejmu było wielkim błędem, który wkrótce srodze zemścił się i spowodował zaprzepaszczenie jedynej szansy utrzymania władzy w ręku ludu pracy i budowę państwa polskiego jako państwa sprawiedliwości społecznej.

Przystanek Niepodległości

Przed klasą posiadaczy stało widmo wydziedziczenia: cementują więc siły, straszą naród „zbolszewiczającym” rządem Daszyńskiego, biją ze wszelkich stron w Rząd; a sam Rząd osłabia swe pozycje przez przekazanie przyszłemu sejmowi do rozstrzygnięcia reform, które mogły ugruntować władzę robotników i chłopów.

W obliczu reakcyjnych nacisków i matactw politycznych, którym po cichu patronuje Piłsudski po powrocie z Magdeburga, PPS mobilizuje masy partyjne i ogłasza strajk na dzień 13 listopada pod hasłem: ustąpienia Rady Regencyjnej i przeniesienia Rządu Ludowego z Lublina do Warszawy. Zdecydowana postawa klasy robotniczej spowodowała ustąpienie Rady i zamianowanie przez Piłsudskiego premierem Daszyńskiego, a tym samym uznanie Rządu Ludowego

Fakt ten był tylko chwilowym manewrem Piłsudskiego, który ustąpił pod naciskiem, nie przestał jednak intrygować w kierunku przekształcenia rządu ludowego na rząd koalicyjny. Trzeba bowiem pamiętać o jednym, że Piłsudski nie był nigdy socjalistą, a PPS traktował jako środek do umasowienia sił powstańczych przeciwko caratowi. Z chwilą odzyskania przez Polskę niepodległości wziął stanowczy rozbrat z Partią, której socjalistyczny program był mu całkowicie obcy. Wysiadł Piłsudski z Partii na przystanku niepodległości i dokładał wszelkich sił, by rozbić rząd robotniczo-włościański, który zapowiadał rewolucję społeczną i chciał ją realizować.

Po dziesięciu dniach premierostwa Daszyńskiego, Piłsudski powołuje nowy rząd, na czele którego staje wprowadzie członek PPS Moraczewski, **ale jest on wolnym narzędziem w ręku Piłsudskiego.**

Władza dla prawicy

Nowy rząd oddaje władzę w ręce Piłsudskiego, którego powołuje na Naczelnika Państwa do czasu wybrania przez sejm prezydenta.

Prawica społeczna zwierza coraz bardziej swe szeregi, knuje spiski przeciwko rządowi, wypiera klasę robotniczą na coraz dalsze pozycje, podsuwa Piłsudskiemu myśl o interwencyjnej wojnie przeciwko rewolucji rosyjskiej pod pokrywką wyrabiania szerokich dla Polski granic na wschodzie, nieuregulowanych traktatem wersalskim.

W tych warunkach następuje dymisja rządu Moraczewskiego i szefem rządu zostaje w styczniu 1919 r. Paderewski, który poprzez swe dobre stosunki z zachodem miał uzyskać pomoc gospodarczą od państw

zachodnich, co umożliwiłoby Piłsudskiemu zrealizowania swych zamiarów wojny z Rosją.

Za tę zmianę rządu kapitałiści polscy zobowiązali się wypłacić Piłsudskiemu 500-milionową pożyczkę wewnętrzną.

W atmosferze wzrostu sił reakcyjnych, przy stałym uświadomieniu szerokich mas społeczeństwa, które nieustannie straszone są przez prawicę widmem głodu, gdy władza spoczywać będzie w ręku robotników i chłopów, odbywają się styczniowe wybory 1919 roku do sejmu; w wyborach tych PPS poniosła klęskę uzyskując zaledwie 10% głosów. Przyczynił się do tej klęski fakt rozbicia klasy robotniczej na dwa obozy: socjalistyczny i komunistyczny, które zamiast przeciwstawić narastającej fali reakcyjnej jedność działania, zwartość swych szeregów, prowadziły ze sobą walkę.

Zjednoczenie PPS

Od pierwszych chwil po uzyskaniu niepodległości PPS przystępuje do odbudowy organizacji partyjnej i przekształca się szybko z partii kadrowej na partię masową, rozwalając mury graniczne, jakie dzieliły dotychczas polski ruch socjalistyczny w trzech zaborach.

W grudniu 1918 roku został zwołany XV Kongres, który zapoczątkował zjednoczenie PPS b. zaboru rosyjskiego, PPS b. zaboru pruskiego i PPSD - Galicji i Śląska w jedną odrodzoną PPS z jednolitym kierownictwem.

Nie bez znaczenia był fakt przystąpienia do PPS Opozycji Robotniczej PPS-Lewicy z A. Szczerkowskim na czele.

Jednocześnie dokonywuje się konsolidacja na drugim skrzydle ruchu robotniczego. Mianowicie SDKP

i Ł łączy się z PPS-Lewicą, powołując do życia Komunistyczną Partię Robotniczą Polski, która przyjęła później nazwę Komunistycznej Partii Polski (KPP).

Zjednoczona PPS rozwija ożywioną działalność, która nie ogranicza się tylko do miast lecz sięga i do proletariatu wiejskiego.

Duży wkład pracy dała PPS w zjednoczenie ruchu zawodowego, który rozczłonkowany był na szereg nurtów, co osłabiało jego pozycję.

W lipcu 1919 roku nastąpiło połączenie związków zawodowych socjalistycznych, komunistycznych i bundowskich, których szeregi szybko rosły, osiągając na dzień 1 września 1919 roku cyfrę 566.000 członków.

Wojna interwencyjna

Na progu niepodległości Piłsudski i obóz prawicy zamiast budować, leczyć rany zadane narodowi polskiemu przez stuletnią przeszłość niewolę, baczyc na sprawę granic zachodnich, które nie zostały uregulowane traktatem wersalskim, pchnął Polskę w wojnę interwencyjną przeciwko Rosji bolszewickiej.

Wskutek tego pozostawiono swemu losowi ziemię mazurską i kaszubską, nie wsparto zrywających się do walki powstańców górnośląskich.

PPS występowała w sposób zdecydowany przeciwko imperialistycznej wojnie i nawoływała do pokoju. Dopiero klęski i odwrót spod Kijowa przyniosły otrzymanie, a gdy Armia Czerwona szła na Warszawę, prawica, która sprowokowała wojnę, zwróciła się do PPS i Ludowców z wołaniem: ratujcie.

PPS po długich wahaniach deleguje swych przedstawicieli do Rady Obrony Państwa, a następnie Daszyńskiego do Rządu, lecz jednocześnie wywiera na-

eisk, by jak najszybciej zawrzeć pokój. Zabiegi PPS o zaprzestanie wojny uwieńczone zostały powodzeniem. W rokowaniach pokojowych w Rydze dużą rolę odegrali Norbert Barlicki i Feliks Perl.

Wielki wkład krwi robotniczej i chłopskiej, wylanej za nie swoją sprawę, mało wpłynął na zmianę polskiej rzeczywistości. Po odparciu niebezpieczeństwa do władzy znów wróciła prawica.

Konstytucja marcowa

Natychmiast po zakończeniu wojny z Rosją Radziecką, PPS podjęła pracę nad konstytucją.

Zgłoszony przez PPS projekt konstytucji, który przewidywał formy ustrojowe umożliwiające ewolucyjne wejście w okres przejściowy do socjalizmu, został gwałtownie zaatakowany przez prawicę sejmową. Projekt PPS nie przeszedł. Niemniej PPS dała duży wkład, by uchwalona przez Sejm konstytucja w dniu 17 marca 1921 r. miała najbardziej demokratyczny charakter.

Walka z reakcją

W nowych wyborach z listopada 1922 roku zwycięża reakcja i prawica chłopska; prawicy niepotrzebny już jest

teraz Piłsudski, który spełnił swoją rolę przekazania władzy w ręce kapitalistów i obszarników — odsuwają go więc na bok.

Skutki opanowania władzy przez prawicę nie dają długo czekać na siebie.

Reakcja postępuje coraz zuchwalej, aż dochodzi w grudniu 1922 r. do zabójstwa pierwszego prezydenta Polski Gabriela Narutowicza.

HISTORIA

W odpowiedzi na ten potworny mord PPS uchwała w dniu 21 grudnia 1922 roku powołać do życia Towarzystwo Uniwersytetu Robotniczego, „pragnąc walkę o wyzwolenie klasy robotniczej przeniknąć świadomością jej praw i obowiązków, aby wyzwolić robotników z ciemnoty, tej siostrzycy słabości i niewoli duchowej”.

Lata 1922 i 1923 to lata ciężkiej walki klasy pracującej z reakcją, która dąży konsekwentnie do całkowitego zniszczenia ruchu robotniczego.

Głód i nędza w okresie rządów Chjeno-Piasta stają się nieodstępnym towarzyszem robotników.

W tych warunkach PPS wraz z Centralną Komisją Związków Zawodowych postanowiła przypuścić generalny szturm na reakcyjny rząd. Pada hasło strajku generalnego w całym państwie od dnia 3 listopada 1923 roku.

Rząd mobilizuje do walki ze strajkującymi robotnikami cały aparat policyjny.

Dochodzi do krwawych starć w Boryslawiu, Tarnowie, a uwięzieniem ich są krwawe wypadki w Krakowie w dniu 6 listopada.

W walce z policją i wojskiem pada 16 robotników. Wypadki krakowskie odbiły się głośnym echem nie tylko w Polsce, lecz i w całej Europie.

Rząd Chjeno-Piasta musiał skapitulować i ustąpić w dniu 18 grudnia 1923 r.

W rządzie
koalicyjnym

XIX Kongres Partii odbyty na początku 1924 roku w wyniku oceny sytuacji politycznej, która nie dawała nadziei na możliwość stworzenia Rządu Ludowego, zajął stanowisko, by Partia „nie naruszając w niczym odrębności mas pracujących — dążyła do utworzenia

łącności żywiołów ludowo-demokratycznych na gruncie uzgodnionej platformy najbliższych wspólnych zadań gospodarczych i politycznych". Praktycznie oznaczało to możliwość przejścia od opozycji do koalicji.

I gdy w roku 1925 powstał Rząd Koalicyjny, PPS delegowała swych ministrów pod warunkiem: utrzymanie ustawodawstwa pracy, walki z drożyzną, zwiększenia budżetu na oświatę, podniesienia płac pracowników itp.

Wejście PPS do Rządu Koalicyjnego nie przyniosło klasie pracującej widocznych korzyści; reakcja bowiem nie myślała realizować zadań świata pracy. Toteż w dniu 20 kwietnia 1926 roku pepesowscy ministrowie wystąpili z rządu koalicyjnego.

VIII. POD OKUPACJĄ SANACYJNĄ.

Reakcja polska zapatrzona we wzory faszystowskie, które płynęły z Włoch, czyhała tylko na sposobną okazję, by dorwać się do władzy i odwdziżyć się klasie robotniczej za klęskę poniesioną w 1923 r.

Taka sprzyjająca okazja nadarzyła się po upadku rządu koalicyjnego i w dniu 9 maja 1926 roku na premiera wysunięty został Wincenty Witos głosami prawicy w otoczeniu podobnego jak trzy lata temu ze społu Chjeno-Piasta.

Na wieść o tym robotnicy spod sztandarów PPS, Bundu, KPP, chłopci spod sztandarów „Wyzwolenia”, postępową inteligencja stają w jednym szeregu do walki z rządem.

Atmosfera staje się coraz bardziej napięta, słychać rewolucyjne pomruki. Naprzeciw siebie stanęły dwa obozy: rządowy i antyrządowy,

I wtedy na arenie zjawia się czynnik trzeci, wrogóustosunkowany zarówno do rządu jak i do mas ludowych, a mający silne oparcie w wojsku. Czynnikiem tym był Józef Piłsudski.

Zarówno PPS jak i KPP nie zorientowały się w charakterze przewrotu majowego dokonanego przez Piłsudskiego i przewrót poparły. Zdawało im się, że zamach ten położy tamę wzrastającym prądom reakcyjno-faszystowskim, które czerpały swe natchnienie z Włoch Mussoliniego.

Błąd w ocenie tego zamachu wojskowego zemścił się później dotkliwie na ruchu robotniczym.

Piłsudski bez maski

Klasa robotnicza szybko po zamachu majowym poczuła się w nowych kleszczach, kleszczach narastającej dyktatury Piłsudskiego.

Piłsudski nadużył zaufania mas robotniczych i zamiast przyjacielem stał się śmiertelnym wrogiem proletariatu.

Już pierwsze dwa lata jego panowania wykazały dobitnie, że egoistyczne, dyktatorskie cele Piłsudskiego nie mają nic wspólnego zarówno z klasą robotniczą jak i ideałami demokracji i wolności. Dążył on konsekwentnie do podporządkowania sobie parlamentu i samorządu, tych dziedzin życia politycznego, w których demokracja miała ważki głos.

W wyborach do sejmu z 1928 roku, w których Piłsudski poprzez BBWR, naciski administracyjne i pieniądze rządowe spodziewał się uzyskać większość, lewica robotniczo-inteligencko-chłopska uzyskuje duży sukces. Marszałkiem Sejmu został Ignacy Daszyński. PPS zdobywa półtora miliona głosów.

Nadzieje Piłsudskiego na wyeliminowanie z życia parlamentarnego lewicy spełzły na niczym. Stąd ro-

dzi się zohydowanie w oczach społeczeństwa parlamentu, stąd rodzi się lekceważenie uchwał sejmowych i karczemne napaści w prasie na przywódców lewicy.

A gdy PPS coraz wyraźniej schodzi na platformę walki z sanacją, wtedy Piłsudski poprzez oddanych sobie ludzi usiłuje rozbić Partię od wewnątrz. Pod koniec 1928 roku Jaworowski robi rozłam i tworzy PPS dawną Frakcję Rewolucyjną, która staje się narzędziem w ręku Piłsudskiego i rządu. Rozbicie dotknęło właściwie Warszawę i nie stanowiło poważniejszego niebezpieczeństwa dla Partii.

Hasło walki z dyktaturą

Narastająca dyktatura, nie liczenie się z żywotnymi interesami robotnika i chłopów, wiązanie się sanacji z kapi-

talistami i obszarnikami spowodowało, że PPS na Kongresie partyjnym, który miał miejsce w Dąbrowie i Sosnowcu w dniach od 1 do 4 listopada 1928 roku, postanowiła prowadzić jak najostrzejszą walkę z rządem.

Jako jedno z najbliższych zadań, jakie Kongres postawił przez PPS, było zmontowanie bloku lewicy przeciwko dyktaturze Piłsudskiego, za którego plecami stał wielki kapitał i ziemiaństwo.

Narodziny Centrolewu

Scementowanie sił demokracji ułatwiał fakt, że Piłsudski prowadził walkę nie

tylko z ruchem robotniczym, lecz i z ruchem chłopskim. Do wspólnego frontu walki z dyktaturą przyłącza się PSL „Wyzwolenie” i Stronnictwo Chłopskie, tworząc porozumienie, które stało się zalążkiem Centrolewu.

Kampania stronnictw lewicy przeciwko rządowi sanacji prowadzona była nie tylko na terenie Sejmu, lecz i poza nim.

18 czerwca 1929 roku miała miejsce w Warszawie zorganizowana przez PPS olbrzymia demonstracja o charakterze międzynarodowym. Do zgromadzonych bowiem tłumów przemawiali obok przywódców polskiej klasy robotniczej również Emil i Jeanne Vanderveide, C. T. Cramp, Arthur Crispian i Paul Löbe.

W dniach następnych podobne manifestacje odbyły się w Łodzi i Krakowie.

Te demonstracje, zorganizowane przez PPS wspólnie z socjalistycznymi partiami mniejszości narodowych, miały dla polskiego ruchu socjalistycznego olbrzymie znaczenie moralne, były bodźcem do dalszej walki.

To samo znaczenie miał list otwarty nestora socjalizmu polskiego, Bolesława Limanowskiego, do prezydenta I. Mościckiego. W liście tym, datowanym 17 sierpnia 1929 roku, Bolesław Limanowski wzywa prezydenta, by stał na straży prawa deptyanego przez sanację, by był ostoją ładu w państwie, a nie marionetką w ręku dyktatora.

Duże wrażenie w polskiej opinii publicznej wywarły również oświadczenia przywódców socjalistycznych partii francuskiej i angielskiej, solidaryzujące się z nieustępliwym stanowiskiem PPS przeciw dyktaturze i bezprawiu.

Gwałcenie
Konstytucji

Te wszystkie wystąpienia nie spowodowały jednak zmiany sytuacji. Piłsudski mając silne zaplecze złożone

z kapitalistów i obszarników, coraz mniej liczy się z prawem.

Jego mowy i artykuły w prasie zohydzały w oczach społeczeństwa parlament; nieustępliwe stanowisko opozycji parlamentarnej, której przewodzi marszałek Daszyński, wywołuje u Piłsudskiego paroksyzmy wściekłości.

Usiłuje on nastraszyć Sejm i na otwarciu jesiennej sesji przybywa w asyście stukilkudziesięciu uzbrojonych oficerów. Marszałek Daszyński nie uląkł się i odmówił otwarcia Sejmu pod bagnętami.

Prasa opozycyjna konfiskowana jest pod najslabszym pozorem, likwiduje się samorząd miejski i ubezpieczeniowy, w którym dominujący głos mieli pepesowcy.

Sytuacja zaostrza się z dnia na dzień. Polska stała się duchową Bastylią, za którą stała Bastylia fizycznej przemocy, opierająca się na sile bagnętów.

Kongres Centrolewu

W takich warunkach powstał Centrolew — połączone stronnictwa lewicy: PPS, PSL „Wyzwolenie“, PSL „Piast“.

Stronnictwo Chłopskie i Narodowa Partia Robotnicza wspólnie wystąpiły do walki o obronę republiki i demokracji.

Na Kongresie Centrolewu, jaki odbył się w Krakowie w czerwcu 1930 roku, postanowiono wprowadzić do bezpośredniej walki z dyktaturą masy pracujące. Na Kongresie tym oświadczone jednomyślnie, że:

1) walkę o usunięcie dyktatury Piłsudskiego podjęliśmy wszyscy razem i razem prowadzimy ją dalej, aż do zwycięstwa; 2) że rząd zaufania Sejmowi i społeczeństwu spotka się z naszym stanowczym poparciem i pomocą wszystkich naszych sił; 3) że na każdą

próbę zamachu stanu odpowiemy najbardziej bezwzględnym oporem; 4) że wobec rządu z zamachu społeczeństwo będzie wolne od jakichkolwiek obowiązków, a zobowiązania wobec zagranicy nielegalnego rządu nie będą uznane przez Rzeczpospolitą; 5) że na każdą próbę terroru odpowiemy siłą fizyczną. „Oświadczamy wreszcie, że skoro Prezydent Rzeczypospolitej, niepomny swej przysięgi, stanął otwarcie po stronie dyktatury rządzącej Polską wbrew woli kraju i zezwala rządowi p. Sławka na nadużywanie uprawnień konstytucyjnych wobec państwa dla bieżących celów politycznych rządu, przeto Ignacy Mościcki winien ze stanowiska Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej ustąpić“.

Pod tymi uchwałami Kongresu Prawa i Wolności Ludu podpisała się cała lewica polska, przyjął je za swoje robotnik, chłop i pracownik umysłowy, ślubując jednocześnie, że nie spocznie w walce aż usunięta zostanie dyktatura.

O zrealizowanie tych uchwał rozpoczęła się walka polskiego ludu pracy, któremu przewodziła Polska Partia Socjalistyczna.

A walka o praworządność, o poszanowanie konstytucji, o usunięcie podłości i chamstwa z polskiego życia politycznego była prowadzona w niesłychanie ciężkich warunkach, w warunkach terroru fizycznego, przekupstwa, bezprawnych represji politycznych.

Lecz była to walka o uratowanie Polski, gdyż dyktatorskie rządy pchały państwo wprost do katastrofy, zaostriżając do ostatnich granic trudności życia państwowego. Kryzys gospodarczy podcinał podstawy istnienia milionowych mas ludu wiejskiego, w mieście setkom tysięcy bezrobotnych wciąż groziło wido grodu.

Przed
wyborami 1930

Po rozwiązaniu więc w dn. 30 sierpnia 1930 roku Sejmu i Senatu lewica polska za- ostrza walkę, jeszcze bardziej zwierając swe szeregi, by w nowych jesiennych wyborach tego roku zdobyć władzę i ratować Polskę od katastrofy.

Stronnictwa lewicy i środka: PPS i PSL „Wyzwolenie”, Stronnictwo Chłopskie, PSL „Piast” i Narodowa Partia Robotnicza postanowiły:

„... w imię lepszego jutra Rzeczypospolitej, w imię potrzeb i dążeń ludu pracującego wsi i miast, w imię prawa, wolności i sprawiedliwości społecznej jako podstaw odzyskanej w krwi i nędzy niepodległości Polski, w imię moralności w życiu publicznym społeczeństwa — utworzyć do wyborów do Sejmu i Senatu jednolity front wszystkich ludzi pracy, jednolity Związek Obrony Prawa i Wolności Ludu celem zupełnej i ostatecznej likwidacji dyktatury Józefa Piłsudskiego, celem zupełnej i ostatecznej likwidacji pomajowego systemu rządzenia, przywrócenia pełnej mocy konstytucji i prawu, zwycięstwa demokracji i uczynienia ludu gospodarzem we własnym kraju...”

BRZEŚĆ

Złakł się dyktator narastającej siły demokracji polskiej, złękla się klika sanacyjna nieugiętej podstawy społeczeństwa — wtedy padł rozkaz rozbicia demokratycznego frontu ludzi pracy przez aresztowanie w dniu 10 września ich przywódców.

Wśród porwanych i osadzonych w Brześciu znajdowali się towarzysze Norbert Barticki, Stanisław Dubois, Herman Lieberman, Mieczysław Mastek.

Rozszalały się represje, które miały na celu zapewnić zwycięstwo wyborcze sanacji. Represje i nadużycia wyborcze doprowadziły do tego, że BBWR w wyborach brzeskich uzyskał absolutną większość (ponad 240 mandatów).

Od tej chwili parlament staje się posłusznym narzędziem w ręku Piłsudskiego, a Polska wkracza w okres niemaskowanej już dyktatury.

Konsyliacja Kwietniowa

Nowy Sejm na rozkaz Piłsudskiego uchwała nową konstytucję (kwiecień 1935), nową ordynację wyborczą, która daje sanacji całkowitą pewność „zwycięstw”, zabezpiecza ją przed niespodziankami ze strony opozycji.

Na skutek tego PPS i inne stronnictwa rzuciły hasło bojkotu wyborów zarówno w r. 1935 jak i 1938. Nie mając swej reprezentacji w parlamencie PPS prowadziła walkę poza Sejmem.

Doły i Góry

Zwycięstwo Hitlera w Niemczech w roku 1933 przyspieszyło proces dojrzewania klasy robotniczej w Polsce. Niebezpieczeństwo nowej wojny imperialistycznej stawało się realne. Lewica rzuca ostrzegające hasło „Faszyzm to wojna!”

Większość prawicowego kierownictwa partii związana więzami koleżeństwa jeszcze z roku 1905 z piłsudczykami, tworzącymi reżym sanacyjny, prowadzi politykę wykorzystywania tych znajomości, łagodzenia ostrości reżymu poprzez kontakty osobiste.

Tymczasem masy socjalistyczne poddane z jednej strony ciężarom dyktatury wojskowej a z drugiej

strony widzące wyraźnie niebezpieczeństwo faszyzmu, zaostwiają swoją walkę. Na bok odsunięte zostają zadawnione niechęci do komunistów. Dochodzi do jednolito-frontowej współpracy zarówno na odcinku politycznym jak i ekonomicznym. W praktyce zostaje zrealizowana jedność klasowych związków zawodowych. Robotnicy socjaliści i komuniści walcą wspólnie o niedopuszczenie do zatopienia przez kapitalistów kopalń, które się „nie kalkulowały”. Wychodzą wspólnie do walk ulicznych we Lwowie, Krakowie („Semperit” 1936 r.).

Reżym sanacyjny odpowiada na to zaostwienie walki proletariatu stworzeniem obozu koncentracyjnego w Berezie Kartuskiej i zorganizowaniem specjalnych oddziałów interwencyjnych policji (chłopcy z Gołędzinowa). Metody te były naśladownictwem wzorów hitlerowskich; sanacyjni komendanci policji jeździli na naukę (gen. Kordian-Zamorski) do Berlina.

Represje te nie łamią klasy robotniczej, przeciwnie wzmacniają ducha oporu i wolę walki.

Następował głęboki rozdźwięk między polityką pravicowej większości w kierownictwie a bojowymi masami socjalistycznymi.

Radykalizacja chłopów

System sanacyjny działający w interesie kapitału kartelowo-monopolowego i w interesie obszarników, przerzuca ciężar utrzymania kapitalizmu na barki nie tylko robotników, bezpośrednio wyzyskiwanych w procesie produkcji, ale również na wszystkich konsumentów wyrobów przemysłowych, na które ustanowiono wysokie ceny kartelowe. Cierpi wskutek tego wieś, której niezorganizowana produkcja nie może przeciw-

stawić się jednolitej polityce kartelowej. Wieś płaci wysokie ceny za wyroby fabryczne, uzyskuje za żywność ceny stojące poniżej własnych kosztów produkcji.

Wytwarzają się nożyce cen między wyrobami przemysłowymi a wiejskimi, nożyce ubożące całą wieś. Ten system ekonomiczny przyczynia się do zmniejszenia różnic między chłopami mało- a średnio-rolnymi. Dochodzi do zjednoczenia ruchu ludowego: Stronnictwo Chłopskie, Wyzwolenie i Piast tworzą jedno Stronnictwo Ludowe (1931 r.).

Razem ze wzmocnieniem ruchu ludowego pogłębia się jego radykalizacja. Chłopi występują coraz ostrzej, uruchamiają strajki żywnościowe (1937 r.), żądają ustąpienia rządu sanacyjnego.

Strajki chłopskie są popierane przez masy socjalistyczne wbrew decyzji ugodowego CKW

Obok radykalizacji ruchu chłopskiego radykalizują się również i pracownicy umysłowi którzy w r. 1936 zwołują kongres pracowniczy, na którym uchwalają deklarację, stojąc na stanowisku antyfaszystow-

Lewica
socjalistyczna

Konsekwentni socjaliści dzięki zarówno przemysłom teoretycznym jak i ścisłemu związkowi z masami wyciągają wnioski z sytuacji międzynarodowej jak i krajowej. Jest dla nich jasne, że walka z faszyzmem jest zadaniem całej klasy robotniczej, że wokół tego zadania należy skupiać wszystkie siły postępowe.

Odnosnie zadań ruchu socjalistycznego stawiają oni przed nim program jednolitego frontu starają się przetrwać partię w narzędzie walki o socjalizm.

Norbert Barlicki natychmiast po wyjściu z więzienia analizuje sytuację państwa polskiego i widzi, że polityka min. Becka dążąca do stworzenia z Polski buforu między Niemcami hitlerowskimi a ZSRR, doprowadzić może do katastrofy w razie wybuchu starcia zbrojnego. W takim wypadku — przestrzegał Barlicki — nastąpiłaby katastrofa.

Należy przeto oprzeć się na jednym z sąsiadów — na ZSRR, uregulować z nim stosunki, usunąć przeszkody.

A. Próchnik

Stanisław Dubois, drugi więzień brzeski, niezłomany więzieniem i prześladowaniami, pracuje przede wszystkim na odcinku młodzieżowym, w Czerwonym Harcerstwie i OM TUR. Wychowuje młodzież w duchu rewolucyjnym.

Rozwijająca się robota w OM TUR zostaje zahamowana decyzją likwidacji tej organizacji (1936 r.) i wcieleniem młodzieży do sekcji przy partii.

Adam Próchnik, wybitny historyk ruchów rewolucyjno-niepodległościowych, rozpracowuje teoretycznie zagadnienie jednolitego frontu klasy robotniczej. Skupił on wokół siebie duży zespół działaczy i myślicieli.

Obok wymienionych działaczy w skład lewicy wchodził: Szczyrek i Markowscy ze Lwowa, Drobner z Krakowa, Krzesławski i Szymanowski z Warszawy.

Rewolucyjną postawę zajmowali prawie wszyscy młodzi: Cyrankiewicz z Krakowa, Rusinek z Gdyni.

Wachowicz z Łodzi, Chudoba, Hochfeld i Osóbka z Warszawy, oraz większość młodzieży ze Związku Niezależnej Młodzieży Socjalistycznej z Wł. Pietrzykowskim, L. Raabem i W. Kaczanowskim na czele.

Lewica socjalistyczna posiadała wielkie wpływy w masach partyjnych i wspólnie była zwalczana przez prawicową część kierownictwa, które za wszelką cenę chciało utrzymać legalność partii.

Dyktatura proletariatu

Na XXIII Kongresie PPS w Warszawie w 1935 roku postanowiono dążyć do rewolucjonizowania mas i w drodze walki bezpośredniej zdobyć władzę w swe ręce. A powstały z bezpośredniej walki rząd Robotniczo-Chłopski może mieć w okresie przejściowym charakter dyktatury mas pracujących.

Jest to historyczna uchwała, która zamyka okres walk mas pracujących o zdobycie w ustroju kapitalistycznym władzy dla siebie przez kartkę wyborczą. Uchwałę tę mimo wyeliminowania z kierownictwa Partii lewicy socjalistycznej podtrzymał Kongres Radomski.

"Dziennik Popularny"

Wola walki całej lewicy polskiej przejawiona została na zewnątrz na łamach jednolitofrontowego „Dziennika Popularnego”. Pismo to założone w roku 1936 skupiało socjalistów, komunistów, radykalnych ludowców i demokratów. Redaktorem naczelnym był N. Barlicki, który w szeregu artykułów wstępnych przypomina reżymowi, że proletariat istnieje i odpowie rewolucyjnie na stałe zamachy sanacji. Wśród

współpracowników pisma wymienić należy St. Du-boisa, Wł. Pietrzykowskiego, W. Grosza, M. Ku-bickiego. W parę tygodni po rozpoczęciu wydawania „Popularny” był najbardziej czytany przez klasę robotniczą pismem. Tajemnicą powodzenia była śmiałość i szczerość wypowiedzi, Redakcja nie chciała poddać się sanacyjnej cenzurze przewencyjnej, która kastrowała prasę opozycyjną.

To „nieposłuszeństwo” powoduje zamknięcie pisma i aresztowanie części redakcji. Mimo to klasa robotnicza przekonała się, że hasła jednolitego frontu współpracy socjalistów z komunistami znajdują głęboki oddźwięk, mobilizują do walki.

Kongres Radomski

W okresie przyływu ru-chu robotniczego odbywa się w roku 1937 XXIV Kongres PPS w Radomiu. Kongres ten przeszedł do historii jako Kongres Programowy. Dyskusja toczyła się wokół dwu projektów: CKW i lewicy (Próchnik, Drobner, Kielecki, Libkind). Projekt lewicy wychodził z marksistowskiej analizy sytuacji światowej, przewidywał możliwość rewolucyjnego rozwiązania sprzeczności w świecie kapitalistycznym. Uchwalony w rezultacie program zgłoszony przez CKW musiał liczyć się z nastrojami w partii oraz działalnością lewicy i poszedł po linii wskazanej przez XXIII Kongres Warszawski.

Pierwszą zasadą głoszoną przez program była bez-względna walka z faszyzmem, który part nieuchronnie do wojny, drugą — walka o zdobycie władzy przez masy pracujące.

Program radomski wskazywał, że na dyktaturę faszystowską klasa robotnicza winna odpowiedzieć dyktaturą proletariatu.

HISTORIA

Program ten był zgodny z dążeniami mas socjalistycznych i stanowił wielką zdobycz teoretyczną, pogłębiając rewolucyjną świadomość członków PPS.

O realizację
Programu
Radomskiego

Mimo lewicowego programu większość w kierownictwie partii w dalszym ciągu prowadziła politykę sprzeczną z założeniami Programu Radomskiego.

Praktycznym przejawem jednolitofrontowej dobrej współpracy socjalistów i komunistów było zjednoczenie Związków Zawodowych (komuniści tworzyli w nich „lewicę związkową” lojalnie współpracującą z socjalistycznym kierownictwem).

W czasie wyborów samorządowych w r. 1937 i 1938 klasa robotnicza wystawia wspólne listy „PPS i Związków Zawodowych”, na które głosują również komuniści, dzięki czemu głosy te nie przepadają (jak było w poprzednich wyborach, kiedy komuniści głosowali na swoje listy z reguły unieważniane). W rezultacie pozycja klasy robotniczej w samorządzie wzrosła znacznie (Łódź, Zagłębie).

Owczesna lewicowo partyjna stała na stanowisku przygotowania się do rozprawy z faszyzmem a nie rozgrywania, jak to czyniła prawicowa część CKW drobnych gier politycznych w ramach coraz bardziej ograniczonej formalnej demokracji, którą do czasu tolerował sanacyjny reżym dyktatury wojskowej. Opozycja ta zażądała silniejszego związania się z ruchem chłopskim, poparcia strajkiem generalnym strajku rolnego. Podobne żądanie wysunięto podczas strajku nauczycieli, zorganizowanego przez ZNP jako

odpowieź na próbę zlikwidowania demokratycznego zarządu Związku i narzucania ozonowego komisarza Musioła.

Umiejętność przewidywania

Dwukrotnie w ostatnich przedwojennych latach lewica zdała swój egzamin z umiejętności przewidywania socjalistycznego, dzięki czemu uratowała honor socjalizmu polskiego. Pierwsza próba odbyła się pamiętnego 11 listopada 1938 r., kiedy to Rydz-Śmigły po zmortowaniu faszystowskiego OZN-u chciał podporządkować sobie całe społeczeństwo polskie, nadużywając hasła zjednoczenia narodu wobec niebezpieczeństwa wojny. Twórca OZN zażądał od demokratycznych organizacji młodzieżowych przysłania na defiladę w dniu 11. XI. mas członkowskich pod groźbą rozwiązania tych organizacji. Mimo oporu M. Niedziałkowskiego, który wskazywał na blichtr ozonowej propagandy mocarstwowej i na czysto faszystowski charakter parady listopadowej, większość CKW PPS postanowiła wysłać na tę defiladę Milicję Socjalistyczną (AS), młodzież partyjną i sportową. Lewica nie chciała dopuścić za żadną cenę do profanacji sztandarów socjalistycznych, które miałyby defilować przed faszystowskim dyktatorem. M. Niedziałkowski wstrzymuje w „Robotniku” publikację wezwania do wzięcia udziału w defiladzie. Dubois paraliżuje udział w niej młodzieży partyjnej. Usiłowania Dziegielewskiego na odcinku AS-u krzyżuje Władysław Jagiełło, wreszcie Chudoba zajął się skutecznie odcirkiem sportowym mającym w stolicy największe możliwości mobilizacyjne.

St. Dubois

Drugi raz lewica partyjna wykazała swój rozum polityczny podczas smutnej pamięci aktu wbijania noża w plecy Czechosłowacji przez Rydza - Śmigłego. Ówczesni kierownicy Polski nie zdawali sobie sprawy, że wspólna akcja przeciw - czechom u boku Niemiec hitlerowskich jest przekreśleniem pokoju europejskiego, a jak się okazało w konsekwencji i przekreśleniem na wiele lat niepodległości Polski. Organi-

zacje demokratyczne zostały wówczas sterroryzowane groźbami likwidacji opozycji podczas „Nocy Św. Bartłomieja”, szykowanej przez OZN i ONR.

W czasie sztucznej ozonowej manifestacji antyczeskiej grupa socjalistyczna z Duboisem i Chudobą urządziła w Warszawie kontrmanifestację, wznosząc okrzyki wskazujące na niebezpieczeństwo ze strony Niemiec, protestujące przeciw prześladowaniu Polaków na Śląsku Opolskim i w Prusach Wschodnich.

POD HITLEROWSKIM BUTEM.

Na barykadach
Warszawy i Gdyni

Wybuch wojny niemiecko-polskiej zaskoczył sanacyjne kierownictwo wojskowe i polityczne. Kampania wrześniowa obnażyła rozkład reżymu opartego na przywileju dla garstki b. legionistów i ludzi I Brygady. Ludzie ci stracili również dodatnią cechę jaką się wyróżniali w I wojnie... odwagę. Nie tylko klęska militar-

na, ale przede wszystkim rozkład sanacyjnego aparatu państwowego przyczyniło się do załamania olbrzymiej większości społeczeństwa, karmionego lekkomyślnie propagandą hura-mocarstwową.

Na tym tle jaśniejają izolowane przejawy bohaterstwa wojskowego (Westerplatte, Kutno, Grodek Jagielloński, Modlin) oraz wspaniałe przykłady patriotyzmu mas pracujących Warszawy i Gdyni, które poderwane przez swych socjalistycznych przywódców, dawały otuchy żołnierzom, stojąc prawie bez broni w pierwszych liniach walk.

Obrona Warszawy związana jest z nazwiskami M. Niedziałkowskiego i St. Starzyńskiego oraz z bohaterскими Ochotniczymi Batalionami Robotniczymi, których trzon stanowiła PPS-owska Akcja Socjalistyczna (milicja zwana AS).

Walki w Gdyni to epopea Kosynierów Gdynskich, zorganizowanych i dowodzonych przez Kazimierza Rusinka, przywódcę robotników portowych.

Do walki w obronie ojczyzny stają również komuniści, którym udaje się wyrwać z sanacyjnych więzień. M. Buczek ginie pod Warszawą.

Ta postawa ruchu socjalistycznego, który w swej masie zdał pełny egzamin patriotyzmu, zwraca sympatię społeczeństwa ku PPS. Niestety szanse zdobycia społeczeństwa nie zostały wykorzystane. Kadłubowe CKW PPS (bez lewicy) w październiku 1939 roku postanawia przerwać działalność i rozwiązuje Partię.

Barykada Wolności

Lewica socjalistyczna nie pogodziła się z tą decyzją, była zbyt silnie związana z masami robotniczymi, żeby na-

wet w najgorszych warunkach przerwać walkę. Proletariat polski istniał przecież nadal i potrzebował so-

HISTORIA

cialistycznego kierownictwa. Opozycja socjalistyczna, która już przed wojną zastanawiała się nad możliwością przejścia do działalności nielegalnej, wobec coraz większych ograniczeń politycznych, jakie na Polskę nałożył faszystowski OZN, była lepiej przygotowana psychicznie do pracy konspiracyjnej. Próchnik wypuszcza już w październiku 1939 roku powielany „Biuletyn Informacyjny”. Dubois wraz z młodzieżą czerwono-harcerską wydaje na przełomie 1939 roku na 1940 tygodniowe pismo „Barykada Wolności”, które za motto bierze dwuwiersz Broniewskiego.

„Chcę by z gruzów Warszawy rósł żelbetonem Socjalizm”.

„Chcę by hejnał krakowski szumiał „Czerwonym Sztandarem”.

■ za symbol zaciśnięta pięść, międzynarodowy symbol walki z faszyzmem.

W tymże czasie Barlicki w „Robotniku i Chłopie” i „Proletariuszu” rzuca również hasło walki z faszystowskim okupantem, walki, której ostatecznym celem jest Niepodległa Polska Socjalistyczna.

Barlicki zostaje aresztowany i wywieziony do Oświęcimia na wiosnę 1940 roku. Dubois aresztowany na Powiślu, latem 1940 roku jest również wysłany do Oświęcimia, z którego miał już nie wrócić. Wskutek tego nieszczęścia spadła na barki Chudoby nie tylko redakcja i technika „Barykady Wolności” ale i faktyczne kierownictwo organizacji, mającej już wówczas zasięg ogólnokrajowy.

Wielkość odpowiedzialności nie przytłacza jednak młodego działacza. Przystępuje on do rozbudowy organizacji. Wciąga do pracy swych przedwojennych

przyjaciół politycznych. W owym czasie funkcje skarbnika grupy „Barykady Wolności” przyjmuje tow. „Janusz”-E. Osóbka, późniejszy przewodniczący PKWN, który uruchamia robotę w Kieleckim i Koneckim oraz organizuje wydział spółdzielczy. Dzięki licznym kontaktom z przedwojenną milicją socjalistyczną i robotniczą młodzieżą sportową, możliwe jest uruchomienie roboty wojskowej już na jesieni 1940 r. Wokół

St. Chudoba

„Barykady Wolności” skupia się najżywotniejszy aktywny socjalistyczny, który dzięki wewnętrznej demokracji organizacyjnej wpływa na kształtowanie linii politycznej. Wytwarza to poczucie odpowiedzialności za losy socjalizmu w Polsce, co cementuje tych konspiratorów w sposób nieznany przedwojennej PPS rządzonej centralistycznie od góry.

Teoria i praktyka
W. R. N.

Prawica partyjna szybko po decyzji rozwiązania Partii próbuje odbudować organizację, jednocześnie pozbywając się niewygodnych lub nieposłusznych elementów. W początkowym okresie poza WRN pozostają zarówno N. Barlicki, St. Dubois, Krzesławski-Cynarski, jak również M. Niedziałkowski, K. Czapiński, J. M. Borski, a nawet Z. Żuławski... T. Arciszewski.

Prawica partyjna grupuje się wokół pisma „Wolność, Równość, Niepodległość” (WRN).

HISTORIA

Ocena sytuacji była dla WRN niezmiennie prosta. Wewnątrz kraju istnieje niebezpieczeństwo endeckie, z którym robotnicy sami nie dadzą sobie rady w momencie zakończenia wojny, dlatego należy tworzyć antyendeczki front wspólnie z wojskowymi — „prawdziwymi pilsudczykami“. Rezultatem tego nastawienia było związanie się WRN z ZWZ (później AK), który w szybkim tempie stał się ekspozyturą sanacyjną, uzyskując od gen. Sosnkowskiego stempel wojskowych „czynników oficjalnych“. Dalszą symbiozę WRN-u z ZWZ pogłębił wspólny strach przed ZSRR i komunistami. Przy takim nastawieniu politycznym i absolutnym braku demokracji wewnętrzno-organizacyjnej WRN stanowił organizację kierowaną arbitralnie od góry, co przy pomocy technicznej i materialnej ZWZ sprawiało wrażenie sporej sprawności. Taki system pozbawiał WRN samodzielności politycznej, która pozwoliłaby wycofać się bez większych strat z błędnego stanowiska, wynikającego ze złej oceny sytuacji międzynarodowej i krajowej, której rozwój przebiegał inaczej niż to przewidywali, a właściwie życzyli sobie kierownicy WRN. Błędy polityczne WRN wynikały z jednej strony z oportunistycznego kierownictwa, które już dawno oderwało się od mas i przez to straciło wiarę w prężność ruchu socjalistycznego. Z drugiej strony nienawiść do Rosji, datująca się jeszcze z czasów zaborczych, połączyła się z urazami wyniesionymi z długoletniej walki podjazdowej między PPS a KPP i nie pozwoliła na właściwe socjalistyczne i jednocześnie polskie ustosunkowanie się do ZSRR.

Szeregowym członkom WRN, żądającym socjalistycznego wyjaśnienia polityki kierownictwa, tłumaczono, że dlatego prasa WRN nie pisze o socjalizmie,

bo jeszcze 1940—1941 nie czas na to, że nie należy straszyć ludzi, którzy przychodzą do organizacji z prawej strony. Podporządkowanie ZWZ-towi na odcinku wojskowym tłumaczono koniecznością uzyskania tą drogą fachowych instruktorów, którzy po przeszkoleniu żołnierzy, podoficerów i oficerów socjalistów przestaną być potrzebni. WRN jednocześnie opanuje ZWZ i zmusi go do podporządkowania się ich dyrektywom. Po doświadczeniach tamtej wojny z POW trudno stanowisko takie nazwać tylko krótko-wzrocznością. W rezultacie tak jak w roku 1918 PPS była tylko wasalem POW, tak w drugiej wojnie WRN stała się wasalem ZWZ (AK). Kontynuując ugodową politykę większości przedwojennego CKW PPS, WRN próbowało nadać sobie pozór reprezentowania całego PPS, uważając się za spadkobiercę całej Partii.

Zasięg terenowy WRN był duży, chociaż w większości ograniczał się do kontaktów organizacyjnych, a nie politycznych. Pewne tereny (Kraków, Zagłębie, Śląsk) chociaż nie zgadzały się z większością poglądów WRN, podporządkowały mu się, nie mając kontaktów z lewicą, wskutek czego WRN mógł łatwo stwarzać pozór wyłączności reprezentowania PPS.

W takim stanie organizacyjnym, sprzecznym z rewolucyjnymi tradycjami proletariatu krakowskiego a zwłaszcza zagłębiowskiego, oddziaływanie polityczne WRN było tu nikłe. Były częste wypadki palenia numerów WRN zawierających ataki na ZSRR i PPR. Organizacja krakowska wydawała pismo „Wolność” które przeciwstawiało się oficjalnemu stanowisku WRN, zwłaszcza odnośnie stosunku do ZSRR.

Również na tych terenach podporządkowanie wojskowych oddziałów socjalistycznych (GL WRN) było czysto formalne (Zagłębie), a krakowska OW PPS całkowicie wylamała się spod komendy ZWZ (AK).

Na całej przestrzeni istnienia WRN można było obserwować zjawisko odpływu radykalizujących się robotników, którzy przechodzili do partii rewolucyjno-socjalistycznej, oraz przyływu inteligencji w większości pochodzenia sanacyjnego, która przeważnie przenikała do WRN aby go opanować.

Na zakręcie historii

Wybuch wojny niemiecko-sowieckiej postawił na ostrzu noża przed narodem polskim problem stosunku do ZSRR.

W tym momencie historycznym wszystkie ówczesnie działające w kraju organizacje polityczne wykazały brak nie tylko rozumu politycznego, ale nawet instynktu samozachowawczego. Pisma podziemne od ONR-u do WRN-u (PPR wówczas jeszcze nie istniał) nazwały tę nową wojnę na froncie wschodnim „Wojna dwu wrogów”, której naród polski powinien przyglądać się biernie, czekając na wzajemne wykrwawienie obu potężnych sąsiadów. Na ich gruzach zbudowana zostanie mocarstwowa Polska „od morza do morza”.

Z tego ogólnego chóru ślepców politycznych wyłamał się jedynie głos „Barykady Wolności”. Chudoba w parę dni po wybuchu wojny pisze artykuł, w którym wskazuje na konieczność czynnego poparcia ZSRR w jego walce z hitlerowskimi Niemcami. „Zwycięstwo państw faszystowskich — pisał — przekreśliłoby na długi czas nie tylko możliwości realizacji Socjalizmu, ale przyniosłoby również biologiczne zniszczenie narodu polskiego. Z tego też powodu nie tylko socjaliści polscy, ale wszyscy Polacy winni przyczyniać się do jak najszybszej klęski armii hitlerowskich”.

Parę tygodni potem gen. Sikorski zawarł pakt pomocy i przyjaźni ze Zw. Sowieckim.

To słuszne stanowisko „barykadowców” aktywizuje proletariat polski, który od chwili wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej widzi realne możliwości walki z okupantem. W takiej sytuacji Próchnik i Chudoba rzucają myśl zjednoczenia wszystkich grup socjalistycznych, rozproszonych wskutek decyzji CKW z października 1939 roku. Platformą zjednoczenia miały być hasła rewolucyjnej przebudowy społecznej i współpracy ze Związkiem Sowieckim.

„Polscy Socjaliści”

Dnia 1 września 1941 r. w drugą rocznicę wybuchu wojny niemiecko-polskiej odbyło się w podziemiach Warszawskiej Spółdzielni Mieszkaniowej na Żoliborzu zebranie zjednoczeniowe, na którym powstała Organizacja Polskich Socjalistów. Na zebraniu tym obok „barykadowców” reprezentowana była grupa Barlickiego, Próchnika, grupa łódzka z Wachowiczem, grupa ZNMS-owców wydających podziemne pismo „Gwardia”, stawili się również starzy jednolitifrontowcy i rewolucjoniści jak Krzesławski-Cynarski, prof. Szymanowski i St. Rogenc.

Na czele zjednoczonej Organizacji Polskich Socjalistów, zwanej w podziemiu PS-em, stanął Adam Próchnik jako przewodniczący, sekretarzem i jednocześnie redaktorem organu centralnego wybrano tow. „Stefana” — St. Chudobę.

Roboty bojowe

Socjaliści po klęsce wrześniowej szybko przystąpili do organizowania ruchu zbrojnego. W grupie „Barykady Wolności” wydział wojskowy został powołany w jesieni 1940 roku. W roku 1941 grupy socjalistyczne prowadzą „mały” sabotaż

(podpalanie, przekłuwanie opon samochodowych) i propagują „akcję żółwią”. W skład piątek sabotażowych wchodzi przede wszystkim młodzież wychowana w OM TUR, Czerwonym Harcerstwie i sporcie robotniczym.

Zjednoczona Organizacja Polskich Socjalistów rozwija ten dział pracy podziemnej. Na czele Formacji Bojowo-Milicyjnych Polskich Socjalistów staje Leszek Raabe — „Marek”. Obok szeroko zakrojonej akcji budowania kadrowej organizacji wojskowej, która zdolna byłaby na wchłonięcie wszystkich ludzi znajdujących się w zasięgu oddziaływania socjalistów, zorganizowany zostaje (październik 1941 r.) wydział sabotażu. (Komendant tow. „Krzysztof” — T. Koral, z-ca tow. „Michał” — W. Kaczanowski).

Wydział Sabotażu PS objął swoją działalnością większość kraju. Obok akcji bojowo-terrorystycznej prowadził szeroko sabotaż przemysłowy. Robota ta doznała częściowego zahamowania wskutek aresztowania T. Korala i F. Grzesika (czerwiec 1942 r.).

Obozowy ruch oporu

Represje, jakie spadły na społeczeństwo polskie, dotknęły silnie ruch socjalistyczny. W grudniu 1939 roku aresztowany został M. Niedziałkowski, wiosną 1940 N. Barlicki, latem tego roku St. Dubois, K. Czapiński, w r. 1941 J. Cyrankiewicz, od r. 1939 (obrona Gdyni) w obozach przebywa K. Rusinek.

Na terenie obozów socjaliści szybko nawiązują kontakty, organizują ruch oporu. Na tym terenie wspólny język znajdują socjaliści i komuniści wszystkich krajów Europy.

Na czele organizacji oświęcimskiej, zapoczątkowanej przez N. Barlickiego i Dubois'a, od roku 1943 staje

J. Cyrankiewicz. Wśród jego współpracowników wymienić należy Konstantego Jagiełłę, Lucjana Motykę, Adama Kuryłowicza.

Komenda ruchu oporu utrzymuje kontakt ze światem, dostarcza dokumenty bestialstw niemieckich, które opublikowane przez radio, hamują w pewnym stopniu tempo likwidowania więźniów.

Organizowane są również próby ucieczek. Podczas akcji pomocy oświęcimiakom ginie zbiegły na rok przedtem Konstanty Jagiełło w bohaterskiej walce z oddziałem SS. Zorganizowani więźniowie Oświęcimia byli przygotowani do walki na wypadek próby likwidowania obozu.

Po ewakuacji Oświęcimia J. Cyrankiewicz z towarzyszami znalazł się w Mauthausen, gdzie podobną akcją oporu kierował K. Rusinek.

W obozach koncentracyjnych w najtrudniejszych warunkach, w jakie można było wtrącić ludzi, socjaliści polscy budzą ducha oporu i na platformie walki o lepszą Europę, w której nie powtórzą się okropności obozów wykuwają jednolity front z komunistami i socjalistami całej Europy.

P. K. P.

Zjednoczona organizacja zaczyna odgrywać coraz poważniejszą rolę nie tylko na terenie robotniczym, gdzie numery „Barykady Wolności” z artykułami Próchnika i Chudoby są rozchwytywane, ale wpływa również na arenę tzw. wielkiej polityki w momencie, kiedy sanacja chcąc obalić gen. Sikorskiego za zawarcie paktu z ZSRR, wycofała z rządu swych ministrów. W tym samym czasie w kraju prawicowa część PPS-u, zorganizowana w WRN-ie, występuje z Politycznej Komisji Porozu-

miewawczej (PKP), będącej krajową podbudową rządu emigracyjnego, aby rozbić tę instytucję. Z inicjatywy Ludowców do PKP wciągnięci zostają Polscy Socjaliści, którzy uważali, że należy poprzeć rząd Sikorskiego w jego polityce międzynarodowej, zmierzającej do normalizacji stosunków Polsko-Sowieckich. PS-owcy, stojąc twardo na rewolucyjnym stanowisku, nie chcieli się wiązać na przyszłość przez wchodzenie do tworzonej podziemnej administracji polskiej, mimo propozycji ze strony Ludowców wyeliminowania z administracji wszelkich wpływów sanacyjnych i endeckich.

Polska Partia Robotnicza

W roku 1940 i 1941 działają luźne grupy zorganizowane przez b. członków KPP. Wydają one początkowo powielane biuletyny radiowe, później pisma „Sierp i Młot”, „Sztandar Wolności”. Pod koniec 1941 czynione są próby zjednoczenia ruchu, powstaje Związek Walki Wyzwoleńczej. Właściwe powstanie Polskiej Partii Robotniczej nastąpiło w styczniu 1942 roku.

Nowa partia w swej deklaracji ideowej nawiązywała do tradycji walk narodowo-wyzwoleńczych i obok szkicowego programu społecznego rzuciła hasło bezwzględnej walki z okupantem pod sztandarami Frontu Narodowego.

Na czele PPR stanął stary działacz KPP tow. M. Nowotko. Dla realizacji programu walki PPR tworzy Gwardię Ludową, organizację wojskową, która rozpoczyna działania dywersyjne i partyzanckie w kwietniu 1942 roku. Akcja ta pociąga ludzi rwących się do walki, którzy nie znajdowali pełnej możliwości przeciwstawienia się okupantowi w szeregach ZWZ, wznoszącego teorię walki ograniczonej, tzn. takiej walki.

która szkodząc Niemcom nie przynosiłaby jednocześnie pomocy Armii Czerwonej.

Wśród bojowców G. L. znalazło się wielu wychowanków organizacji pepesowskich. Wymienić tu należy J. Fajego, K. Dębniaka, M. Fersztę.

Działalność bojowa i polityczna PPR staje się coraz poważniejszym czynnikiem zaostrzania walki z okupantem oraz mobilizacji politycznej wokół hasel demokratycznych i myśli współpracy z ZSRR.

Dwa Światy

Różnice między lewicą a prawicą socjalistyczną miały swe uzasadnienie historyczne.

W czasie okupacji różnice te nabierają wyrazu programowego. Pierwszym pytaniem, jakie stało przed ruchem socjalistycznym, było: jak należy wykorzystać przełom wojny dla socjalizmu.

Lewica odpowiada: przejąć natychmiast przez komitety fabryczne kluczowe pozycje w przemyśle i górnictwie, aby nie dopuścić do powrotu rodzimych i obcych kapitalistów. Reformę rolną należy przeprowadzić podobnie bez czekania na konstytuante.

Prawica twierdziła: obowiązuje nas droga konstytucyjna. Po wyzwoleniu należy najpierw zwołać Sejm Ustawodawczy i dopiero na jego terenie walczyć o przeprowadzenie nacjonalizacji kluczowych pozycji w przemyśle i o reformę rolną.

W wyniku tych stanowisk

Polscy Socjaliści organizowali samodzielną robotę wojskową, dopuszczającą współpracę z innymi bez podporządkowania.

WRN podporządkował swoją G. L. sanacyjnej komendzie ZWZ (PZP, AK), pozbawiając się dyspozycji nad własnymi oddziałami, co zresztą budziło sprzeciwy wśród większości gwardzystów, wychowanych przed wojną w PPS.

Do tych dwu podstawowych różnic doszła różnica trzecia po wybuchu wojny niemiecko-radzieckiej.

Polscy Socjaliści rozpoczęli mobilizację wojskową i polityczną w celu wzmocnienia frontu walki z faszyzmem;

WRN głosił teorię „dwu wrogów”.

Różnica czwarta ujawniła się po zorganizowaniu PPR.

Lewica socjalistyczna w myśl tradycji jednolitofrontowych rzuciła hasło: nie ma wroga na lewicy (Pierwszy wniosek o współpracy z PPR — kwiecień 1942 r.).

Prawica, nie doceniając niebezpieczeństwa reakcyjnego, natarcie swe skierowała przeciwko PPR-owi.

Ten jasny podział polityczny wynikający z różnych koncepcji programowych (WRN faktycznie zerwał z programem radomskim) był o wiele mniej wyraźny w dalszych ośrodkach prowincjonalnych i oddziaływanie kierownictwa WRN było mniejsze (Kraków, Śląsk, Zagłębie gdzie brak działalności RPPS do r. 1944 wpełchnął do WRN przedwojenną organizację PPS), lub zupełnie nikłe (Łódź).

Mediacja

Przez wejście Polskich Socjalistów do krajowej reprezentacji politycznej wytworzyła się paradoksalna sytuacja; w reprezentacji krajowej znajdowali się socjaliści lewicowi pozostający w ostrej walce z prawicą WRN-owską, która w Lon-

dynie obsadziła fotele ministerialne. Sprzeczności ta chciał wyrównać przedwojenny przewodniczący Rady Naczelnej PPS Zygmunt Żuławski, który wówczas stał poza obydwoma grupami, a który chciał doprowadzić do połączenia WRN-u z Polskimi Socjalistami.

Polscy Socjaliści godzili się zasadniczo na połączenie na platformie:

- rewolucyjnego programu społecznego (reformy rolnej bez wykupu, uspołecznienie kluczowych gałęzi produkcji);
- dobro sąsiedzkich stosunków z ZSRR;
- niezależności socjalistycznej roboty wojskowej od ZWZ (późniejsze AK).

Wobec odrzucenia tych warunków przez WRN próby te spełzły na niczym, a Żuławski przystąpił do WRN. Podczas ostatniej rozmowy połączeniowej uległ atakowi serca przewodniczący PS-u Adam Próchniak i zmarł 22 maja 1942 roku.

Na bocznicy

Polscy Socjaliści znajdują się pod coraz ostrzejszym ostrzałem WRN-u zarówno na terenie kraju jak i w Londynie. Wskutek wzmocnienia wpływu sanacji na emigracji, zwłaszcza po awanturze katyńskiej, pozycja Sikorskiego na tyle osłabła, że musiał on ustąpić przed naciskiem przedstawicieli WRN w rządzie londyńskim Kwapińskiego, który zażądał wprowadzenia do PKP WRN-u na miejsce „komunistycznego” PS-u. Ludowcy nie umieli się przeciwstawić tej decyzji, faktycznie osłabiającej ich pozycję i spychającą rząd londyński na drogę, u końca której T. Arciszewski miał znaleźć się u boku Andersa. Po wyjściu PS z PKP Chudoba na spotkaniu z przedstawicielem Ludowców powiedział: „wpuścili-

ście sanacyjnego konia trojańskiego (WRN) do PKP, pamiętajcie — przegrywacie sprawę Polski. Zobaczycie, sanacja weźmie was... za twarz". Ludowcy uważali również wówczas, że PS przecenia rolę i siłę sanacji. Dalszy przebieg polityki londyńskiej potwierdził przewidywania lewicowych socjalistów.

Robotnicza Partia Polskich Socjalistów

Polscy Socjaliści po wyeliminowaniu ich z PKP stali się niewygodni dla staczającego się na prawo rządu londyńskiego. Po śmierci gen.

Sikorskiego zarówno rząd emigracyjny jak i jego krajowa reprezentacja polityczna chciała całemu światu narzucić opinię, że wszystkie siły polityczne w kraju i na obczyźnie są podporządkowane obozowi londyńskiemu. Zorganizowano wtedy wokół PS-u „spisek milczenia”, aby wykończyć partię nie mieszczącą się w centroprawicowej koncepcji londyńskiej. Z PPR-em, który powstał na początku 1942 roku, propaganda londyńska załatwiała się jeszcze prymitywniej nazywając go „agenturą sowiecką”.

Członkowie PS-u rozumieli dobrze, że w takiej sytuacji, kiedy rząd polski w Londynie stawiał na awanturę z Zw. Sowieckim, co przekreślało możliwość rozwiązania sprawy Polski na wzór czeskosłowacki, sprawa rządów ludowych w Polsce może być przegrana, o ile w kraju nie znajdują się siły, które, porwane hasłami walki o Niepodległość i Socjalizm, zamanifestują swą wolę współdecydowania o losach narodu. PS przystępuje wtedy do opracowania programu wytyczającego drogę dla polskiego socjalizmu na okres wojenny i powojenny. W marcu 1942 roku program

ten oparty na projekcie programu lewicy PPS wysuniętym na Kongresie Radomskim, zostaje uchwalony na II Zjeździe partyjnym, który postanawia przekształcić Organizację Polskich Socjalistów na samodzielną partię, która przyjmuje nazwę **Robotniczej Partii Polskich Socjalistów**.

RPPS obok walki z okupantem za swe najważniejsze zadanie uważa stworzenie lewicowej reprezentacji politycznej, która mogłaby przeciwstawić się samobójczej polityce londyńskiej i uregulować stosunki ze Zw. Radzieckim.

Milicja Ludowa RPPS.

Wzrastający terror okupanta wzmachnia polski ruch walki i oporu. Socjaliści przechodzą do wyższych form

walki, nie poprzestają na robocie bojowej mającej ograniczony zasięg, ale organizują partyzantkę i rozszerzają robotę bojową oraz sabotaż.

W marcu 1943 roku RPPS tworzy komendę Milicji Ludowej, mającą za zadanie kierowanie i rozwijanie walki z okupantem. Na czele ML RPPS staje młody wychowanek sportu robotniczego Władysław Andrzejczak — „kpt. Antek”, który bezpośrednio kieruje walką na terenie stolicy oraz uruchamia kilka ośrodków partyzanckich (Tomaszów Lub., Ryki, Końskie, Radomszczańskie). Po usunięciu z PKP lewicowych socjalistów, na ML RPPS — spada dodatkowy obowiązek dostarczenia środków na utrzymanie organizacji. Uzyskiwano je z tzw. „eksów” dokonywanych na okupantach.

Robotę sabotażową i partyzancką prowadzi również Socjalistyczna Organizacja Bojowa, stojąca między WRN a RPPS. Oddziały jej działają w Skarżyskim, Częstochowskim,

Gwardia Ludowa WRN tam, gdzie się zdołała usamodzielnić od komendy AK i wpływu kierownictwa WRN, które było przeciwne rozwijaniu roboty bojowo-partyzanckiej, prowadzi akcję bojową (Kraków), partyzancką (Miechowskie, Pokarpacie, Częstochowskie, Zagłębie, Kieleckie, Śląsk Cieszyński).

Wskutek rozbicia organizacyjnego wkład bojowy socjalistów nie był dostatecznie widoczny. Dopiero po podsumowaniu wysiłku zbrojnego PPS-owców, wchodzących zarówno w skład ML, RPPS, AL, PAL, OW, PPS, SOB, GL WRN oraz AK, a nawet BCH, okazuje się, że w organizacjach wojskowych brało udział około 20.000 socjalistów.

Pierwsze próby skupiania sił

W odpowiedzi na podporządkowanie sanacyjnej komendzie AK ludowcowych batalionów chłopskich, RPPS rzuca inicjatywę utworzenia Polskiej Armii Ludowej, w skład której obok Milicji Ludowej RPPS weszły oddziały demokratyczne a później syndykalistyczne. PAL, powołany do życia 7 kwietnia 1943 roku, prowadzi żywą akcję bojową i partyzancką ograniczoną jedynie stanem uzbrojenia. W ślad za próbą skupienia sił wojskowych na jesieni 1943 r. rozpoczęto próby stworzenia lewicowej reprezentacji politycznej.

Przeprowadzono wówczas rozmowy zarówno z PPR jak i ludowcami w sprawie utworzenia demokratycznej reprezentacji politycznej, która stanowiłaby podstawę rządu ludowego w Polsce. Ludowcy godząc się w zasadzie z tą koncepcją, nie mogli zdecydować się na zerwanie z Londynem, będąc silnie związani z „premierem londyńskim” St. Mikołajczykiem.

Na ślepych torze

Po tragicznej śmierci gen. Sikorskiego premierem został prawicowy działacz chłopski St. Mikołajczyk. Od czasu sprawy katyńskiej emigracyjny rząd londyński znajdował się w stanie wojny dyplomatycznej z ZSRR. Tymczasem po klęsce Hitlera pod Stalingradem perspektywy zakończenia wojny stawały się coraz wiódziej. Coraz prawdopodobniejszym stawało się oswobodzenie terenów polskich spod okupacji przez idącą na Berlin Armię Czerwoną.

Prawica społeczna, która nawet nie chciała dopuścić do siebie takiej myśli, wywiera silny wpływ na Mikołajczyka w kierunku odrzucenia propozycji ZSRR (druga połowa 1943 r.) porozumienia z rządem polskim na platformie wyeliminowania ze swego składu przedstawicieli ugrupowań faszystowskich (sanacja i endecja) i objęcia również ugrupowań lewicowych. St. Mikołajczyk odrzucił tę propozycję, która zapewniała mu pozycję premiera i większość wpływów. Wskutek tej decyzji Mikołajczyka narzucała się konieczność stworzenia drugiej reprezentacji politycznej, która podjęłaby sprawę Polski (unormowanie stosunków z ZSRR, organizacja administracji i mobilizacja) w momencie usuwania okupanta.

Krajowa Rada Narodowa

Próby w tym kierunku podejmuje zarówno RPPS jak i PPR. Pod koniec października 1943 powstaje Naczelny Komitet Ludowy, złożony z RPPS i dwu grup demokratycznych. Na czele jego staje W. Barcikowski, sekretarzem jego jest St. Chudoba. Deklaracja NKŁ obok rewolucyjnego programu ustrojowego głosi

hasło odrzucenia sanacyjnej konstytucji kwietniowej, na którą powoływał się rząd londyński. Kierownictwo RPPS liczyło, że uda mu się wciągnąć do anty-londyńskiej reprezentacji politycznej większość ruchu ludowego, po czym przysłaby kolej na ścisłe związanie się z PPR. Na początku grudnia RPPS traci swego sekretarza. Chudoba, aresztowany przypadkowo, został rozstrzelany dn. 8. XII. 1943 r. W miesiącu tym toczą się rozmowy między przedstawicielami RPPS i PPR, podczas których RPPS przyjmuje propozycję budowy reprezentacji demokratycznej bez czekania na pełną krystalizację w ruchu ludowym. KC RPPS podejmuje w tej sprawie uchwałę w dniu 26. XII. 1943 roku. Jednak wskutek nieporozumienia wewnątrzno-organizacyjnego w pierwszym posiedzeniu konstytucyjnym Krajowej Rady Narodowej, które odbyło się w nocy z dn. 31. XII. 1943 r. na 1. I. 1944 r. nie biorą udziału przedstawiciele kierownictwa RPPS. Lewicowych socjalistów reprezentuje tow. „Tadeusz” — Edward Osóbka, który podpisuje Deklarację KRN jako przedstawiciel „grupy socjalistów”.

Przewodniczącym KRN został wybrany Bolesław Bierut, zastępcą przewodniczącego Edward Osóbka. Obok PPR i socjalistów do KRN wchodzi również radykalni ludowcy i przedstawiciele grup demokratycznych.

Krajowa Rada Narodowa odrzuciła konstytucję kwietniową, uważając ją za nieprawną i wracała do Konstytucji z r. 1921.

W dziedzinie polityki zagranicznej głosiła zasady współpracy ze wszystkimi aliantami, a przede wszystkim z ZSRR.

W dziedzinie ustrojowej KRN stanęła na rewolucyjnej platformie reformy rolnej bez wykupu i nacjonalizacji przemysłu.

Na historycznym posiedzeniu KRN zapadło postanowienie utworzenia Armii Ludowej, na czele której stanął gen. „Rola” — Żymierski. W skład Armii Ludowej, obok Gwardii Ludowej PPR, weszła część Milicji Ludowej RPPS, część Batalionów Chłopskich, a później i oddziały AK, które nie godziły się z polityką Komendy AK.

IV Zjazd RPPS.

Część lewicy socjalistycznej, która weszła do Krajowej Rady Narodowej, zrywa z Komitetem Centralnym wybranym na III Zjeździe we wrześniu 1943 roku i ogłasza przejęcie kierownictwa organizacji w swe ręce oraz rozpoczyna wydawanie równoległych numerów „Robotnika”.

Dnia 16 kwietnia odbyła się Krajowa Konferencja, a w połowie maja zjazd RPPS wchodzącej do KRN. Zjazd podjął uchwałę oceniającą sytuację międzynarodową, zadania frontu demokratycznego w Polsce i sytuację wewnątrzno-organizacyjną między III i IV Zjazdem RPPS. Zebrani stanęli całkowicie na platformie Krajowej Rady Narodowej i wzywali wszystkich socjalistów do poparcia KRN i AL.

Obok tych uchwał postanowiono utworzyć Radę Naczelną RPPS, której przewodniczącym zostaje St. Szwalbe. Na przewodniczącego nowego KC wybrano E. Osóbkę.

IV Zjazd postanowił również zmienić tytuł organu centralnego, wracając do nazwy „Barykada Wolności”.

Pozostała część RPPS z KC, wybranym na III Zjeździe, kontynuowała swe wysiłki stworzenia reprezentacji politycznej „od centrum do skrajnej lewicy”, jak głosiła wydana w dniu 4 marca 1944 r. deklaracja Centralnego Komitetu Ludowego, w skład którego we-

szli przedstawiciele tej części RPPS, dwu grup demokratycznych i dwu grup syndykalistycznych (przewodniczący CKL R. Miller — późniejszy wiceprezydent KRN). CKL utworzony w lutym 1944 roku łądził się w dalszym ciągu możliwością wyrwania ludowców z prolondyńskiej Rady Jedności Narodowej (przekształconej z PKP) i Delegatury rządu londyńskiego.

Niezależnie od tej postawy politycznej RPPS (CKL) przystąpił do montowania komitetów fabrycznych, do których wchodziłi wszyscy stojący na stanowisku natychmiastowego przejęcia przemysłu przez proletariat. Na terenie OKR-Warszawa działały 43 takie komitety. W lipcu 1944 r. RPPS (CKL) w odpowiedzi na przyjęcie przez WRN nazwy Polskiej Partii Socjalistycznej przemianowuje się na PPS (lewica), nie chcąc oddawać WRN-owi monopolu na nazwę PPS.

Związek Patriotów Polskich

Po uregulowaniu stosunków polsko-radzieckich przez gen. Sikorskiego w sierpniu 1941 roku emigracja polska w ZSRR rozpoczyna działalność społeczną, kulturalną, a później polityczną. Z inicjatywy działaczy demokratycznych utworzony zostaje Związek Patriotów Polskich, na czele którego staje Wanda Wasilewska. W pracach ZPP biorą również żywy udział socjaliści B. Drobner, R. Obrączka, St. Matuszewski i A. Joczys i inni. ZPP przystępuje do organizowania Wojska Polskiego w ZSRR dla wzięcia udziału w walkach na froncie obok Armii Czerwonej. Deklaracja ideowa ZPP zostaje uchwalona na Zjeździe ZPP w dniu 10. VI. 1943 roku.

W maju 1944 roku do Moskwy przybywa delegacja KRN z E. Osóbką-Morawskim na czele. Delegacja ta

po wielotygodniowych trudach zdołała się przedrzeć przez front wschodni.

Jak doniosło radio Moskwa: „Przewodniczący Rady Komisarzy Ludowych marsz. Stalin przyjął dnia 22 maja pełnomocnych przedstawicieli Krajowej Rady Narodowej z ob. Morawskim na czele. Omawiano sytuację w kraju, działalność KRN i AL. Rozmowa trwała przeszło 2 godziny i toczyła się w przyjaznej atmosferze. Przy rozmowie byli obecni: komisarz spraw zagranicznych ZSRR Mołotow oraz przewodnicząca Związku Patriotów Polskich Wanda Wasilewska”.

W rezultacie rozmów delegacji KRN stacja radiowa ZPP podała następujący komunikat: „Związek Patriotów Polskich uznaje KRN za jedyną reprezentację narodu, wyrosłą z walki przeciwko okupantowi. KRN powstała na drodze zjednoczenia sił demokracji i jest kierowniczym ośrodkiem walki o wolną, demokratyczną Polskę”.

Jednocześnie zapowiedziane zostało połączenie AL z Wojskiem Polskim organizowanym w ZSRR.

Podporządkowanie ZPP Krajowej Radzie Narodowej stanowiło dalsze wyjaśnienie sprawy polskiej. W praktyce KRN stanowiło krajową reprezentację polityczną, ZPP stawał się jej przedstawicielstwem zagranicznym. Niebawem delegat ZPP zostaje wysłany do Londynu, aby tam skupić elementy nie zgadzające się z rządem Mikołajczyka.

W WOLNEJ POLSCE

P. K. W. N.

Letnia ofensywa Armii Czerwonej, w której bierze również udział Wojsko Polskie, osiąga w lipcu linię południowego Bugu. 22 lipca zajęty zostaje Chełm Lubelski. Na pierwszym skraw-

ku ziemi polskiej przedstawiciele KRN i ZPP tworzą Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego, który wydaje historyczny Manifest (omówienie patrz str. 60) współredagowany przez socjalistów. Manifest zapowiada gruntowną zmianę ustroju likwidującą wielki kapitalizm. PKWN przy pomocy swych agend przystępuje natychmiast do realizacji tego programu, aby na bazie ustrojowych faktów dokonanych wprowadzić ustrój demokracji ludowej, nieograniczający się do demokracji politycznej, ale wprowadzający również demokrację gospodarczą. Pierwszą wielką akcją było przeprowadzenie reformy rolnej na prawym brzegu Wisły.

Od chwili utworzenia PKWN przejmuje on funkcję rządu tymczasowego z przewodniczącym E. Osóbką-Morawskim na czele i kierownikami resortów. Krajowa Rada Narodowa, z B. Bierutem jako przewodniczącym, przejmuje od tej chwili funkcje tymczasowego parlamentu polskiego. Tereny wyzwolone pokrywały się siecią Rad terenowych.

PKWN przystępuje natychmiast do organizowania administracji, przeprowadza mobilizację, aby jak największa ilość Polaków wzięła udział w końcowej fazie wojny.

Na czele zjednoczonego Wojska Polskiego staje dotychczasowy dowódca AL gen. „Rola” - Żymierski.

Powstanie Warszawskie

Dnia 1 sierpnia 1944 roku wybuchu w Warszawie powstanie rozpoczęte przez AK i Delegaturę Londyńską. W chwili wybuchu istniała następująca sytuacja polityczna i militarna:

1. W Londynie istniał „rząd emigracyjny“ uznawany przez aliantów zachodnich, którzy nie uznawali natomiast PKWN.

2. W Lublinie rozpoczął działalność faktyczny rząd polski oparty o partie lewicowo-demokratyczne i posiadający pełne atrybuty władzy (administrację, wojsko, milicję). PKWN był uznawany przez rząd ZSRR, który zerwał stosunki z emigrantami londyńskimi.

3. Armia Krajowa podlegająca londyńskiemu dowództwu z gen. Sosnkowskim na czele, była podporządkowana dowódcy zachodnich sił alianckich gen. Eisenhowerowi.

4. Armia Ludowa weszła w skład Wojska Polskiego, które na czas wojny podlegało naczelnemu dowództwu radzieckiemu.

W rezultacie tego stanu powstanie wywołane przez AK bez uzgodnienia z działającą na tym terenie wojną Armia Czerwoną, było wielką awanturą polityczną, mającą na celu demonstrację antyradziecką.

Również fatalnie został wybrany sam moment rozpoczęcia powstania. W przeddzień powstania doszła pod Warszawę (okolice Otwocka) tylko jedna z trzech kolumn idąca od południa, podczas gdy pozostałe dwie kolumny znajdowały się w okolicach Brześcia, względnie Białegostoku.

Aczkolwiek rozpoczęcie powstania w ten sposób i w tym terminie było nonsensem, to po jego rozpoczęciu stało się walką na śmierć i życie ludu Warszawy walczącego z wrogiem hitlerowskim.

Mimo tedy zaskoczenia niespodziewanym wybuchem powstania, zarówno AL jak i PAL mobilizują swe oddziały i wchodzi do akcji. Socjaliści walczą na wszystkich odcinkach w szeregach AL (na Żoliborzu — d-ca socjalista „Szwed“ — pułk. Szaniawski, na Starówce — gdzie w szeregach czwartaków

ginie jeden z najdzielniejszych bojowców RPPS R. Suski), w szeregach PAL („Błaszanka“ na Czerniakowie, na Mokotowie, w Śródmieściu — brygada PAL im. St. Dubois'a), w ramach OW i Milicji PPS (WRN) (Starówka, Śródmieście) i AK (przede wszystkim Zoliborz). W pierwszym dniu powstania ginie na Zoliborzu komendant SOB M. Kaczanowski, ostatniego dnia jego zastępca Meřenholz.

Zarówno AL jak i PAL, oraz przedstawiciele KRN i CKL (Mokotów) czynią próby przeprawienia się za Wisłę, aby skomunikować się z PKWN i marsz. Rókoszowskim.

Życie polityczne powstańczej Warszawy było bardzo żywe. Wszystkie ugrupowania wydają swe pisma.

Prasa KRN i CKL zajęła negatywne stanowisko wobec treści politycznej powstania. Ludowcy związani z Londynem złagodzili ton w stosunku do ZSRR i PKWN. Natomiast prawica społeczna i pisma AK nie przerywały swych ataków, w tym gronie wyróżniało się swoją napastliwością pismo WRN. WRN również najostrzej przeciwstawiał się na terenie tzw. „Rady Jedności Narodowej“ i „Rządu Krajowego“ myśli nawiązania bezpośredniego kontaktu z dowództwem frontu Armii Czerwonej.

**Zjednoczenie
w ogniu walki**

W czasie powstania nastąpiła pełna konsolidacja sił lewicowych i prawdziwie demokratycznych. Pod koniec sierpnia CKL deklaruje swoją współpracę z PKWN. W połowie września utworzona zostaje wspólna komenda AL, PAL i KB, tzw. Zjednoczone Siły Zbrojne AL, PAL i KB, które podporządkowały się gen. „Roli“ — Żymierskiemu.

W drugiej połowie tego miesiąca przedstawiciele KRN i CKL tworzą Powstańcze Porozumienie Demokratyczne, ciało o charakterze politycznym.

W miarę trwania powstania, obok tej konsolidacji odgórną, obserwowało się stały przypływ nastrojów ludności w kierunku PKWN i demokratycznych grup antylondyńskich.

Do Zjednoczonych Sił Zbrojnych zaczęły napływać nie tylko jednostki ale i całe oddziały AK.

Ludność stolicy przeszła podczas powstania wielką szkołę polityczną, widząc do czego prowadzą fałszywe decyzje czynników londyńskich.

Odrodzona PPS

Natychmiast po uwolnieniu części ziem polskich socjaliści zgrupowani wokół PKWN przystępują do odbudowy terenowej sieci partyjnej. Obok PPS-owców, którzy wchodzili do ZPP, stanęli RPPS-owcy i ci członkowie WRN, którzy natychmiast zerwali z antyradziecką polityką Londynu. Na dzień 10 i 11 września zwołana została do Lublina XXV Konferencja PPS, która powołała Radę Naczelną odrodzonej PPS, na czele której staje B. Drobner. Przewodniczącym CKW PPS zostaje E. Osóbka-Morawski. Zjazd postanawia powołać do życia Organizację Młodzieży TUR oraz odbudować TUR na zasadach międzypartyjnych.

Początkowo organem centralnym odrodzonej PPS jest tygodnik „Barykada Wolności”, od dnia 11. XI. 1944 roku zaczyna wychodzić „Robotnik”, utrzymując w ten sposób ciągłość tradycji PPS.

XXV Zjazd stał się silnym bodźcem do rozbudowy organizacji. Powstają Wojewódzkie Komitety — w Lublinie, Rzeszowie, Białymstoku i na Pradze.

Członkowie PPS biorą czynny udział w akcji reformy rolnej, wstępują do wojska, wchodzi w skład grup operacyjnych szykowanych do przejęcia wszelkich dziedzin życia państwowego w chwili wyzwolenia terenów Polski na lewym brzegu Wisły.

Pozycję PPS utrudnia jednak istnienie dywersji podziemnej, z którą związane WRN jest kierownictwo, co rzuca cień na ruch socjalistyczny w Polsce.

Na lewym brzegu Wisły

Po upadku powstania ośrodki związane z Londynem uległy poważnemu rozbiegu. Ugrupowania związane z KRN i inne, które całkowicie zerwały z reakcyjnym rządem emigracyjnym, prowadziły nadal walkę szykując się do zadań oczekujących ich w odrodzonej Polsce. Styczniowa ofensywa radziecka oczyściła większość terenów lewobrzeżnych Wisły, uwolniła wielkie skupiska proletariackie, co pozwalało na dalszą rozbudowę partii.

Do odrodzonej PPS zgłasza się RPPS (KRN), rozwiązuje się PPS (lewica) polecając członkom wstępowanie do partii (Warszawa—Podmiejska, Łódź, Piotrkowskie). Kierownictwo WRN pozostaje nadal w konspiracji, ale większość zdrowych dołów organizacyjnych już w lutym 1945 roku wstępuje do PPS (Kraków, Zagłębie, Śląsk, częściowo Warszawa i inne ośrodki).

Na odcinku wojskowym oddziały AL wchodzi w skład Wojska Polskiego, komenda PAL wydaje rozkaz rozwiązania formacji i wstępowania do WP. Również duża część AK i BCH przystępuje do rejestracji wojskowej zrywając w ten sposób z sanacyjną komendą, która nie przerwała walki z Rządem

Tymczasowym RP (powstałym z przekształcenia PKWN w dniu 31. XII. 1944 roku) i Armią Czerwoną, zmieniając jedynie kryptonim z AK na NIE.

Pod koniec lutego 1945 roku na czele Rady Naczelnej PPS stał Stanisław Szwalbe, a w czerwcu do CKW PPS dokooptowani zostają po powrocie z Mauthausen Józef Cyrankiewicz i Kazimierz Rusinek.

Kongres Zjednoczeniowy

W dniach 29, 30 lipca i 1 sierpnia 1945 roku odbył się w Warszawie XXVI Kongres Zjednoczeniowy PPS. Hasłem Kongresu było skupienie w partii wszystkich socjalistów niezależnie od przynależności okupacyjnej na następującej platformie:

- rewolucyjnych reform PKWN
- dobrosąsiedzkich stosunków z ZSRR
- jednolitego frontu i sojuszu robotniczo-chłopskiego w dalszej drodze do Socjalizmu.

Dla podkreślenia woli zjednoczenia, Kongres wybrał tylko 100 członków Rady Naczelnej, pozostawiając 20 miejsc dla kooptacji tych działaczy, którzy do czasu Kongresu nie znaleźli się wewnątrz odrodzonej PPS, a którzy staną na wymienionej wyżej platformie.

Na czele Rady Naczelnej po XXVI Kongresie pozostał nadal St. Szwalbe, funkcje sekretarza generalnego objął Józef Cyrankiewicz.

Między XXVI a XXVII Kongresem wewnątrz PPS odbyła się wielka praca mająca na celu uczynienie z partii, składającej się z różnorodnych elementów (b. członków RPPS, PPS(l), WRN i masy nowonapływających) jednolitego organizmu.

HISTORIA

W pracy tej napotymano na liczne przeszkody w postaci dywersji Żuławskiego (próba tworzenia rozbiłackiej PPSD) i podziemnej akcji resztek kierownictwa WRN, które stało się narzędziem w rękach międzynarodowej reakcji.

Spokojna, wolna od sekciarstwa, ale zdecydowana walka CKW z wpływami WRN, głównie drogą uświadamiania masom partyjnym tego niebezpieczeństwa, potrafiła utrzymać właściwą linię całości Partii.

W szeregu akcji masowych wykuwała się jednolitość i własny styl odrodzonej PPS. Pełnym sukcesem zakończyła się akcja reformy rolnej w całym kraju przy wybitnym udziale PPS-owców. W osiedlaniu Ziemi Zachodnich twórczy udział biorą również członkowie PPS. Socjaliści, którzy walnie przyczynili się do zabezpieczenia fabryk i kopalń, przodują również w akcji ich uruchamiania i podnoszenia produkcji. PPS-owcy ujawniają swe zalety i doświadczenie jako samorządowcy i pracownicy administracji państwowej. Wielką rolę odgrywają PPS-owcy w rozbudowie ruchu spółdzielczego i zawodowego.

Bez tego czynnego współudziału PPS i PPS-owców tempo odbudowy i przebudowy naszego kraju byłoby o wiele wolniejsze i odbywałoby się większymi kosztami społecznymi.

Równie wielkim sukcesem kończyły się akcje polityczne PPS. Zamierzone wyniki przyniosła akcja werbunkowa. PPS na siebie bierze dużą część prac w związku z referendum i wyborami do Sejmu Ustawodawczego.

Ukoronowaniem tych akcji było zawarcie w dniu 29. XI. 1946 r. „Umowy o jedności działania i współpracy” między PPS a PPR. Umowa ta regulując stosunki między obu partiami proletariackimi, spreco-

zowała sprawę drogi od Demokracji Ludowej do Socjalizmu, bez konieczności dyktatury jednej klasy, czy jednej partii.

Dobre funkcjonowanie jednolitego frontu w Polsce, oparte na współpracy PPS i PPR, nie tylko przyczynia się do wzmocnienia wewnętrznego Polski, a jako przykład ma również znaczenie w skali międzynarodowej.

Doświadczenia i osiągnięcia socjalistów polskich pobudzają międzynarodowy ruch socjalistyczny do wspólnej z komunistami walki o Pokój i Socjalizm.

Jednolity front rozszerza swą bazę i zdobywa nowe pozycje w skali międzynarodowej.

* * *

Po przejściu takich procesów jednolita i świadoma swej roli i celów Polska Partia Socjalistyczna wytyczyła swą dalszą drogę na XXVII Kongresie we Wrocławiu wierna hasłom programowym:

NIEPODLEGŁOŚĆ I SOCJALIZM

...„Wieczna młodość socjalizmu polega na wzięciu z przeszłości wszystkiego, co jest nauką i wnioskiem, na stałym udoskonalaniu form i metod walki, na ich dostosowaniu do bieżącej rzeczywistości i na przetwarzaniu tej rzeczywistości”.

Józef Cyrankiewicz

PODSTAWOWE DZIEŁA DO HISTORII RUCHU ROBOTNICZEGO W POLSCE

I. Daszyński	Pamiętniki
W. Feldman	Stronnictwa i programy polityczne w Galicji 1846—1906
H. Jabłoński	U źródeł teraźniejszości
Kielecki	Feliks Perl
• • •	Księga pamiątkowa PPS (w trzy- dziestą rocznicę)
• • •	Księga jubileuszowa PPS (czterdzie- stolecie)
B. Limanowski	Dzieje polskiej myśli socjalistycznej
M. Mazowiecki (L. Kulezycki)	Historia ruchu rewolucyjnego w za- borze rosyjskim
• • •	Materiały do historii PPS
F. Perl	Dzieje ruchu socjalistycznego w za- borze rosyjskim
L. Wasilewski	Rosyjskie partie polityczne i ich stosunek do sprawy polskiej
I. Wasilewski	Zarys dziejów PPS w związku z historią socjalizmu polskiego w trzech zaborach i na emigracji
• • •	Z dziejów prasy socjalistycznej w Polsce
Czasopisma	Kronika Ruchu Rewolucyjnego w Polsce Niepodległość Przedświt Z pola walki

ORGANIZACJA PPS

W społeczeństwie klasowym każda klasa lub jej część posiada swoje uzewnętrznienie polityczne w postaci partii, która wyraża jej dążenia i broni jej interesów.

Partia realizuje cele polityczne, wyrażone w programie politycznym, za pomocą określonych środków działania.

Partia socjalistyczna, której trzon stanowi klasa robotnicza, obejmuje ponadto swym zasięgiem również inne grupy społeczne, jak chłopów, rzemieślników, urzędników i zawody wolne, gdyż walczy o wspólne im cele, broniąc ich przed wyzyskiem gospodarczym, stojąc na straży swobód obywatelskich i walcząc o pokój.

„W partii socjalistycznej gromadzi się rewolucyjny element obywateli najbardziej uświadomionych i gotowych do pracy ideowej na rzecz społeczeństwa. Sensem istnienia partii jest wprowadzenie w czyn zasad programowych. W państwie ludowym partia staje na straży programu i dopilnuje ścisłego jego wypełnienia. Partia decyduje o każdorazowym przedłużeniu linii politycznej, opierając się na dążeniach mas zrzeszonych w PPS, oraz w organizacjach zawodowych, gospodarczych, społecznych i kulturalnych“.

(Z „18 punktów programowych“ podziemnego ruchu socjalistycznego.)

I. MASOWA PARTIA PROLETARIATU.

PPS, która odrodziła się w ostatniej wojnie i stała się partią współtworzącą ustrój Polski Ludowej, charakteryzuje się następującymi cechami:

1) Jednością ideologiczną.

Podstawą jedności ideologicznej PPS jest rodowód Partii, wywodzący się z walk o niepodległość i socjalizm i pełne przyjęcie zasad socjalizmu naukowego. Jedność ideologiczna partii nie wyklucza bynajmniej wolności dyskusji, lecz przez nią właśnie się wypracowuje. Stąd też każdorazowo tezy programowe Partii są odbiciem woli mas ludu pracującego i jego własnością.

2) Walka z sekciarstwem i oportunizmem.

W trosce o swą jedność ideologiczną PPS zdecydowanie potępia wszelkie formy sekciarstwa oraz równie niebezpiecznego oportunizmu, który częstokroć utożsamia się z karierowiczostwem. Dlatego też Partia odcina się zdecydowanie od wszelkich prób WRN-owskiej dywersji jak i pseudolewicowych frakcji.

3) Łącznością z masami.

PPS, partia marksistowska, opiera swą działalność na ścisłej łączności z masami, znajomości i obronie ich interesów. Wynikiem tego jest żądanie, jakie Partia stawia swym członkom, by brali udział w pracach związków zawodowych, organizacji samopomocowych, spółdzielczych czy sportowych, wiążąc się w ten sposób najściślej z masami.

4) Dyscyplina partyjna.

Podstawa dyscypliny w szeregach PPS jest słownie wyrażona — w chwili podpisywania deklaracji

eji — wola poddania się obowiązującemu statutowi, regulaminom i instrukcjom. Dyscyplina ta opiera się na zrozumieniu przez wszystkich członków warunków walki, którą Partia toczy i celów, o które walczy. Tak pojęta dyscyplina jest zupełnie różna od subordynacji obowiązującej w ugrupowaniach faszystowskich, która jest tylko ślepyim wykonaniem rozkazu.

Zdyscyplinowany członek Partii staje się współtwórcą Socjalizmu.

II. KADRY.

Zasadniczym warunkiem należytego rozwiązania problemu kadr jest najgłębsze przekonanie, że Partia posiada w swym łonie jednostki kwalifikowane do objęcia wszystkich funkcji partyjnych. Dlatego też należy tępić wszelkie żale, że Partii brakuje odpowiednich kadr. Masy robotnicze i pracownicze, które są podstawą życia i istnienia Partii, są zbiornikiem najzdrowszych i najlepszych sił narodu.

Cechy charakterystyczne działacza pepesowskiego.

1) Pełne oddanie sprawie niepodległości i socjalizmu, przestrzeganie dyscypliny partyjnej oraz praktyczne wykazanie wierności Partii.

2) Jak najściślejszy związek z masami. Działacz pepesowski winien znać masy i być znanym i szanowanym przez nie.

3) Postawa moralna działacza i sposób jego życia winny być na najwyższym poziomie oraz stanowić przykład dla młodszych pokoleń socjalistycznych. Jest to niezbędny czynnik oddziaływania i rozszerzania socjalizmu.

4) Wykazywanie inicjatywy oraz zdolność należytego reagowania we wszystkich sytuacjach.

ORGANIZACJA

- 5) Nieugięte trwanie przy sztandarach partyjnych
i wiara w ostateczne zwycięstwo socjalizmu.

Tworzenie kadr.

1) Najlepszym sposobem wyszukiwania przyszłych działaczy partyjnych jest obserwacja pracy pepesowców i rezultatów tej pracy zarówno w Partii jak i na każdym innym polu. Kontrola ta winna mieć miejsce na wszystkich szczeblach.

2) Działacz partyjny musi przejść przeszkolenie polityczne w jednej ze szkół partyjnych oraz czytać stale organy centralne PPS: „Robotnik“, „Przegląd Socjalistyczny“ i „Tydzień Robotnika“.

Uwagi praktyczne dla działaczy.

Działacze partyjni na każdym prawie szczeblu działania popełniają kilka błędów, których uniknięcie usprawniłoby wielce mechanizm partyjny. Najczęstsze błędy są następujące:

— Chęć wykonania i rozwiązania wszystkiego samemu, podczas gdy obowiązkiem świadomego działacza winno być pociągnięcie za sobą innych i rozdzielanie między nich pracy.

— Powierzchnowość, która zasłania często prawdziwą powagę sytuacji i uniemożliwia powzięcie odpowiednich decyzji.

— Nieśledzenie stałe rozwoju sytuacji politycznej tak wewnątrz kraju jak i za granicą, oraz brak zainteresowania dorobkiem myśli socjalistycznej.

— Biurokracja, która najprostsze sprawy gubi w morzu papierów.

— Opieszałość, która hamuje prace i opóźnia realizację postanowień ośrodków centralnych.

Dla usunięcia tych niedomagań i błędów, które wkradły się w szeregi kadr partyjnych, należy:

1) uzupełnić zbudowaną już w zrębach gęstą sieć szkół i kursów partyjnych;

2) przyjmować kandydatów na członków do Partii tylko po egzaminie z podstawowych wiadomości o socjaliźmie i o Partii;

3) przeprowadzać kursy dokształcające dla aparatu administracyjnego Partii;

4) korzystać stale z bibliotek wojewódzkich, powiatowych i ruchomych;

5) zobowiązywać wszystkich członków Partii do abonowania przynajmniej jednego dziennika partyjnego, aktywistów zaś do abonowania „Przeglądu Socjalistycznego” — (dzisiejsze nakłady „Robotnika” 100 tys. egz. i „Przeglądu Socjalistycznego” przekraczające 20 tys. — są nieproporcjonalne do liczebności Partii);

6) utrzymywać stały kontakt z masami nie tylko przez organizację partyjną, lecz również przez kontakt bezpośredni i przez organizacje społeczne i zawodowe, które znajdują się w zasięgu zainteresowań Partii;

7) korzystać z popularnych broszur teoretycznych i politycznych;

8) korzystać z poradni dla samouków;

9) skupiać w radach i komisjach towarzyszy posiadających zainteresowania specjalne;

10) eliminować z Partii jednostki nie uznające programu socjalistycznego, prowadzące tryb życia niegodny socjalisty i wreszcie usunąć ludzi nie przejawiających aktywności partyjnej i społecznej.

III. PODSTAWA ORGANIZACJI

PPS, jako masowa partia proletariatu opiera swe istnienie i swą działalność przede wszystkim na najniższych komórkach partyjnych — kole i dzielnicy.

1) Koło.

Koło jest organizacją łączącą pepesowców pracujących na terenie tego samego zakładu pracy. Do zadań koła należy w pierwszym rzędzie troska o socjalistyczne wychowanie swych członków, interesowanie się pracą i działalnością instytucji pracodawczej, realizacja praktyczna jednolitego frontu przez współpracę z drugą partią proletariacką i pełny udział w życiu całej załogi i współpraca w Radzie Zakładowej.

ORGANIZACJA W CYFRACH

WK	14	14	15	15
OK	—	—	—	3
PK	161	195	265	268
MK	13	17	29	37
Dz K	28	43	99	104
Miejsc K	32	205	659	858
Gm K	247	846	1201	1311
KOLE GROM	608	3083	3541	4831
	III 46	VIII 46	XII 46	VI 47 °

2) Komitet Dzielnicowy.

Inny zupełnie mają charakter Komitety Dzielnicowe, Gminne i Miejscowe, które gromadzą wszystkich członków zamieszkałych w danej dzielnicy, gminie czy miejscowości. Do zadań Komitetów Dzielnicowych i Miejscowych należy prowadzenie ewidencji członków zamieszkałych na ich terenie, ściąganie składek partyjnych, wybór delegatów na Konferencje Powiatowe, Wojewódzkie i na Kongres. Tu odbywa się najaktywniejsza praca polityczna, oświatowa i społeczna.

Sprawność tych dwu najniższych ogniw organizacyjnych warunkuje całość pracy partyjnej. Na nich bowiem opiera się główny ciężar walki o socjalizm, one mają bezpośredni dostęp do mas partyjnych.

IV. OBECNY STAN ORGANIZACYJNY PARTII.

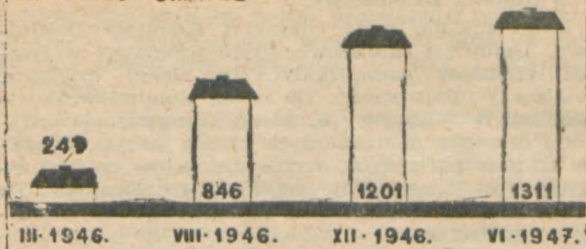
Polska Partia Socjalistyczna, której szybki wzrost stał się jednym z charakterystycznych elementów Odrodzonej Polski, liczyła na początku 1946 r. nie wiele ponad 100 tys. członków. W sierpniu tegoż samego roku cyfra ta wzrosła do 250 tys., a Rada Naczelna, mająca swe posiedzenie w tymże miesiącu, rzuciła hasło: PPS — partią półmilionową. 1 stycznia 1947 r. PPS była partią ponad półmilionową, a w pół roku później doszła do 700 tys.

Komitety terenowe PPS działają we wszystkich miastach powiatowych, przeszło w 100 dzielnicach większych miast, w 900 miasteczkach i 1500 gminach. Obok tego istnieje 4000 kół fabrycznych i około 5000 kół w gromadach wiejskich.

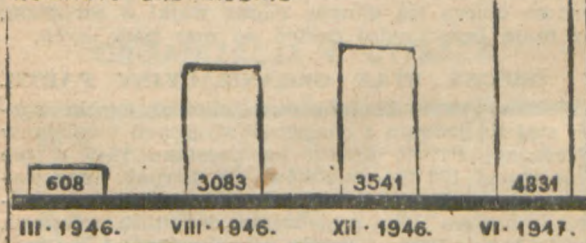
Skład społeczny PPS wykazuje, że ponad 60% członków Partii stanowią pracownicy fizyczni, 14% chłopci, około 14% pracownicy umysłowi i niespełna

KOMITETY GMINNE

KOMITETY GROMADZKIE

IŁOŚĆ CZŁONKÓW

10% inni. Na marginesie dodać należy, że Partia skupia w swych szeregach ponad 60 tys. kolejarzy, 10 tys. pocztowców i niewiele mniej skarbowców, oraz 90 tys. kobiet.

WZROST PARTII

ORGANIZACJA

Masowy napływ członków w ostatnim roku zmusił Partię do otoczenia szczególną troską akcji szkoleniowej. Obecnie funkcjonuje Centralna Szkoła Partyjna oraz 14 szkół wojewódzkich i setki kursów powiatowych.

W dziale przeszkolenia ważną rolę odgrywa partyjna instytucja wydawnicza „Wiedza“, posiadająca 12 drukarni, w których pracuje 1200 ludzi, 7 dzienników partyjnych o nakładzie dziennym 550 tys. egzemplarzy, 4 periodyki o nakładzie 70 tys. egzemplarzy, 2 miliony wydanych książek i drugie tyle w druku, kilkanaście księgarni i własny kolportaż w 150 miejscowościach.

PRASA SOCJALISTYCZNA.

Robotnik — organ centralny PPS, dziennik, wychodzi od 1894 roku. Redakcja i administracja: Warszawa, Al. Jerozolimskie 121.

Przegląd Socjalistyczny — centralny organ teoretyczny PPS, miesięcznik. Red. i adm.: Warszawa, Ign. Daszyńskiego 18.

Tydzień Robotnika — Warszawa, ul. Daszyńskiego 18.

Chłopska Prawda — Warszawa, ul. Daszyńskiego 18.

Socjalistyczna Agencja Prasowa — Warszawa, Al. Jerozolimskie 121.

Gazeta Robotnicza — dziennik wyd. od 1892 roku, Katowice, Rynek.

Naprzód — dziennik, wychodzi od 1892 r. Red. i adm.: Kraków, Orzeszkowej 7.

Kurier Popularny — dziennik. Red. i adm. Łódź, Piotrkowska 30.

Głos Pomorza — dziennik. Red. i adm.: Toruń, ul. Katarzyny 4.

Wrocławski Kurier Ilustrowany — dziennik. Wrocław. Wierzbowa 30.

WYDAWNICTWA „WIEDZY”.

Świat i Polska — tygodnik, Warszawa, Ign. Daszyńskiego 18.

Nowiny Literackie — tygodnik. Warszawa, Marszałkowska 8.

Express Wieczorny — dziennik. Red. i adm.: Al. Jerolimskie 121.

Express Poznański — dziennik, Poznań, Klonowicza 3.

Foto SAP — Warszawa, ul. Daszyńskiego 18.

WYDAWNICTWA OM TUR.

Młodzi Idą — organ centralny OM TUR, Warszawa, Mokotowska 3.

Gromada — pismo instrukcyjne OM TUR, miesięcznik, Warszawa, Mokotowska 3.

Przegląd Sportowy — wychodzi 2 razy w tygodniu, Warszawa, Mokotowska 3.

Sportowiec — tygodnik, Poznań.

WYDAWNICTWA ZNMS.

Plomienie — miesięcznik, Warszawa, ul. Niemcewicza 9.

ADRESY WOJEWÓDZKICH KOMITETÓW PPS.

WK PPS Białystok, ul. Sienkiewicza 53 — tel. 143.

WK PPS Bydgoszcz, ul. Niedziałkowskiego 29 — tel. 21-40, 35-30.

WK PPS Gdańsk, ul. Gdyńskich Kosynierów 11 — tel. 31-260.

WK PPS Katowice, ul. Jana 10 — tel. 310-39, 305-75, 351-19, 305-76, 314-71, 341-91, 323-56.

WK PPS Kielce, Sienkiewicza 62 — tel. 13-66, 16-25.

WK PPS Kraków, Rynek Gł. 30 — tel. 50-300.

WK PPS Lublin, ul. 3-go Maja 14 — tel. 25-11.

WK PPS Łódź, ul. Stefana Jaracza 45 — tel. 141-47, 264-45.

ORGANIZACJA

- WK PPS Olsztyn, Pl. Wolności 2/3 — tel. 21-13, 22-69.
WK PPS Poznań, ul. Daszyńskiego 91 — tel. 65-93.
WK PPS Rzeszów, ul. Sokoła 7 — tel. 231.
WK PPS Szczecin, Niedziałkowskiego 19 — tel. 30-89.
WK PPS Warszawa, ul. Lwowska 5 — tel. 868-42.
WK PPS Wrocław, Pl. Bisk. Nankera 1 — tel. 36-80.
Stołeczny Komitet PPS, ul. Mokotowska 24 — tel. 886-66.

PARTIE POLITYCZNE.

- Polska Partia Socjalistyczna**, Centralny Komitet Wykonawczy — Daszyńskiego 18, tel. 86-153, 86-154, 86-664, 85-643, 85-795, 88-114.
Polska Partia Robotnicza Komitet Centralny — Aleja Stalina 17, tel. 86-502, 86-503, 86-216, 86-462.
Stronnictwo Ludowe Naczelny Komitet Wykonawczy — Bagatela 12, tel. 85-507, 86-922.
Stronnictwo Demokratyczne Centralny Komitet — Zgoda 11, tel. 88-385.
Stronnictwo Pracy Zarząd — Konopnickiej 3, tel. 87-341.

ORGANIZACJE MŁODZIEŻOWE.

- Organizacja Młodzieży TUR, Komitet Centralny — Mokotowska. 3, tel. 85-798.
Związek Walki Młodych — Dworcowa 3, tel. 88-116.
Związek Młodzieży Wiejskiej „WICT”, Zarząd Główny — Złota 7, tel. 87-291
Związek Młodzieży Demokratycznej — Targowa 65, tel. 59.
Związek Harcerstwa Polskiego, Komenda Główna — Daszyńskiego 13, tel. 85-818.
Komisja Centralna Związków Zawodowych — Warszawa, Al. Przyjaciół 9.
Towarzystwo Uniwersytetów Robotniczych TUR — Warszawa, Al. Róż 7, tel. 880-41. 857-97.

POLSKA DROGA DO SOCJALIZMU

1. OD DEMOKRACJI LUDOWEJ DO SOCJALIZMU

Ustrój Demokracji Ludowej nie jest dla Socjalistów ustrojem ostatecznym, **jest on etapem na drodze do Socjalizmu.**

Współczesne pokolenie jest obarczone wielką odpowiedzialnością historyczną, ponieważ od obecnej praktyki w ramach Demokracji Ludowej zależy przyszły obraz ustroju pełnej sprawiedliwości społecznej — ustroju socjalistycznego.

Poczucie odpowiedzialności za właściwą realizację socjalizmu w Polsce winno się łączyć z poczuciem dumy pokolenia twórców **realnych faktów socjalistycznych.**

Obecny program socjalistyczny — z natury rzeczy musi się różnić od programów przeszłości. Dawne programy były programami walki, programami życzeń i programami wizji lepszej przyszłości. Nasz program jest programem praktycznej realizacji nowego ustroju.

Opierając się na podstawach naukowego socjalizmu, który stał się przewodnikiem klasy robotniczej w jej pochodzie ku postępowi, w dalszych poszukiwaniach programowych na pierwsze miejsce wysuwamy pytanie — **jak postępować.** Skierowujemy dyskusję programową z torów teoretycznych na tory praktyczne wokół zagadnienia **planu pracy i jego wypełnienia.**

2. DROGA EWOLUCYJNA I DROGA REWOLUCYJNA.

Od kilkudziesięciu lat ruch robotniczy był w stanie podziału wskutek różnic odnośnie zagadnienia drogi do Socjalizmu. **Socjaldemokraci wybrali drogę ewolucji, komuniści drogę rewolucji.**

Socjaldemokraci uważali, że jedyną drogą do Socjalizmu jest powolne rozszerzanie wpływu socjalistów w ramach państwa kapitalistycznego. Rozwój liczebny proletariatu związany z rozwojem kapitalizmu automatycznie wzmacniać będzie siły grabarzy kapitalizmu. Dla przyspieszenia tego naturalnego procesu należy prowadzić szeroką akcję wychowania klasy robotniczej. Narzędziem walki ekonomicznej o poprawę bytu proletariatu są związki zawodowe, rozporządzające orężem strajku. Narzędziem politycznym — **partia, której głównym terenem walki jest parlament.** Stąd wielki nacisk na zagadnienie wyborów i zdobywania opinii publicznej.

U podstaw myślenia socjal-demokratycznego leżała wiara w możliwość zmiany ustroju **poprzez parlament** zwykłą mechaniką uzyskania większości w parlamencie i przegłosowania mniejszości antysocjalistycznej.

Socjal-demokraci zakładali nietykalność instytucji formalnej demokracji mieszczańskiej. Zakładali lojalność partnerów parlamentarnych.

Komuniści, opierając się również na marksistowskiej analizie państwa klasowego, uważali, że **jedynie zniszczenie aparatu przymusu klasowego umożliwi budowę socjalizmu.** W tym celu należy przygotować **proletariat do walki rewolucyjnej, która zmiecie z powierzchni państwo kapitalistyczne i wprowadzi**

dyktaturę proletariatu. Członek partii winien być zawodowym rewolucjonistą, gotowym do boju.

Komuniści uważając swoją drogę za jedyną, traktowali partie socjal-demokratyczne jako ruch, który rozładowuje rewolucyjne napięcie robotników.

Z drugiej strony socjal-demokraci traktowali komunistów jak odstępców od idei socjalistycznej. Uważali, że hasło dyktatury proletariatu jest przekreśleniem części programu socjalistycznej — zasady wolności.

Ostrość walki między dwoma nurtami wynikała nie tylko z różnic programowych, nie tylko z głębokiego przekonania o słuszności i wyłączności swego programu, ale różnice te pogłębiał fakt, że obydwa ruchy walczyły o wpływ na tę samą klasę. Wzrost jednej partii mógł się odbywać kosztem partii drugiej, co wywoływało zadrażnienia natury ambicyjnej. Doprowadzało do rodzenia się nienawiści.

Tragiczne skutki osłabienia, wynikającego z podziału i walki wewnątrz klasy robotniczej, ujawniły się jaskrawo w roku 1933 — w roku **dojścia do władzy Hitlera w Niemczech.**

Faszyści niemieccy dla zdobycia władzy wykorzystali formę liberalnej demokracji, żeby natychmiast po zwycięstwie ją przekreślić i zlikwidować (obóz w Dachau) przeciwników politycznych (komunistów, socjalistów i część centrum).

Okazało się, że formalna demokracja mieszczańska może być zlikwidowana siłą, kiedy to będzie potrzebne kapitalistom zagrożonym przez proletariat.

Wiara w wyłączność kartki wyborczej jako narzędzia walki o socjalizm została tedy przekreślona całkowicie przez hitleryzm.

Jednocześnie okazało się, że nie zawsze klasa robotnicza jest zdolna do walki rewolucyjnej i że w imię przygotowania do rewolucji nie zawsze należy rezygnować ze współpracy z sojusznikami, których cele są częściowo zgodne na pewnym etapie historycznym.

Rok 1933 był epokowym w historii ruchu robotniczego.

Konsekwentni socjaliści i komuniści po przemysleniu tej lekcji historycznej rzucili hasło jednolitego frontu i frontu ludowego walki z faszyzmem.

3. DWA OBLCZA JEDNOLITEGO FRONTU.

Jednolity front tworzony przez partie proletariackie Europy, po zwycięstwie Hitlera miał za zadanie mobilizację przeciwko wzrastającej fali faszyzmu, który w razie zwycięstwa groził przekreśleniem postępu na dłuższy okres historyczny. Jednolity front stawał się trzonem frontu ludowego, skupiającego obok sił proletariackich również antyfaszystowskie siły, chłopskie i drobnomieszczańskie.

Praktyka jednolitofrontowa stała później u podstaw walk zbrojnych proletariatu w Hiszpanii przeciw gen. Franco. Jednolity front cementował podczas wojny proletariacki ruch walki z Niemcami hitlerowskimi.

W toku tych walk zmienia się jego charakter. Początkowo obronna koncepcja wspólnej walki obu odłamów ruchu proletariackiego z faszyzmem staje się koncepcją twórczą wspólnej drogi do Socjalizmu.

Dawne — zdawało się doktrynalne — różnice między drogą ewolucyjną i rewolucyjną z perspektywy historycznej okazały się tylko różnicami taktycznymi.

I dla socjalistów i dla komunistów stało się jednakowo jasne, że najważniejszym zadaniem klasy ro-

botniczej jest zdobycie bezpośredniego wpływu na aparat administracyjny, gospodarczy, wojsko i policję jako niezbędnego warunku dla realizacji socjalizmu.

Zdobycie tych możliwości nie jest sprawą doktrynalną, ale praktyczną.

O ile w pewnych warunkach udałoby się to osiągnąć na drodze parlamentarnej — to nie ma sensu wszczynać rewolucji. Jeśli zbieg okoliczności historycznych (np. zakończenie wojny) pozwoli proletariatowi na objęcie władzy i przejęcie kluczowych pozycji gospodarczych, to z punktu widzenia socjalistycznego zdradą byłoby pozwolić na odrodzenie wrogich klas (obozarników • kapitalistów), a walkę o zmianę ustroju odkładać do czasu zwołania Konstytuanty.

Przy tym ani socjaliści ani komuniści nie wyrzekają się swej postawy rewolucyjnej i gotowi są walczyć bezpośrednio o możliwości realizacji socjalizmu, o ile inne drogi by zawiodły lub okazały się niemożliwe.

Do socjalizmu należy iść drogą, na której koszty społeczne zmiany ustroju są najmniejsze.

Współczesna postawa rewolucyjna oznacza konsekwentne dążenie do wykorzystania wszelkich możliwości dla realizacji Socjalizmu, oznacza pełną mobilizację sił do walki z kapitalistyczną reakcją światową i wewnętrzną.

4. REWOLUCJA ŁAGODNA W POLSCE.

W czasie wojny większość proletariatu przygotowywała się do przeprowadzenia rewolucyjnych zmian, zdając sobie sprawę, że tylko Socjalizm pozwoli na rozwikłanie spraw naszego kontynentu. Zapewni jednocześnie pokój i rozwój Europy.

'DROGA DO SOCJALIZMU

W toku walk proletariat organizuje własną siłę zbrojną (Francja, Włochy, Jugosławia, Polska), przygotowuje komitety robotnicze i chłopskie dla natychmiastowego przeprowadzenia nacjonalizacji przemysłu i reformy rolnej.

Te przygotowania proletariatu do przekształcenia ustroju zostały przekreślone w części Europy, zajmowanej przez wojska anglosaskie. **Proletariat został rozbity, kapitałiści krajowi w ścisłej łączności z wielkim kapitałem amerykańskim paraliżują akcję nacjonalizacji kluczowych przemysłów.**

Na terenach oswobodzonych przez Armię Czerwoną proletariat mobilizuje siły i przeprowadza swój program, realizuje ustrój Demokracji Ludowej.

W chwili usuwania okupanta następuje w Polsce rewolucyjna zmiana ustroju (nacjonalizacja przemysłu, banków, kopalń, reforma rolna bez wykupu) bez stosowania zarówno środków klasycznej socjal-demokracji (kartka wyborcza) jak klasycznych środków komunistycznych (rewolucyjna wojna domowa).

Warstwy pracujące obejmując władzę nie dopuszczały do odbudowania pozycji gospodarczych i politycznych sił wrogich postępowi i wolności (kapitałistów i obszarników).

W ten sposób przemiany społeczno-polityczne dokonane zostały w Polsce w sposób pokojowy. Dlatego często nazywamy ten proces rewolucją łagodną.

Bez dyktatury.

Dzięki temu bezkrwawemu przeprowadzeniu zmiany ustroju w Polsce i dzięki zupełnej kompromitacji politycznej sił reakcyjnych, związanych z tzw. „konceptcją londyńską”, proletariat nie musiał stosować systemu dyktatury swej klasy.

„W tych warunkach dyktatura klasy robotniczej, a tym mniej dyktatura jednej partii nie jest ani koniecznością, ani celowa“.

„Władza w kraju winna być sprawowana przez wachlarz wszystkich partii demokratycznych, ściśle i zgodnie współpracujących ze sobą“.

(Wypowiedź sekr. gen. PPR W. Gomułki po podpisaniu umowy o jedności działania między PPS a PPR.)

I dlatego:

„Polska musi znaleźć rozwiązanie własne, rozwiązanie, biorące pod uwagę wszystkie odrębne czynniki, które kształtowały polski rozwój społeczny, polską historię i polską psychikę“.

(Józef Cyrankiewicz).

Rozwiązanie to, to system demokracji ludowej, wyrażającej się w trójsektorowym systemie gospodarczym i w systemie pełnej wolności politycznej dla sił demokratycznych, z ograniczeniem wolności dla wrogów wolności (ruchy faszystowskie i faszyzujące).

5. DWIE FUNDAMENTALNE ZASADY PPS.

Na drodze do socjalizmu Polska Partia Socjalistyczna opiera się na dwu fundamentalnych zasadach, które dopiero razem tworzą nierozzerwalną całość.

Zasada pierwsza mówi, że jednolity front robotniczy nie jest w ujęciu PPS środkiem taktycznym, jedną z możliwych kombinacji politycznych. **Jednolity front jest koncepcją polityczną.**

Cel, który ma do spełnienia ruch robotniczy, może być na kontynencie europejskim zrealizowany tylko w jednolitym froncie. Rozbicie jednolitego frontu uderzyłoby w cały ruch robotniczy, pozbawiłoby go szansy realizacji tego celu.

DROGA DO SOCJALIZMU

Zasada druga mówi o konieczności realizowania wolności obywatelskich już w trakcie rewolucyjnych przeobrażeń społecznych.

W naszej pracy ideologicznej kładziemy na sprawę silny akcent. Dążymy w jednolitym froncie do tego, by znalazło ono jeszcze szerszy wyraz praktyczny w roli związków zawodowych, spółdzielczości, samorządu, w roli sejmu, w roli organów kontroli społecznej i państwowej, w roli prasy i opinii publicznej.

„PPS wysuwa potrzebę i wierzy w możliwość syntezy rewolucyjnej i konsekwentnej drogi do Socjalizmu z pogłębieniem osiągnięć poprzednich okresów walk o prawa i wolności obywatelskie“.

(Z uchwały Rady Naczelnej PPS
z dnia 30. VI. 1946 r.).

6. TRZY ZADANIA PPS.

Dla spełnienia swej roli historycznej na arenie międzynarodowej PPS musi wypełnić następujące trzy zadania:

PIERWSZE ZADANIE polega na wzmożeniu samodzielnego wysiłku ideologicznego na międzynarodowym terenie socjalistycznym.

PPS dąży do syntezy, która służy scaleniu całego ruchu robotniczego i ubojowieniu tego ruchu. Socjalizm odrodzić się może tylko na marksistowskim rewolucyjnym gruncie, na gruncie założeń socjalistycznej lewicy. Podstawą tego odrodzenia musi być jednolity front silnych partii socjalistycznych i komunistycznych, a w perspektywie Międzynarodówka Jedności Robotniczej, działająca równolegle do już zjednoczonego międzynarodowego ruchu zawodowego.

DRUGIE ZADANIE polega na skoordynowaniu działań i poczynań wszystkich partii, grup i ośrodków szczerze rewolucyjnych i lewicowych, mających prawidłową i dynamiczną perspektywę — wewnątrz ruchu socjalistycznego.

TRZECIE ZADANIE uwarunkowane dwoma poprzednimi — to usilna praca na rzecz stworzenia jednolitego frontu socjalistów i komunistów w skali międzynarodowej. W większości krajów jednolity front komunistów i socjalistów w skali narodowej jest warunkiem pozytywnego stosunku obu ruchów do porozumienia w skali międzynarodowej.

Taka jest nasza słuszna perspektywa. Działając po liniach tej perspektywy, realizujemy dziś, w okresie wielkich dziejowych rozstrzygnięć hasło, rzucione sto lat temu przez Karola Marksa i Fryderyka Engelsa:

„Proletariusze wszystkich krajów, łączcie się!”

Zadania gospodarcze PPS

z uchwał Rady Naczelnej z dn. 30. VI. 1947.

Rada Naczelna widzi w obecnej sytuacji wewnętrznej i międzynarodowej następujące ważne zadania, stojące przed partią:

- a) wzmożony wysiłek w zakresie realizacji Planu Odbudowy Gospodarczej;
- b) wzmożony wysiłek w zakresie wszelkich form polityki zmierzającej już dziś do sprawiedliw-

DROGA DO SOCJALIZMU

szego rozdziału dochodu społecznego (organizacja handlu, polityka podatkowa, walka ze spekulacją i demoralizacją, uproduktywnienie kapitałów prywatnych, reglamentacja spożycia artykułów pierwszej potrzeby, poparcie i rozbudowa spółdzielczości itd.);

- c) wzmożony wysiłek w zakresie organizacji produkcji przemysłowej, oszczędności, likwidacji przerostów i deficytów;
- d) w miarę zwiększania się produkcji lub importu dóbr konsumcyjnych, stały wzrost niskich płac i uposażeń;
- e) wzmożony wysiłek w zakresie organizacji produkcji skupu, zbytu i przetwórstwa artykułów rolnych;
- f) wzmożony wysiłek w zakresie organizacji kontroli społecznej nad całością życia gospodarczego w kraju;
- g) wzmożony wysiłek w zakresie pogłębienia roli i wpływu na życie społecznogospodarcze związków zawodowych, rad zakładowych, ruchu spółdzielczego oraz innych form samorządu mas pracujących;
- h) wzmożony wysiłek w zakresie udostępnienia kultury i oświaty masom pracującym;
- i) wzmożony wysiłek w zakresie pogłębiania praworządności, stabilizacji politycznej, praw i wolności obywatelskich;
- j) wzmożona czujność na odcinku walki z reakcją na gruncie obowiązującego ustawodawstwa Polski Ludowej.

SAMORZĄD PRACOWNICZY RADY ZAKŁADOWE

Dwie płaszczyzny
walki ekonomicznej
proletariatu

Historia walki, którą klasa robotnicza przez dziesiątki lat prowadziła ze światem kapitału na platformie ekonomicznej wskazuje, iż walka

ta zmierzała do osiągnięcia dwu zasadniczych celów: z jednej strony rzesze pracownicze dążyły do uzyskania prawa zrzeszania się w związkach zawodowych dla obrony swych praw i walki o nie, z drugiej strony — w rozumieniu znaczenia czynnika pracy w procesie produkcyjnym — walczyły o udział w kierownictwie i kontroli nad produkcją.

Rzecz godna podkreślenia, iż związki zawodowe w początkowej fazie istnienia wcale nie stawiały sobie za cel walki ze światem kapitału. Związki zawodowe w tym okresie to organizacje wierzące jeszcze w możliwość zharmonizowania interesów kapitalisty ze słusznymi postulatami świata pracy, to organizacje głoszące hasło „słusznej płacy za uczciwą pracę“. Dopiero doświadczenia historyczne klasy robotniczej, okupiane ciężkimi ofiarami, zwoleń poczęły zmieniać związki zawodowe w organizacje ściśle klasowe, w organizacje walki ze światem kapitału. Dopiero pod wpływem tych doświadczeń rzesze robotnicze zrozumiały, że niemożliwy jest kompromis między klasą robotniczą a klasą posiadaczy, że na linii rozwoju klasy robotniczej leży bezwzględna walka z ustrojem kapitalistycznym. I właśnie w miarę narastania świadomości

mości klasowej, w miarę dojrzewania w masach robotniczych świadomości o możliwości wyzwolenia spod przewagi kapitału tylko na drodze walki z ustrojem kapitalistycznym, wysuwane jest jednocześnie hasło udziału mas pracowniczych w kierownictwie i kontroli nad produkcją za pośrednictwem robotniczych przedstawicielstw fabrycznych. Hasło to świadczyło zarazem o kształtowaniu się postawy rewolucyjnej mas pracujących.

Kapitalizm nie toleruje kontroli robotniczej

Przez prawie cały w. XIX prowadzona walka w rezultacie przyniosła klasie robotniczej w większości państw Europy prawo zrzeszania się w związkach zawodowych. Natomiast mniej była owocną walka klasy robotniczej o udział w kontroli i kierownictwie nad procesami produkcyjnymi: ostatecznie po pierwszej wojnie światowej tylko w niektórych państwach i to niekiedy tylko na okres przejściowy dochodziło — z reguły w następstwie akcji rewolucyjnych — do stworzenia robotniczych przedstawicielstw fabrycznych. Rzecz zrozumiała — robotnicze przedstawicielstwa fabryczne w swym założeniu ideowym godziły w podstawy ustroju kapitalistycznego. Toteż w miarę opadania fali rewolucyjnej kapitaliści poczęli mobilizować wszystkie siły, by zlikwidować robotnicze przedstawicielstwa fabryczne lub co najmniej ograniczyć ich rolę do minimum. Kapitał nie był skłonny tolerować na swym terenie czynnika, któryby miał możliwość kontrolowania z jednej strony rozdziału dochodu społecznego, a z drugiej strony niecznych machinacji kapitalistów sprzecznych z interesami masy narodu. Kapitał nie mógł znieść na swym terenie czynnika mobilizującego siłę i opinię

mas pracujących, a tym samym jednoczącego k... robotniczą, czynnika najbardziej odpowiedniego do zakwestionowania władzy klas posiadających nad aparatem produkcyjnym i do przejęcia w momencie przewrotu rewolucyjnego kierownictwa zakładów przemysłowych. Nic więc dziwnego iż rzeszom pracowniczym łatwiej było uzyskać prawo swobodnego zrzeszania się w związkach zawodowych, a nawet — poszerzać uprawnienia związkowe, niż wywalczyć prawo powoływania robotniczych przedstawicielstw zakładowych. Stąd to w okresie bezpośrednio poprzedzającym drugą wojnę światową istniejące jeszcze w niektórych państwach — poza Związkiem Radzieckim — robotnicze przedstawicielstwa fabryczne miały tylko znikomy, nawet iluzoryczny zakres działania.

Przedstawicielstwa
robotnicze w latach
pokoju i okupacji

W Polsce przedwrześniowej pracownicze przedstawicielstwa fabryczne mogły być powoływane jedynie na terenie gornośląskiej części województwa śląskiego w postaci rad załogowych oraz na terenach województw: poznańskiego dawnego pomorskiego w formie wydziałów robotniczych i pracowniczych. Obie instytucje zawdzięczały swój żywot przedwojennemu ustawodawstwu niemieckiemu, obowiązującemu na wspomnianych terenach Polski.

Na terenach byłego zaboru rosyjskiego przepisy nie stosowanej w praktyce ustawy rosyjskiej o pracy w przemyśle przewidywały w przedsiębiorstwach przemysłowych instytucję starosty jako reprezentanta poszczególnych kategorii pracowników.

Natomiast przedstawicielstwem o charakterze doradczym były przewidziane przez ustawę z dnia 16. 5. 1922 r. o urlopach dla pracowników zatrudnionych

RADY ZAKŁADOWE

nych w przemyśle i handlu — delegacje powoływane przez pracowników dla ułożenia listy osób uprawnionych do korzystania z urlopu.

Niezależnie od tego na obszarze całego państwa w wielu zakładach przemysłowych istniały przedstawicielstwa pracownicze w formie delegacji zakładowych, mające podstawę istnienia bądź w uktach zbiorowych, bądź regulaminach pracy. Były to wprawdzie przedstawicielstwa powoływane dla szczególnych często ograniczonych czasowo zadań, ale niejednokrotnie zdradzały one tendencje do objęcia na stałe przedstawicielstwa całokształtu spraw robotniczych na terenie poszczególnych zakładów pracy.

Znacznie większe znaczenie wychowawcze dla klasy robotniczej miały delegacje i komitety fabryczne powoływane przez rzesze pracownicze samorzutnie, często w toku walk o poprawę warunków pracy, w toku akcji strajkowych. Wobec rozbicia panującego w ruchu zawodowym w okresie międzywojennym stawały się one niekiedy jedynym czynnikiem mogącym podjąć zdecydowaną obronę interesów świata pracy, jedynym czynnikiem jednoczącym klasę robotniczą. I jeżeli w ostatnich latach przedwrześniowych w ruchu zawodowym poczęły przejawiać się tendencje zjednoczeniowe, to nie działo się to bez wpływu jednolitifrontowej postawy wyżej wymienionych robotniczych przedstawicielstw fabrycznych.

Idea robotniczych przedstawicielstw fabrycznych w Polsce ma również swoją historię z okresu okupacji. Przybrała ona w tym okresie formę konspiracyjnych komitetów fabrycznych. **Komitety powoływane były do życia z inicjatywy RPPS-u, PPR-u i organizacji syndykalistycznych, a miały na celu podtrzymanie wśród rzesz robotniczych ducha oporu**

wobec okupanta, wiary w zwycięstwo oraz organizowanie wszelkiego rodzaju akcji sabotażowych. Inne zadanie tych komitetów to szerzenie wśród rzeszy pracowniczych przekonania, iż klęska hitleryzmu będzie jednocześnie zwycięstwem klasy robotniczej. W logicznym związku z tym powstaje akcja przygotowawcza do przejęcia w okresie przejściowym kierownictwa zakładów przemysłowych i obrony ich przed zakusami kapitału.

Po wojnie

W wyniku drugiej wojny światowej nastąpiły znaczne zmiany na odcinku robotniczych przedstawicielstw fabrycznych.

W szeregu państw Europy wschodniej i środkowej, w następstwie rewolucyjnych przemian ustrojowych, społecznych i gospodarczych robotnicze reprezentacje fabryczne stały się elementem o doniosłym znaczeniu społecznym i gospodarczym. Również w krajach o strukturze ściśle kapitalistycznej doszło do powołania wspomnianych przedstawicielstw w rezultacie ekonomicznego i społecznego układu sił, jaki po wojnie zaistniał w tych krajach.

Dziś we wszystkich bez mała państwach Europy istnieją pracownicze przedstawicielstwa zakładowe o poważnym zakresie uprawnień. Różnią się między sobą strukturą, zasięgiem i formą działania.

We Francji np. komitety zakładowe działające na mocy dekretu z dnia 22. II. 45 r., zmienionego ustawą z dnia 16. V. 46 r., posiadają osobowość prawną i są organem niezależnym zarówno od aparatu kierowniczego zakładów jak i od związków zawodowych. Poza przedsiębiorstwami przemysłowymi i handlowymi obejmują swym zasięgiem również urzędy i in-

RADY ZAKŁADOWE

stytucje publiczne. W swych ramach jednoczą przedstawicieli kierownictwa zakładów i pracowników.

W Czechosłowacji natomiast powołane do życia dekretem z 1945 r. rady zakładowe są bardzo ściśle związane ze związkami zawodowymi i posiadają poważny udział w kontroli i kierownictwie zakładów pracy.

W Norwegii znowu odmiennie jak w innych państwach komitety zakładowe powstały na zasadzie układu między Centralnym Zarządem Związków Zawodowych a Federacją Pracodawców i mają charakter mieszany.

Widzimy więc, iż klasa robotnicza Europy w pół mniej więcej wieku po wywalczeniu wolności przeszania się w związkach zawodowych uzyskala prawo powoływania reprezentacji zakładowych. Tam, gdzie wskutek rewolucyjnych przeobrażeń ustrojowych przewaga kapitału została załamana, mają one wszelkie dane po temu, by stać się twórczym czynnikiem w pogłębianiu zasad demokracji społecznej, tam zaś, gdzie kapitał jeszcze rządzi — by stać się elementem mobilizującym masę pracowniczą do ostatecznej walki z ustrojem wyzysku.

Czynnik samorządu gospodarczego

Jak wspomnieliśmy, w Polsce przedwrześniowej tylko na części terytoriów istniały usankcjonowane przez przepisy prawne zakładowe reprezentacje fabryczne o znikomym zresztą zakresie działania. Niemniej jednak myśl uzyskania należytej reprezentacji interesów zawodowych i wpływu na proces produkcyjny w obrębie określonego zakładu pracy — zawsze była żywą wśród polskiego świata pracy. Nic więc dziwnego,

W miarę wyzwolenia kraju spod okupacji w poszczególnych zakładach pracy powoływane są samorzutnie dla realizacji powyższych dążeń przedstawicielstwa pracownicze w postaci rad zakładowych. Rzesze robotnicze zrozumiały przy tym, iż w okresie historycznym, w którym odpowiedzialność za rządy wzięły na siebie masy ludowe, rady zakładowe, modyfikując zadania jakie miały do wypełnienia w ustroju kapitalistycznym, winny przeistoczyć się w twórcze elementy w procesie dokonywujących się przemian ustrojowych. Taka postawa rad zakładowych zaznaczyła się tuż u progu podjęcia przez nie działalności. **One to bowiem aż do momentu stworzenia i okrzepnięcia państwowego aparatu gospodarczego przejęły na siebie główny ciężar zabezpieczenia i odbudowy zniszczonych zakładów fabrycznych.**

Jest to bez wątpienia jedna z historycznych zasług robotniczych przedstawicieli fabrycznych.

Trójsektorowy charakter gospodarki narodowej sprawił, iż rady zakładowe nie przestały być instrumentem walki klasy robotniczej. Pozostały nim mianowicie na odcinku sektora prywatnego, na którym trwa jeszcze kapitalistyczny wyzysk. Jednakże ekonomiczny i społeczny układ sił, jaki zaistniał w Polsce w następstwie głębokich reform ustrojowych, daje gwarancję, iż walka jaką rzesze pracownicze prowadzą na tym odcinku poprzez rady zakładowe, będzie zwycięska.

Sankcję ustawową rady zakładowe otrzymały na zasadzie dekretu z dnia 6. II. 1945 r. Z mocy tego dekretu uzyskały one prawo do zastępstwa interesów zawodowych rzesz pracowniczych w poszczególnych zakładach pracy oraz wpływ na proces produkcji. W zakresie reprezentacji interesów pracowniczych

RADY ZAKŁADOWE

radę zakładową zostały uprawnione do nadzoru nad warunkami pracy oraz urządzeniami społecznymi i kulturalnymi, współdziałania z pracodawcą w zakresie aprowizacji pracowników, pośrednictwa w zatarczeniach między pracownikami a pracodawcą, oraz **współdziałanie przy regulowaniu zatrudnienia pracowników, przy ich przyjmowaniu i zwalnianiu.** Natomiast możliwość wpływania na procesy produkcyjne została zagwarantowana radom zakładowym przez **prawo kontroli nad działalnością gospodarczą zakładu oraz prawo sprawowania nadzoru nad urządzeniami technicznymi zakładów i czuwania nad wzmożeniem jak ulepszeniem ich produkcji.** Pracodawca został zarazem zobowiązany do składania radzie zakładowej **periodycznych sprawozdań z działalności gospodarczej zakładu**

Oto w ogólnym zarysie całokształt uprawnień przysługujących radom zakładowym, oto — z drugiej stropy — zadanie, stanowiące o istocie funkcji społecznej i gospodarczej rad zakładowych.

W świetle wyżej wymienionych dyspozycji prawnych rady zakładowe mogą uchodzić za najbardziej konkretny wyraz samorządu pracy w strukturze ruchu związkowego. Stając się współgospodarzem oraz czynnikiem współrządzającym na terenie poszczególnych zakładów pracy, rady zakładowe z natury rzeczy przejmują funkcje harmonizowania interesów świata pracy ze słusznymi interesami gospodarki narodowej.

Do niedawna rady zakładowe w swej strukturze tylko luźno były związane ze związkami zawodowymi. Dopiero nowela do dekretu o radach zakładowych ze stycznia 1947 r. włączyła je w schemat organizacyjny ruchu zawodowego. W ten sposób rady zakładowe,

znajdując oparcie w masowych organizacjach związkowych, uzyskały znacznie większe możliwości wypełnienia swych zadań.

Pochodząc z wyboru najszerszych mas świata pracy i będąc stałym wyrazem budowania form samorządu robotniczego od dołu, rady zakładowe mogą stać się punktem wyjścia i wzorem dla rozbudowy funkcji tego samorządu na wyższych organizacyjnie szczeblach gospodarki narodowej.

Są przykładem, po jakiej drodze winien przebiegać proces przyciągania szerokich mas ludowych do budowy zrębów nowego ustroju. Stając się terenem pracy zespołowej oraz pozostając w stałym kontakcie i pod kontrolą mas pracowniczych, broniąc interesów świata pracy, ale nie zapominając o potrzebach gospodarki narodowej — rady zakładowe mogą uchodzić za najlepszą szkołę budownictwa socjalistycznego. Toteż na tle działalności rad zakładowych najlepiej będziemy mogli ocenić jak daleka droga dzieli nas od etapu gospodarki socjalistycznej.

Kuźnia jedności działania

Nie potrzeba przekonywać jak wielkie znaczenie w warunkach naszego życia państwowego ma harmonijne współdziałanie i współpraca obu Partii robotniczych. Toteż nie jest rzeczą przypadku, iż w r. 1946 naczelne władze obu Partii robotniczych zdecydowały się na zawarcie umowy o jedności działania. Dziś w związku z tym stoimy przed stale żywym zagadnieniem praktyki jednolitego frontu. Jest rzeczą zrozumiałą, iż obie strony, podpisując wspomnianą umowę zdawały sobie sprawę z tego, że nie od razu praktyka na cucinku

RADY ZAKŁADOWE

współpracy między Partiami robotniczymi będzie odbiciem tej umowy. My obecnie dobrze wiemy, że dopóty umowa ta nie będzie w pełni zrealizowana, dopóki nie stanie się wytyczną postępowania najniższych komórek społecznych klasy robotniczej, dopóki między innymi nie znajdzie pokrycia w praktyce od do nych komórek ruchu związkowego, jakimi są rady zakładowe.

Podobnie rzecz się ma z zagadnieniem jednolitej postawy klasy robotniczej. Jak wiadomo wrogowie klasy robotniczej zawsze dopatrywali się w jej jedności największego dla siebie niebezpieczeństwa. Rozumieli, iż dzień, w którym osiągnięta zostanie jedność klasy robotniczej, będzie jednocześnie dniem ich klęski. Toteż nie żalowali wysiłku, aby nie dopuścić do konsolidacji ruchu robotniczego, by jego rozbicie jeszcze bardziej pogłębić.

Dziś, w warunkach demokracji ludowej, w warunkach znacznego wyeliminowania nacisku prywatnego kapitału na klasę robotniczą zarysowują się poważne możliwości realizacji hasła jednolitej postawy świata pracy, hasła jedności klasy robotniczej. Jednakże jedność ta, podobnie jak jedność działania Partii robotniczych, dopóty będzie tylko postulatem lub pozorem, dopóki nie wytrzyma prób życia, dopóki nie zostanie wykuta w praktyce najniższych organów klasy robotniczej, którymi są między innymi rady zakładowe.

Widzimy stąd, iż rady zakładowe winny stać się również kuźnią harmonijnej współpracy i jednolitej postawy partii robotniczych — kuźnią jedności klasy robotniczej. I to jest dalsze historyczne zadanie rad zakładowych.

W istocie — warunki, w jakich rady zakładowe podejmują działalność, są najbardziej odpowiednie do realizacji tego zadania. W ramach tej działalności pracownicy z różnych środowisk, o różnej często postawie politycznej i ideowej, pepesowcy, peperowcy, członkowie innych partii i bezpartyjni spotykają się przy jednym i tym samym stole obrad, mają do zwalczania te same trudności i przeszkody, stają się w jednakowej mierze przedmiotem krytyki w wypadku zaniedbań, w tym samym stopniu zdobywają popularność i zaufanie owocną i ofiarną pracą dla całości załogi. To wszystko ludzi tych łączy, to zacierają początkowe różnice, to wyznacza wspólne dla działania perspektywy, to wreszcie utrwala przekonanie o słuszności hasła, iż „wyzwolenie robotników może być tylko dziełem samych robotników“, a wyzwolenie w pełni jest możliwe przy jedności działania klasy robotniczej.

Błędy

Analiza dotychczasowej działalności rad zakładowych w Polsce ujawnia dość poważne

niedomagania tej instytucji. Na szczęście niedomagania te nie mają charakteru strukturalnego, a zatem możliwe jest ich usunięcie bez zmiany podstawowych założeń instytucji rad zakładowych.

Najczęściej notowany wyraz nieprawidłowości w działaniu rad zakładowych to odrywanie się od masy pracowniczej i zespalanie się z aparatem administracyjnym zakładów. Zdarzały się również wypadki, iż dyrektorzy przedsiębiorstw obejmowali funkcję przewodniczących rad zakładowych. Sami radcowie nie rzadko wykorzystywali swe stanowiska dla

RADY ZAKŁADOWE

zapewnienia sobie lepszych warunków pracy i płacy i miast czynnikiem inicjatywy i kontroli społecznej stawali się powinowatym narzędziem w ręku kierownictwa zakładu pracy.

Dość często znowu rady zakładowe przerzucały się w drugą krańcowość, podejmując niezdrową rywalizację z dyrekcjami w zakresie kierownictwa procesami gospodarczymi zakładów. Nierzadko rady zakładowe, nie rozumiejąc istoty dokonanych przeobrażeń ustrojowo-gospodarczych, jeszcze teraz ustosunkowują się do aparatu kierowniczego państwowych przedsiębiorstw jak do wroga klasowego.

Odwrotnie podobny stosunek do rad zakładowych ujawniają niektórzy przedstawiciele aparatu kierowniczego przedsiębiorstw państwowych uważając rady zakładowe za czynnik niepotrzebny na terenie zakładów pracy, a nawet wręcz szkodliwy.

Mówi się również powszechnie, iż rady zakładowe nie wyczerpują w pełni swych uprawnień, w szczególności na odcinku kontroli społecznej nad działalnością gospodarczą zakładu oraz w zakresie współdziałania przy regulowaniu zatrudnienia pracowników, przy ich przyjmowaniu i zwalnianiu, że rzadko kiedy przejawiają twórczą inicjatywę czy to w dążeniu do poprawy warunków materialnych świata pracy czy w trosce o interes gospodarki narodowej.

Przyczyny
niedomagań

Nie trudno jest na ogół wykryć przyczyny niedomagań i bolączek rad zakładowych.

Radom zakładowym powierzone zostały rozległe funkcje społeczne i gospodarcze, toteż w pierwszej fazie swej działalności tylko w minimalnej mierze

mogły korzystać z przedwojennych doświadczeń pracowniczych przedstawicielstw zakładowych w Polsce.

Z konieczności zmuszone były uczyć się na własnych błędach, tym bardziej, że w pierwszym okresie działalności pozostawione były same sobie i nie było czynnika, na którym mogłyby się oprzeć.

Ani aparat państwowy, ani nawet związki zawodowe nie zainteresowały się bliżej warunkami pracy rad zakładowych. Dopiero w miarę poważniejszego ujawniania się niedomagań w działalności rad zakładowych poczęła kielkować myśl włączenia ich w strukturę związkową. Dziś rady zakładowe są już komórkami ruchu zawodowego, ale, jak dotąd, nie wszystkie związki poświęcają im dostatecznie dużo uwagi, nie wszystkie — w należytej mierze doceniają ich znaczenie.

Ogrom zadań, w obliczu których stanął obóz demokracji ludowej we wstępnym etapie budowy zrębów nowego ustroju, oraz brak materiału ludzkiego nie pozwalały na przeprowadzenie należytej eliminacji przy powierzaniu funkcji: czy to państwowych, czy to społecznych.

Stąd to do rad zakładowych wchodziłi ludzie nie zawsze odpowiedni, zarówno jeśli chodzi o poziom intelektualny i moralny oraz postawę ideową. Stąd następstwem tego była bądź bezczynność rady zakładowej, bądź uległość wobec aparatu administracyjnego zakładu. Stąd mała dbałość o sytuację materialną załogi i niezrozumienie dla interesów gospodarki narodowej, stąd niekiedy nawet działalność na szkodę załogi i zakładu.

Druga usuwania nieociągnięć

Uzdrowienie działalności rad zakładowych winno iść po następującej linii.

Po pierwsze: związki zawodowe winny otoczyć rady zakładowe szczególną opieką w zrozumieniu, iż działalność rad zakładowych jest najlepszym wykładnikiem działalności samych związków. Czynna rola ruchu zawodowego ukształtuje się w zależności od tego jak rady zakładowe spełniać będą właściwe im funkcje społeczno-gospodarcze, od tego również zależy dalsza rozbudowa funkcji samorządu robotniczego. Związki zawodowe muszą zrozumieć że rady zakładowe to wprawdzie najniższe, ale jednocześnie najważniejsze komórki ruchu zawodowego. Trudności, na które napotykają rady zakładowe w praktycznej działalności, muszą być zwalczane nie tylko przez nie same, lecz również przez wszystkie instancje związkowe.

Po drugie zachodzi potrzeba wszczęcia szeroko pojętej uświadamiającej akcji o roli rad zakładowych. Wszyscy członkowie rad zakładowych, a nawet członkowie załóg muszą zdawać sobie dobrze sprawę z uprawnień, obowiązków i roli rad zakładowych. To samo odnosi się do przedstawicieli państwowego aparatu gospodarczego. Ci ostatni w szczególności winni zrozumieć, że rady zakładowe są nie tylko przedstawicielem interesów świata pracy, ale również reprezentantem interesów gospodarki narodowej, że są one czynnikiem, który ma dane po temu by masy robotnicze poprowadzić po linii współodpowiedzialności za realizację programu gospodarczego państwa, a w obecnej chwili po linii twórczego, upartego i trwałego wysiłku w kierunku realizacji Planu

Odbudowy Gospodarczej. I jedni i drudzy muszą zrozumieć, iż tylko samodzielność funkcji społecznej rad zakładowych gwarantuje wypełnienie przez nie całokształtu zadań kontroli społecznej oraz możliwość przejawiania twórczej inicjatywy w zakresie postulatów świata pracy i potrzeb gospodarki narodowej.

Po trzecie wylania się potrzeba zwrócenia uwagi na należytą reprezentatywność rad zakładowych. Ogrom zadań, jakie mają do wypełnienia rady zakładowe nakazuje posłać na ten odcinek ludzi cieszących się pełnym zaufaniem i uznaniem ogółu załogi, ludzi, którzyby jednoczyć a nie dzielić mogli rzesze pracownicze, ludzi zdających sobie sprawę z historycznych zadań rad zakładowych i jednocześnie rozumiejących potrzebę współdziałania organizacji politycznych i społecznych klasy robotniczej.

Wreszcie jeśli mowa o konieczności wyzwolenia twórczego entuzjazmu rzesz pracujących, to realizacja tego postulatu możliwa jest tylko przy zapewnieniu radom zakładowym całkowitego wykorzystania w praktyce swych uprawnień

*   *   *

Szczególne doniosłość funkcji społecznych i gospodarczych rad zakładowych zmusza wszystkie czynniki, mające wpływ na kształtowanie nowej rzeczywistości w Polsce, do zainteresowania się działalnością tych reprezentacji pracowniczych tym bardziej, iż niedomagania, jakie ujawniają się w ich działalności, nie pozostają bez wpływu na tempo realizacyjne wytycznych programowych naszego państwa. Poza związkami zawodowymi również aparat rządowy, jako aparat wykonawczy państwa ludowego, oraz

RADY ZAKŁADOWE

partie robotnicze winny użyć całego autorytetu dla pokonania oporów, na jakie nateriafia jeszcze działalność rad zakładowych.

Polska Partia Socjalistyczna, której program i historia są wyrazem kardynalnej zasady powoływania najszerszych mas świata pracy do udziału w kontroli i kierownictwie procesami społecznymi i gospodarszymi, rzecz jasna, zdaje sobie dobrze sprawę z doniosłej roli instytucji rad zakładowych i w obecnej chwili i w perspektywie historycznej.

Polska Partia Socjalistyczna rozumie dobrze, iż działalność rad zakładowych jako najbardziej konkretnego organu samorządu robotniczego, leży na linii jej programowej drogi do socjalizmu. Stąd zrozumienie konieczności wysłania na odcinek rad zakładowych najlepszych towarzyszy, stąd zrozumienie potrzeby roztoczenia kontroli nad działalnością tych towarzyszy w radach zakładowych.

CZY TO DOM TWÓJ

CZY FABRYKA

CZYTAJ

TYDZIEŃ ROBOTNIKA

ROLA SPÓŁDZIELCZOŚCI I „SPOŁEM“ W GOSPODARCE NARODOWEJ

Wiedza o spółdzielczości i jej roli w gospodarce narodowej jest w naszym społeczeństwie jeszcze słaba. Składają się na to dwie przyczyny.

Po pierwsze: stosunkowo małe znaczenie ruchu spółdzielczego w gospodarce narodowej okresu międzywojennego, kiedy w dobie kierowanego kapitalizmu nie istniały warunki jej dynamicznego rozwoju, a klasy pracujące i spółdzielczość musiały walczyć przede wszystkim o prawo do życia.

Druga przyczyna to fakt, że w powojennych warunkach budowy nowego ustroju gospodarczego zadania i cele spółdzielczości zmieniły się gruntownie a rola spółdzielczości w gospodarce narodowej wykryształizowała się dopiero równolegle do postępu przemian rewolucyjnych w Polsce. W obecnych warunkach spółdzielczość musi znaleźć swoje miejsce w zbiorze idei i faktów nowego ustroju. Równocześnie jednak ustawienie ruchu spółdzielczego w praktycznym działaniu naszej gospodarki narodowej jest przedmiotem gorących często dyskusji i sporów.

W tym stanie rzeczy istnieje potrzeba naszkicowania obrazu ruchu spółdzielczego i jego miejsca w gospodarce narodowej w obecnych czasach. Pomocą do tego będzie ustalenie faktów bezspornych, widocznych i łatwych do sprawdzenia dla wszystkich. Róż-

SPÓŁDZIELCZOŚĆ

nice poglądów wynikają dziś często albo z nieznamo-
mości spółdzielczości i jej treści, albo też z mniej lub
wiecej zdecydowanej niechęci do tej metody wyzwala-
nia impulsów socjalistycznych.

Na podstawie bowiem całej historii ruchu spół-
dzielczego można ustalić jako fakt bezsporny jedno:
że spółdzielczość jest ruchem przede wszystkim klas
pracujących i że jej rozwój był zawsze związany
z wielkim ruchem wyzwoleniczym tych klas — z so-
cjalizmem. U kolebki ruchu spółdzielczego stali dzia-
łacze socjalistyczni. We wszystkich państwach i przez
cały rozwój ruchu spółdzielczego aktywiści spółdziel-
czy i socjalistyczni działali w zgodnej współpracy
w walce o wyzwolenie klas uciśnionych. Nie było
wybitniejszych działaczy ruchu spółdzielczego w ten
czy inny sposób nie związanych z socjalizmem w róż-
nych jego odmianach, tak jak i nie było wybitnych
i rzeczywistych marksistów, którzy by pominęli spół-
dzielczość.

Ruch wyzwoleniczy warstw pracujących wytworzył
sobie różne metody działania. Działał na wielu płasz-
czyznach i w różnych ramach organizacyjnych. Dą-
żenie do socjalizmu wykazało największy dynamizm
w organizowaniu robotników, do walki o cele poli-
tyczne — obok tego podejmowano również prace wiel-
kie na odcinkach, zdawałoby się węższych, takich, jak
ruch związków zawodowych względnie ruch spółdziel-
czy. Bojownicy o socjalizm doskonale bowiem zda-
wali sobie sprawę z tego, że nie może być walki
o sprawiedliwy ustrój polityczny bez równoczesnej
walki o poprawę stosunków w produkcji — walka
odbywała się na płaszczyźnie związków zawodowych.
Oraz bez równoczesnej walki o wpływ na kształto-
wanie się spraw gospodarczych państwa, która to

walka odbyła się przede wszystkim na odcinku spółdzielczym. Tak samo jak ruch zawodowy był przede wszystkim pierwszorzędną szkołą dla ludzi dotychczas nieobznajmionych ze sprawami produkcji, z mechanizmem zawitych procesów produkcyjnych, tak samo spółdzielczość była przede wszystkim wielką szkołą, gdzie robotnik i chłop, który dotychczas nie miał praktyki w administracji i gospodarowaniu, mógł nabyć doświadczenia w tych dziedzinach i w ten sposób przygotować się do swej przyszłej roli kierownika w gospodarce narodowej.

Socjalizm jest nie tylko sumą idei i celów, do których dążą klasy pracujące, ale jest tak samo metodą działania właściwego do osiągnięcia tych celów. Narzędziem w walce socjalizmu o przyspieszenie i osiągnięcie pełni socjalistycznej gospodarki jest m. in. ruch spółdzielczy.

Nie ma żadnych faktów w dotychczasowym rozwoju spółdzielczości, które by wskazywały na to, że jest ona odrębnym, samoistnym ruchem społecznym poza obrębem socjalizmu, nie ma też prawidłowych założeń czy koncepcji, które by chociaż na bardzo wąskich odcinkach były przeciwieństwem idei socjalistycznej.

Spółdzielczość była i jest wyłącznie jedną z form walki warstw pracujących o właściwy i sprawiedliwy rozdział dochodu społecznego, o właściwe i sprawiedliwe formy produkcji. Dotychczasowa rola spółdzielczości objawia się przede wszystkim w tym, że — jako wielki czynnik wyzwolenia impulsów społecznych klas pracujących — potrafiła wychować wielkie rzesze w myśleniu ekonomicznym.

Członek spółdzielni, biorący udział w pracach swojej spółdzielni, ma bezpośredni wpływ na kształtowanie się pewnych odcinków swego życia gospodarczego, zwłaszcza w zaspakajaniu jego potrzeb codzien-

SPÓŁDZIELCZOŚĆ

nych. Członek spółdzielni ma pierwszeństwo w zaspokojeniu pewnych potrzeb, jak i pewne ulgi, jeśli chodzi o jakość czy cenę świadczeń ze strony spółdzielni. Przez masowość ruchu spółdzielczego ta suma drobnych osiągnięć poszczególnego członka spółdzielni nabiera w skali ogólnopństwowej wagi tak dużej, że może w pewnym stopniu decydować o różnych dziedzinach życia gospodarczego państwa, mając duży wpływ na rozdział dochodu społecznego, zbliżając do idei „każdemu według jego potrzeb”.

Spółdzielcy słusznie uważają organizację spółdzielczą za sprawiedliwszą i lepszą formę działania gospodarczego od form kapitalistycznych, z którymi walczą. Spółdzielcy jednak uważają tak samo swoją formę działania za lepszą w pewnych dziedzinach działalności gospodarczej, przede wszystkim w tej, która dotyczy bezpośrednio jednostki jako spożywcy, pewnych dóbr czy usług, od form działania za pomocą państwowego aparatu administracyjnego. Wszędzie tam, gdzie chodzi o zaspokojenie codziennych potrzeb człowieka jako jednostki, bezpośredni wpływ członka spółdzielni na jej działalność gwarantuje lepsze wyniki niż forma działalności aparatu państwowego, który działa siłą rzeczy centralistycznie na podstawie przepisów ogólnie obowiązujących i często bez możliwości elastycznego uwzględnienia potrzeb, wynikających ze szczególnych warunków, różnorodnych dziedzin i terenów działania. Forma państwowej działalności gospodarczej na odcinkach dotyczących bezpośrednio jednostki jest bardziej odległa od tej jednostki niż forma spółdzielcza i nie ma w niej dużo miejsca na bezpośredni wpływ jednostki na jej kształtowanie.

Przyjmując więc zasadę, że spółdzielczość jest narzędziem warstw pracujących w dążeniu do zaprowadzenia ustroju socjalistycznego, zakładamy, że spół-

działa forma gospodarowania najwłaściwsze miejsce swojej działalności ma wszędzie tam, gdzie chodzi o sprawy gospodarcze, najbliższe codziennemu życiu jednostki, zgodnie z interesem państwa ludowego. Wynika z tego, że spółdzielczość nie może samodzielnie wybierać sobie swego miejsca w naszej gospodarce narodowej, względnie określać swojego zasięgu działania; że działalność spółdzielczości musi stanowić integralną część planowej gospodarki państwa ludowego; że wobec tego nigdy nie może powstać zagadnienie sporu między dążeniami spółdzielców i kierownikami całości życia gospodarczego państwa, gdyż cele i dążenia spółdzielczości są tylko częścią dążeń i celów państwa ludowego. Z tych założeń wychodząc, Adam Rapacki określa miejsce spółdzielczości w gospodarce narodowej w sposób następujący:

1. W demokratycznej gospodarce mieszanej opartej na współdziałaniu sektora państwowego, spółdzielczego i prywatnego — spółdzielczość jako uspołeczniona gospodarka pracujących dla zaspokojenia ich codziennych potrzeb jest sektorem wiążącym gospodarkę indywidualną z kierowniczą gospodarką państwową w myśl zasady: „między społecznym państwem i wolnym człowiekiem — dobrowolne społecznienie”.
2. Spółdzielczość jest organizatorem warsztatów chłopskich i rzemieślniczych i wiąże ich masową, indywidualną gospodarkę z planem i kierownictwem gospodarki państwa.
3. Spółdzielczość jest regulatorem inicjatywy kapitalistycznej. Swą wagą na rynku i siłą konkurencji podporządkowuje działalność przedsiębiorstw kapitalistycznych demokratycznym celom systemu i potrzebom pracujących.

SPÓŁDZIELCZOŚĆ

4. Spółdzielczość jest wychowawcą pracujących i realizując zasady demokracji w swych społecznych formach gospodarczych przygotowuje pracujących do roli gospodarzy kraju.
5. Spółdzielczość dla wykonania swych zadań posiada zespół przedsiębiorstw stanowiących autonomiczną całość i wchodzi z własnym planem do planu państwowego.
6. Spółdzielczość zgodnie ze swą naturą i zadaniami w demokratycznej gospodarce mieszananej musi uzyskać decydującą pozycję w organizacji bezpośredniego zaspakajania potrzeb pracujących jako indywidualnych producentów i jako spożywców. Ta zasada określa granice odcinka spółdzielczego.
7. Nie ma sprzeczności między państwem ludowym i spółdzielczością. Spółdzielczość współdziała z państwem w ramach ogólnego planu gospodarczego państwa pod wpływem kluczowej decyzji gospodarczych państwa, w ścisłej współpracy codziennej z władzami państwowymi i demokratycznymi stronnictwami politycznymi.
8. W ręku państwa musi znaleźć się wszystko to, co bezpośrednio związane jest z potrzebami państwa i narodu — a więc aparat kierowniczy gospodarki, który pozwoli państwu prowadzić długofalową politykę gospodarczą, określać tempo i kierunki rozwoju gospodarki i jej poszczególnych części, zasady podziału dochodu społecznego, wykonanie planu przez całość gospodarki.
9. W ręku spółdzielczości musi się znaleźć wszystko, co decyduje w aparacie bezpośredniego zaspakajania potrzeb jednostek pracujących jako indywidualnych wytwórców i spożywców.

Jakie są formalne i rzeczywiste granice działalności sektora spółdzielczego w obecnym ustroju? O ile dziedziny produkcji rolnej i produkcji przemysłowej są dosyć dokładnie określone, w sensie podmiotowym przez dekret o reformie rolnej z roku 1944 i przez ustawę o unarodowieniu przemysłu z roku 1946, o tyle dziedzina obrotu towarowego nie została unormowana aktem ustawodawczym. W produkcji rolnej np. jest ogromna przewaga sektora prywatnego nad pozostałymi, w produkcji przemysłowej przewaga sektora państwowego, w obrocie towarowym natomiast obraz nie jest jednolity i w zależności od grup towarów i szczebla aparatu rozdzielczego istnieje różny stosunek udziału poszczególnych sektorów.

Funkcja sektora spółdzielczego w naszym ustroju gospodarczym jest określona formalnie pewnymi przepisami ustawy o unarodowieniu przemysłu z roku 1946 oraz przepisami Planu Odbudowy Gospodarczej, który wymienia m. in. następujące zadania sektora spółdzielczego: „Spółdzielczość stanie się dominującym aparatem wymiany między wsią i miastem w poszczególnych działach zbytu i zaopatrzenia gospodarstw rolnych” oraz „odegra skutecznie rolę interwencyjną w zaopatrzeniu ludności miejskiej w artykuły pierwszej potrzeby”. Wyznaczono tu spółdzielczości określony zakres działania w obrocie towarowym, zakres, który jest formalną granicą ekspansji sektora spółdzielczego.

Istnieje jednak jeszcze drugie kryterium oceny granic działalności sektora spółdzielczego, kryterium rzeczowe, określone sumą potrzeb zrzeszonych członków spółdzielni w organizacjach spółdzielczych. I niezależnie od takiego czy innego rozwiązania kwestii obrotu towarowego, względnie w pewnej mierze pro-

SPÓŁDZIELCZOŚĆ

dukcji przemysłowej, naczelne zadanie ruchu spółdzielczego — zaspokojenie potrzeb członków spółdzielni — będzie przede wszystkim decydowało o zakresie działania sektora spółdzielczego.

Zakres sektora spółdzielczego.

Przed wojną mieliśmy w Polsce ustrój gospodarczy, w którym kapitał prywatny, krajowy i zagraniczny decydował o całym życiu gospodarczym z punktu widzenia rentowności kapitału, czyli zysku właściciela kapitału. Obecnie zaprowadzamy ustrój demokratycznej gospodarki mieszanej, w którym decyduje interes ogółu społeczeństwa.

Całość życia gospodarczego kształtuje się w 3 sektorach: państwowym, spółdzielczym i prywatnym, przy czym każdy sektor ma mniej lub więcej określony zakres działania. Sektory państwowy i spółdzielczy są sektorami społecznymi.

Zakres sektora państwowego obejmuje przede wszystkim podstawowe gałęzie produkcji przemysłowej i energetycznej, dalej komunikację i finanse.

Zakres sektora prywatnego obejmuje produkcję rolną, rzemiosło, wymianę i mniej ważną wytwórczość przemysłową.

Zakres sektora spółdzielczego obejmuje przede wszystkim pośredniczenie w obrocie między wsią a miastem, a więc organizowanie przez spółdzielczość ogromnej ilości indywidualnych warsztatów rolnych, przejmując zbyt produktów tychże na rynek miejski, z drugiej strony organizując zaopatrzenie we wszelkie towary potrzebne wsi tak do produkcji jak i w gospodarstwie domowym. O ile w warunkach przedwojennych ruch spółdzielczy w ogólnym obrocie towa-

rowym i dochodzie społecznym nie był czynnikiem decydującym, o tyle dzisiaj bierze wybitny udział w kształtowaniu i rozwoju całego życia gospodarczego. Ilustrują to cyfry następujące:

Ilość spółdzielni w czerwcu 1947 r. około 12.500

Ilość członków spółdzielni około 3.800.000.

Uwzględniając, że członek należący do spółdzielni jest reprezentantem rodziny i spółdzielnia zaspakaja potrzeby całego gospodarstwa rodzinnego swych członków, dochodzimy do wniosku, że około 15.000.000 ludzi w Polsce zaspakaja swe potrzeby w węższym lub szerszym zakresie przez ruch spółdzielczy. Ilość sklepów, spółdzielczych wynosi około 18.700.

Obroty spółdzielni handlowych w I półroczu 1947 wyniosły 85.431 mil. zł.

Obroty „Społem” w I półroczu wyniosły 62.854 mil. zł.

Poza tym spółdzielczość uzyskała szerszy dostęp do produkcji przemysłowej w takich dziedzinach jak przemysł spożywczy i przemysł wytwarzający dobra konsumcyjne dla zaspokojenia potrzeb jednostki. Mimo to udział ruchu spółdzielczego w produkcji przemysłowej jest stosunkowo niewielki w stosunku do ogólnej liczby zakładów przemysłowych w państwie. Działalność ruchu spółdzielczego ogranicza się przeważnie do przemysłu spożywczego w następujących dziedzinach: przetwórstwa owocowego, wyrobów cukierniczych, konserw, przemysłu fermentacyjnego, środków odżywczych, artykułów gospodarstwa domowego, młynów, piekarni, masarni itp. Stosunek przemysłu spożywczego spółdzielczego do państwowego jest jak 1:10 z wyjątkiem młynarstwa, gdyż państwo wszystkie młyny będące pod zarządem państwowym przekazało spółdzielczości.

SPÓŁDZIELCZOŚĆ

W dziedzinie produkcji rolnej ruch spółdzielczy nie odgrywa większej roli, z wyjątkiem resztówek poparcelacyjnych i spółdzielni osadniczo-parcelacyjnych, pomyślnych jako forma przejściowa na okres 5 lat.

W wykonaniu dekretu o reformie rolnej pozostałe resztówki po parcelowanych majątkach ziemskich przekazano spółdzielniom Samopomocy Chlopskiej. Na resztówkach powinny powstać wzorowe warsztaty rolne nastawione na specjalizację rolnictwa, przemysł rolny — gorzelnie, krochmalnie, przetwórnictwo owocowo-warzywnicze itp., przemysł pomocniczy, wzorowe ośrodki uprawy roślin i hodowli zwierzęcej.

Wytyczne Narodowego Planu Odbudowy Gospodarczej stwierdzają, że sektor spółdzielczy posiada samodzielność w przygotowaniu planów gospodarczych i ich przeprowadzeniu. Uchwała ta jest podkreśleniem znaczenia ruchu spółdzielczego w naszym kraju, oceną jego wysiłków i osiągnięć i przede wszystkim wyrazem woli przyznania spółdzielczości należytego miejsca w naszej gospodarce narodowej.

Osiągnięcia ruchu spółdzielczego.

W poprzednim naszym ustroju gospodarczym interesy spożywców miejskich i producentów wiejskich były przeciwstawne, co znalazło swój wyraz także w strukturze ruchu spółdzielczego, który składał się z kilku central gospodarczych, zrzeszających albo rolników, albo spożywców. W nowej strukturze gospodarczej spółdzielczość dąży do pogodzenia tych interesów w ramach jednego aparatu, który służy zarówno spożywczy miejskiemu, jak i wytwórcy rolnemu. Zorganizowane dążenia spożywców mają taką wagę w ogólnej strukturze gospodarczej państwa, że

przy pewnej stałości warunków gospodarczych mogą skutecznie oddziaływać na sektor prywatny w kierunku usunięcia wszelkiej spekulacji.

Udział ruchu spółdzielczego w akcjach zleconych przez państwo był dominujący, a w niektórych wypadkach stuprocentowy: świadczenia rzeczowe zostały osiągnięte przez spółdzielczość w 100%, aprowizacja kartkowa w 100% przechodzi przez aparat spółdzielczy, towary UNRRA, akcje specjalne, zbożowe, import zboża w 100% są wykonywane przez aparat spółdzielczy. Z tych zadań aparat spółdzielczy wywiązał się dobrze, przyczyniając się w dużej mierze do uporządkowania obrotu towarowego. Poza tym aparat spółdzielczy bierze udział w rozprowadzaniu artykułów monopolowych, towarów z akcji „Przemysł dla wsi”, nawozów sztucznych, maszyn rolniczych, towarów włókienniczych w skupie i rozprowadzaniu zboża wolnorynkowego i ziemniaków. I na tych odcinkach aparat spółdzielczy działa sprawnie, doprowadzając towar do właściwych rąk.

Fakty powyższe świadczą o tym, że przy nieuregulowanych stosunkach gospodarczych tylko ruch spółdzielczy mógł wprowadzić pewien porządek i w myśl potrzeb państwa przyczynić się w dużej mierze do uporządkowania wymiany między wsią a miastem. Ruch spółdzielczy zrezygnował przy tym w wielu wypadkach ze swych zadań wobec własnych członków, żeby zapewnić normalny rozwój obrotów w skali ogólnopaństwowej.

W walce ze spekulacją aparat spółdzielczy ma duże zasługi, jeśli chodzi o interwencję na rynku celem zahamowania spekulacji i nieuzasadnionych wyższych cen. Można twierdzić bez przesady, że utrzymanie cen chleba, cukru, zapalek, mąki, jaj i innych artykułów

SPÓŁDZIELCZOŚĆ

w minionym okresie na poziomie, który by nie groził załamaniem się systemu zaopatrzenia reglamentowanego względnie inflacją — jest w dużej mierze zasługą ruchu spółdzielczego. Wielki wpływ ruchu spółdzielczego na kształtowanie się cen artykułów pierwszej potrzeby objawia się w tym, że spółdzielczość bezwzględnie przestrzega cen urzędowych, wyznaczonych przez czynniki oficjalne, tak jeśli chodzi o skup, jak i o sprzedaż. Utrzymanie cen chleba w kraju, a zwłaszcza w dużych skupiskach ludności miejskiej, jak Warszawa, Śląsk i Łódź — jest wyłącznie zasługą spółdzielczości, która nie wahała się pracować ze stratami wielomilionowymi, żeby tylko przetrzymać okresy nieuzasadnionej spekulacji ze strony handlu prywatnego.

Udział ruchu spółdzielczego w kształtowaniu dzisiejszej rzeczywistości gospodarczej na tle poważnych faktów jest wielki i odpowiada w zupełności tej roli, jaką mu wyznaczono obok sektora państwowego i prywatnego. Ruch spółdzielczy jest nasileniem bezpośredniego oddziaływania mas pracujących na sprawy gospodarcze i jest nie do pomyślenia bez jak najszerszego udziału robotników, chłopów i inteligencji pracującej. Spółdzielczość pracuje bezpośrednio dla ich dobra w oparciu o szeroko ujętą i prawdziwie demokratyczną kontrolę społeczną ze strony swoich członków. Ruch spółdzielczy przy tym założeniu jest potężnym narzędziem warstw pracujących w walce o niezależność gospodarczą, bez której nie ma realizacji zasad wolnościowych.

Osiągnięcia ruchu spółdzielczego były możliwe wyłącznie dlatego, że istnieje jedna wielka centrala gospodarcza, skupiająca tak spółdzielnie wiejskie, jak i miejskie, jedna centrala gospodarcza ruchu spółdzielczego, która była i jest całkowicie do dyspozycji

wszelkich zamierzeń i zarządzeń gospodarczych państwa i zarządzenia te wykonuje za pomocą rozgałęzionego aparatu terenowego. Centralą tą jest Związek Gospodarczy Spółdzielni R. P. „Społem”.

Uwagi ogólne o „Społem”.

Związek „Społem” w swej obecnej postaci powstał na Kongresie Lubelskim w listopadzie 1944 r. Jest on, jak sama nazwa wskazuje, Związkiem Gospodarczym, związkiem mającym na celu koordynację pracy gospodarczej całego ruchu spółdzielczego. Obecny Związek „Społem” jednoczy wszystkie niemal rodzaje spółdzielni jako ich centrala gospodarcza.

Przed Kongresem Lubelskim istniał szereg takich spółdzielczych central gospodarczych. Istniały centrale rolnicze zaopatrujące rolnika poprzez spółdzielnie rolniczo-handlowe w potrzebne mu narzędzia, nawozy, nasiona itd., oraz odbierające od niego za pośrednictwem tychże spółdzielni płody rolne. Istniały centrale mleczarskie jako centrale dla spółdzielni mleczarskich, skupujących jaja i mleko, oraz przetwarzających je na masło i sery. Wreszcie istniało dawne „Społem” jako centrala spółdzielni spożwców, będąca hurtownią artykułów konsumcyjnych rozprawadzanych przez te spółdzielnie spożwców (powszechne). Cechą charakterystyczną dawnego Związku „Społem” było prowadzenie poza działalnością gospodarczą również działalności rewizyjnej. Obecny Związek „Społem” jest tylko centralą gospodarczą spółdzielni. Czynności rewizyjne spełnia w chwili bieżącej Związek Rewizyjny Spółdzielni.

Konkretnie w skład obecnego Związku „Społem” weszły następujące centrale spółdzielcze, istniejące przed Kongresem Lubelskim:

SPÓŁDZIELCZOŚĆ

1. „Społem” Związek Spółdz. Spoż. R. P. w Warszawie.
2. Syndykat Spółdzielni Rolniczych w Krakowie.
3. Centrala Rolników w Poznaniu.
4. Związek Gospodarczy Spółdzielni Rolniczo-Handlowych w Warszawie.
5. Związek Spółdzielni Mleczarsko - Jajczarskich w Warszawie.
6. Małopolski Związek Mleczarski w Krakowie.
7. Związek Gospodarczy Spółdzielni Mleczarskich w Poznaniu.

„Społem” jako spółdzielnia.

Omawiając obecne „Społem” — należy zwrócić uwagę na jego budowę nie tylko jako przedsiębiorstwa, jako centrali gospodarczej całego szeregu branż spółdzielczości, ale również na jego budowę jako zrzeszenia spółdzielni. „Społem” zgodnie z przepisami swego statutu ma formę spółdzielni i dlatego jako spółdzielnia musi działać w granicach ustawy o spółdzielniach. „Społem” ma przeto członków, którzy mają zagwarantowane ustawą o spółdzielniach prawa wobec Związku jako spółdzielni, do której należą. Członkowie ci jednak posiadają również i obowiązki. „Społem” ma władzę tak jak każda spółdzielnia w postaci walnego zgromadzenia, rady nadzorczej i zarządu, ma swój odrębny majątek.

Członkami „Społem” mogą być wszystkie spółdzielnie po złożeniu deklaracji o przystąpieniu na członka „Społem” i po przyjęciu tej deklaracji przez zarząd „Społem”. Zarząd „Społem” może odmówić przyjęcia spółdzielni na członka tylko w wyjątkowych wypadkach, jeśli zachodzą statutowe przeszkody co do członkostwa danej spółdzielni. Spółdzielnia jako członek Związku „Społem” obowiązana jest wpłacić

zadeklarowane udziały, a następnie popierać i wykonywać ze wszystkich urządzeń Związku. Uprawnieniem przysługującym każdej spółdzielni jest prawo brania udziału we władzach Związku i korzystania z jego zakładów i placówek.

Liczba spółdzielni należących do „Społem” wynosi 7252 na dz. 30. VI. 1947, wobec 5543 na dz. 1. I. 1947.

W tym. spółdzielni spóżywców	5497
„ Samopomocy Chł.	1580
„ Rolniczo-Handl.	432
„ mleczarskich	371
„ księgarskich	165
„ różnych	107

Samorząd w „Społem”.

Zaznaczono już, że „Społem” ma jak każda spółdzielnia walne zgromadzenie, które powołuje radę nadzorczą, a ta z kolei powołuje zarząd. Jest jednak rzeczą oczywistą, że zwołanie walnego zgromadzenia delegatów kilku lub kilkunastu tysięcy spółdzielni w praktyce byłoby bardzo utrudnione, przeto przewiduje się w „Społem” trójstopniowość walnego zgromadzenia. Co roku odbywają się na terenie działania każdego Oddziału „Społem” — Oddziałowe Zgromadzenia delegatów spółdzielni, na których po omówieniu bieżących spraw, zanalizowaniu bilansu i planu pracy oraz projektu budżetu wybierani są delegaci na Okręgowe Zgromadzenie. Kiedy już na terenie danego Okręgu (województwa) odbędą się we wszystkich oddziałach zgromadzenia oddziałowe i wybrani są delegaci na zgromadzenia okręgowe, to de-

SPÓŁDZIELCZOŚĆ

Legaci ci zjeżdżają się na to zgromadzenie okręgowe. Zgromadzenie okręgowe, podobnie jak i oddziałowe omawia sprawy, analizuje bilanse i plan pracy z projektem budżetu. Na Zgromadzeniu Okręgowym wybierani są z kolei delegaci na Główny Zjazd Delegatów. Po odbyciu się wszystkich Zgromadzeń Okręgowych (wojewódzkich) zwoływany jest Główny Zjazd Delegatów ze wszystkich województw, który właściwie dopiero ma pełne uprawnienia walnego zgromadzenia. Zjazd ten po analizie bilansu i budżetu udziela zarządowi absolutorium, powołuje i odwołuje członków rady nadzorczej, decyduje o podziale nadwyżki bilansowej, o ewentualnych zmianach statutu itd.

Rada Nadzorcza „Społem” powołana przez Główny Zjazd Delegatów składa się z 30 członków, z których co roku ustępuje 10 według starszeństwa. Rada ma wszystkie ustawowe uprawnienia Rady Nadzorczej. Wykonuje stałą kontrolę nad działaniem Związku. W szczególności Rada Nadzorcza powołuje członków Zarządu. Zarząd reprezentuje „Społem” i zarządza bezpośrednio wszystkimi jego sprawami. Powoływany jest na czas nieograniczony i może być w każdej chwili odwołany. Obecny Zarząd składa się z 12 członków. Na czele stoi prezes Jan Zerkowski, długoletni działacz spółdzielczy.

Na wspomnianych już Zgromadzeniach Oddziałowych i Okręgowych poza delegatami wybierane są Rady Oddziałowe i Okręgowe, działające przy danym oddziale lub okręgu jako stały organ kontroli społecznej. Rady te składają się z kilkunastu przedstawicieli spółdzielni różnych typów i mają za zadanie stale kontrolować działalność placówek „Społem” oraz współpracować z kierownictwem placówek przez wskazywanie na potrzeby terenu.

„Społem” jako przedsiębiorstwo.

Związek „Społem” jako wielkie przedsiębiorstwo jest właściwie połączeniem szeregu central branżowych. W Centrali branży te reprezentują odpowiednie wydziały branżowe. Wydziałów tych jest razem siedem:

Wydział Rolniczy,
Wydział Mleczarsko-Jajczarski,
Wydział Przemysłowo-Rolny,
Wydział Spożywczy,
Wydział Produkcji,
Wydział Handlu Zagranicznego,
Wydział Zbożowo-Młynarski.

Organizacja wewnętrzna Centrali „Społem”.

Wydział Rolniczy obejmuje działalność trzech przedwojennych central gospodarczych. Działalność jego polega na skupie poprzez aparat spółdzielni rolniczych — ziemiopłodów oraz na dostarczaniu rolnikom za pośrednictwem tego samego aparatu tego wszystkiego, co rolnikowi w jego produkcji jest niezbędne (maszyny i narzędzia rolnicze, nawozy, nasiona itd.).

Wydział Mleczarsko-Jajczarski także wykonuje pracę trzech dawnych spółdzielczych central mleczarskich. Praca ta to skup masła, serów, jaj, miodu, drobiu itd. oraz zaopatrzenie spółdzielni mleczarskich w potrzebne urządzenia.

Wydział Przemysłowo-Rolny, powstały na skutek połączenia Zrzeszenia Spółdzielni Samopomocy Chopskiej ze „Społem”, zajmuje się przede wszystkim spółdzielczym przemysłem rolnym (browary, gorzeźnie

SPÓŁDZIELCZOŚĆ

itd.), uprawami specjalnymi i produkcją zwierzęcą. Zagadnienie to dawniej w spółdzielczości właściwie nie istniało, przemysł rolny był w rękach spółdzielczych w minimalnym zakresie. Dopiero reforma rolna postawiła do dyspozycji ruchu spółdzielczego te zagadnienia, którymi właśnie zajmuje się Wydział Przemysłowo-Rolny nie tylko jako centrala gospodarcza, ale i centrala instrukcyjna dla spółdzielni wiejskich, przede wszystkim Samopomocy Chopskiej.

Wydział Spożywczy to właśnie dawne „Społem” zrzeszające spółdzielnie spożywców. Zadaniem tego wydziału jest dostarczenie spółdzielniom typu spożywczego i innym wszystkich przedmiotów przeznaczonych do konsumpcji (artykuły spożywcze, włókiennicze, wyroby papiernicze, szklane, gospodarstwa domowego itd.).

Wydział Produkcji kieruje zakładami wytwórczymi, własnymi i dzierżawionymi. Jest wielką centralą produkcyjną spółdzielczości i stanowi — w porównaniu z niewielką działalnością produkcyjną spółdzielczych central w okresie przedwojennym — duże osiągnięcie.

Wydział Handlu Zagranicznego, jak wskazuje jego nazwa, zajmuje się wywozem i przywozem towarów do i z zagranicy.

Wydział Zbożowo-Młynarski obejmuje całokształt spraw związanych z obrotem i przeróbką zboża i zarządza młynami „Społem”.

Poza tymi wydziałami branżowymi istnieje w Centrali Wydział Główny, który koordynuje pracę wydziałów branżowych. Zagadnienia wspólne wszystkim wydziałom ogniskują się więc w Wydziale Głównym. Są to sprawy ekonomiczne, finansów i rachunkowości, transportu, ubezpieczeń, wydawnictw, sprawy organizacyjne i personalne, kontrola itd.

W związku z tym w Wydziale Głównym istnieją takie komórki, jak Główny Dział Finansowo-Rachunkowy, Główny Dział Transportowy, Biuro Prezydańskie z Działem Polityki Gospodarczej i Działem Planowania, Biuro Samorządu Spółdzielczego, Biuro Prawne, Działy: Organizacyjny, Instrukcyjno-Kontrolny, Personalny, Szkolenia, Ubezpieczeń, Wydawnictw, Administracyjno-Gospodarczy.

Każdy wydział branżowy, na czele którego stoi jeden lub kilku członków Zarządu, ma dużą samodzielność, ale ponieważ szereg spraw wymaga jednolitego uregulowania w całym Związku „Społem”, przeto w tych punktach samodzielność wydziałów jest ograniczona kompetencją Wydziału Głównego, na czele którego stoi prezes Zarządu.

Placówki terenowe.

To wszystko powyżej opisane dotyczyło Centrali, która mieści się w Warszawie. Poza Centralą istnieje jeszcze aparat terenowy. „Społem” posiada, z grubsza biorąc, placówki na szczeblu okręgu (województwa) i na szczeblu powiatu. W każdym województwie istnieją okręgowe oddziały:

rolniczy	spożywczy
mleczarsko-jajczarski	zbożowo-młynarski
przemysłowo-rolny	

oraz okręgowy dział produkcji. Wszystkie te placówki zasięgiem swego działania obejmują teren okręgu czyli województwa i podporządkowane są właściwym wydziałom branżowym. Jako odpowiednik Wydziału Głównego istnieje na szczeblu okręgu Delegatura Zarządu na Okręg, która dzieli się na dział ogólny i dział transportowy oraz instruktoriat gospodarczy.

SPÓŁDZIELCZOŚĆ

Podobnie jak w Centrali, w Delegaturze Zarządu na Okręg ma miejsce koordynacja i nadzór pracy oddziałów i działów branżowych.

Na szczeblu powiatu istnieją oddziały i składnice jako powiatowe hurtownie spółdzielcze. Teren działalności Oddziału przeważnie pokrywa się z terenem powiatu, lecz czasami istnieją od tej zasady wyjątki. Przy oddziałach i składnicach istnieją często jako podporządkowane im samodzielne placówki: zbiornice jaj, hurtownie solne oraz hurtownie wyrobów Polskiego Monopolu Spirytusowego, Polskiego Monopolu Tytoniowego.

Niezależnie od powyższego aparatu „Społem” rozporządza przeszło dwudziestoma oddziałami specjalnymi (Oddziały włókiennicze, materiałów piśmieniowych, żelaza, węgla, materiałów budowlanych i artykułów chemicznych, księgarski itd.), oraz blisko dwustu zakładami wytwórczymi (młyny, fabryki przetworów owocowych i warzywnych, fabryki wyrobów cukierniczych oraz przemysł chemiczny).

Stan organizacyjny Związku Gospodarczego „Społem” na 1. VII. 1947 przedstawia się następująco:

placówek handlowych:

405

w tym: oddziałów powiatowych	254
składnic	33
okręgowych oddz. branżowych	84
oddziałów specjalnych	34

placówek przemysłowych:

342

w tym: młynów	267
innych zakładów wytwórczych	75
zakładów i stacji samochodowych	20

Działalność gospodarcza „Społem”.

W roku 1945 główny nacisk pracy leżał na rozbudowie organizacyjnej, na budowaniu wielkiego rozdziałczego aparatu hurtowego, który by podolał wykonaniu najpilniejszych zleceń państwowych, których nikt poza „Społem” nie mógł się podjąć. Zapewniło to Związkowi „Społem” wyjątkowe stanowisko w życiu gospodarczym naszego kraju, z drugiej jednak strony skierowało jego pracę na wykonanie zleceń państwowych, a zmniejszyło nastawienie na opanowanie przez spółdzielczość innych dziedzin obrotu towarowego, przede wszystkim wolnego rynku i normalnych obrotów komercyjnych. Rok 1946 stał pod znakiem wzrastającej normalizacji wymiany i pojawienia się komercyjnych aparatów handlowych państwowych (P. C. H. i Centrala Zbytu), wobec czego powodzenie działalności gospodarczej Związku zależne było od jego rentowności i oszczędnej gospodarki, dającej mu możliwość wyjścia zwycięsko z walki konkurencyjnej, co jedynie na dłuższą metę może zagwarantować rozwój spółdzielczości jako całości w naszym kraju, zabezpieczając w pełni jej interesy jako reprezentantki konsumenta i producenta. Normalizacja wymiany, choć jeszcze nie zakończona, odbiła się również na charakterze działalności „Społem”, przesuując jej ciężar z obrotu reglamentowanego na wolny rynek i komercję. Obrazuje to następujące zestawienie:

Udział obrotów reglamentowanych w całym obrocie „Społem” wynosił wartościowo: w roku 1945 — 60%, w roku 1946 — 25%, w I półroczu 1947 niecałe 10%.

SPÓŁDZIELCZOŚĆ

Obroty „Społem” kształtowały się następująco:

Wydziały	1945	1946	1947 I półrocze
Ogółem	5.834.776	65.754.479	63.082.267
Spożywczy	4.509.860	55.526.265	53.675.641
Rolniczy	775.640	6.587.301	5.439.656
Przemysłowo-Rolny	—	60.433	440.864
Mleczarsko-Jajczarski	107.839	2.233.710	1.609.173
Handlu Zagranicznego	—	71.155	69.916
Produkcji	287.262	503.052	456.546
Zbożowo-Młynarski	146.245	837.464	1.211.201
Gł. Dział Transport.	7.932	135.119	141.270

Obroty „Społem”, jako Centrali Gospodarczej, zajmują trzecie miejsce na świecie w obrotach organizacji spółdzielczych po Związku Radzieckim i Anglii.

Wnioski.

Rewolucja społeczna w Polsce jest faktem dokonanym, ale mylili by się ten, kto uważałby ją za zakończoną. Z samego sensu rewolucji ludowej wynika, że musi ona w ciągłej walce z siłami wstecznymi ugruntować dotychczasowe zdobycze społeczno-gospodarcze, że musi rozwijać się i postępować naprzód aż do pełnego urzeczywistnienia socjalizmu. Stąd nie może być mowy o skostnieniu społecznym, gospodarczym i organizacyjnym.

W tym samym duchu pracuje i musi działać spółdzielczość. Uzyskane w dotychczasowej pracy doświadczenia muszą być zużytkowane tak, by wnioski z nich wyciągnięte posłużyły do przyspieszenia tempa rozwoju w przyszłości, przeniknięcia całego ruchu spółdzielczego duchem prawdziwego socjalizmu.

Dotychczasowe osiągnięcia ruchu spółdzielczego — w Polsce na przestrzeni lat ostatnich dają podstawę do dobrej wiary w przyszłość. Ale przed spółdzielczością stoi jeszcze wiele zadań. Ujednolicenie spółdzielczości jest dopiero rozpoczęte. Za spółdzielczością wiejską pójdzie niewątpliwie ujednolicenie spółdzielczości miejskiej. Przystosowanie organizacyjne ruchu, od jego najniższego ogniwa do nadbudowy centralnej, do zadań związanych z pogłębieniem i realizacją gospodarki planowej państwa wymaga całej pełni przemian i środków, które by pozwoliły spółdzielczości stać się zasadniczym czynnikiem w planowej gospodarce wsi i wykonać zadania planowe nałożone na spółdzielczość w zakresie dystrybucji.

Spółdzielczość wytwórcza staje się terenem coraz większej uwagi i wkładu wysiłków tych, którzy widzą wielką przyszłość tego rodzaju gospodarki spółdzielczej w Państwie Ludowym. Wreszcie praca nad usprawnieniem działalności spółdzielni, nad jak najsilniejszym i gospodarczo trwałym powiązaniem członków ze spółdzielniami, by te w całej pełni stały się przedsiębiorstwami służby społecznej dla dobra zrzeszonych w nich mas pracujących. Oto pokrótce szereg zadań, które stoją dziś przed spółdzielczością.

Rola spółdzielczości w ustroju Państwa Ludowego będzie obok innych czynników zależała w dużej mierze od niej samej, od jak najszerszego udziału świadomych społecznie przedstawicieli klas pracujących. Dlatego hasłem naszym obok stwierdzenia, że dotychczasowa zdobycz spółdzielczości w Polsce Ludowej — jedność ruchu spółdzielczego musi być utrzymana — jest:

„każdy PPS-owiec — członkiem spółdzielni“, aby nie tylko podtrzymać tradycyjną łączność Polskiej Partii Socjalistycznej z ruchem spółdzielczym.

ale swym czynnym udziałem w jego pracy przyczynić się do rozwoju spółdzielczości — ramienia klas pracujących w walce o lepszą przyszłość, sprawiedliwość społeczną i postęp.

WŁADZE I URZĘDY PAŃSTWOWE

Prezydent Rzeczypospolitej — Belweder
Sejm Ustawodawczy — Daszyńskiego 4/8
Prezydium Rady Ministrów — Krakowskie Przed-
mieście Nr 46/48
Najwyższa Izba Kontroli Państwa — Aleja I Armii
W.P. 25
Centralny Urząd Planowania — Daszyńskiego 10.

MINISTERSTWA.

Administracji Publicznej — ul. Rakowiecka 4
Apropowizacji — ul. Chocimska 28
Bezpieczeństwa Publicznego — ul. Koszykowa 4/6
Komunikacji — ul. Chałubińskiego 4
Kultury i Sztuki — ul. Rakowiecka 4
Leśnictwa — ul. Wawelska 52/54
Obrony Narodowej — Aleja Stalina 1a
Odbudowy — Aleja Stalina 38
Oświaty — Aleja I Armii W.P.
Poczt i Telegrafów — Praga, Ratuszowa 11
Pracy i Opieki Społecznej — Plac Dąbrowskiego 1
Przemysłu i Handlu — ul. Poznańska 15
Rolnictwa i Reform Rolnych — ul. Nowogrodzka 50/56
Skarbu — Praga, ul. Wileńska 2/4
Spraw Zagranicznych — Aleja I Armii W.P. 23
Sprawiedliwości — Aleja Wyzwolenia 30
Zdrowia — Chocimska 24
Ziem Odzyskanych — ul. Litewska 10
Żeglugi — ul. Filtrowa 57

GRANITOWY FUNDAMENT PPS SZKOLENIE SOCJALISTYCZNE

„Iść naprzód!” — jeżeli hasłu temu nadamy sens organizacyjny — nie znaczy bynajmniej tylko i wyłącznie trwać w czasie, biernie poddając się fali wypadków. Obok wielu dalszych założeń hasło to nakłada przede wszystkim obowiązek wytrzymania próby życia, obowiązek wszechstronnego rozwoju i — rzecz najważniejsza — zapewnienia sobie możliwości rozwojowych na przyszłość. Względy te obok całego szeregu wymagań zasadniczych, takich jak plastyczność programu, zdolnego przystosować się do aktualnych wymagań chwili, ciągłego usprawniania organizacyjnego, elastycznej a trwałej w swych zrębach istotnych polityki — wymagają również zorganizowania potężnego, na miarę rozrostu, potrzeb i ambicji Partii, stałego aparatu szkoleniowego, któryby z jednej strony podniósł stopień uświadamienia ogółu członków (chodzi tu w pierwszej mierze o członków nowozaciężnych), z drugiej — współdziałał w wyrobieniu aktywu przedującego i to na wszystkich poziomach życia organizacyjnego. Że pominiemy tu i inne dalej idące korzyści, takie jak przyczynienie się do rozbudowania wiedzy socjalistycznej oraz stworzenie możliwości poprzez system ewidencjonowania, opiniowań i egzaminów, dokładniejszego zdania sobie sprawy z jakości kadr członkowskich w bardzo wielu wypadkach niecałkowicie, względnie nawet zupełnie niewykorzystywanych.

SZKOLENIE

Rozpiętość skali od „uświadomienia nowozaciężnego członka” do „wychowania względnie wykształcenia aktywu na najwyższym poziomie” wymaga z kolei zróżniczkowania całej tej akcji w ten sposób, aby każda z form czy sposobów szkolenia okazała się celowa w założeniu i życiowa w praktycznym wykonaniu.

Te też względy obok gwałtownego rozrostu liczebności Partii, jako następstwa sprężystości przeprowadzonej w terenie akcji werbunkowej (r. 1946!), rozszerzyły o powołaniu do życia odpowiednio zmontowanego aparatu administracyjnego, zapoczątkowanego, po całym szeregu prób, zorganizowaniem (w r. 1946) Centralnej Szkoły Partyjnej, która współdziałała następnie w rozbudowaniu stałej sieci czterostopniowego szkolenia socjalistycznego.

Z pierwszej większej próby życia — była nią podjęta w okresie wrzesień-grudzień 1947 r. Masowa Akcja Szkolenia nieustannie napływających kandydatów — młody aparat oświaty socjalistycznej wywiązał się chlubnie. Nie wypełnił jednak tym samym całości nowego zadania, które zresztą dotąd będzie aktualne, dopóki w ogóle będzie aktualną troska o **Jutro Partii**.

Tak czy owak pamiętać o jednym musimy. Szkolenictwo socjalistyczne w zorganizowanej już, gotowej formie jest nieodłączną własnością całej Partii. Jej też służy, ale i z Niej też tylko czerpie swe soki żywotne. Stanie i stać będzie na takim poziomie, na jaki dźwigniemy i na jakim utrzymamy go wysiłkiem dnia codziennego, wspartym o najlepszą wolę polityczną i doświadczenia wiedzy teoretycznej oraz praktyki pedagogicznej.

Notatka zaś niniejsza ma przyjść z pomocą tym wszystkim, którzy stojąc dotąd na uboczu, względnie

luźny tylko biorąc udział w akcji szkoleniowej, chcieliby z jak największą korzyścią dla sprawy przystąpić do aktywnej współpracy na tak ważnym, szczególnie w dobie obecnej, odcinku poczynañ partyjnych.

1. ORGANIZACJA OGÓLNA SZKOLENIA

Jak już wspominaliśmy szkolnictwo socjalistyczne zostało zorganizowane jako czterostopniowa całość:

1. Kurs stopnia I (minimalny) obejmujący około 10—15 godzin,
2. Kurs stopnia II (szkolenie aktywistów) obejmujący około 25—35 godzin.
3. Kurs stopnia III (Szkoła Wojewódzka) o miesięcznym programie.
4. Kurs stopnia IV (Centralna Szkoła Partyjna) o programie półrocznym.

Obok tych czterech stopni — nazwijmy je podstawowymi, — pomyślana jest pomocnicza sieć szkolenia specjalnego, opartego jednak zawsze o odpowiedni poziom szkolenia zasadniczego. Należć tu będzie m. in. szkolenie aktywu kobiecego w ramach I—II stopnia, przygotowanie działaczy współdziałających z organizacjami młodzieżowymi, kształcenie prelegentów, wykładowców i dziennikarzy — socjalistów, kursy specjalne dla pracowników oświatowych, instruktorów wiejskich, pracowników administracji ogólnej i wydzielonej itd.

Całość szkolenia pomyślana jest przy tym w ten sposób, że każdy z kursów podstawowych przygotowuje niejako absolwenta do poziomu wyższego (np. przy przyjmowaniu do Centralnej Szkoły Partyjnej wymagane jest ukończenie Szkoły Wojewódzkiej) i od-

SZKOLENIE

wrotnie — absolwenci każdego z Kursów otrzymują prawo ewentualnego (po wykazaniu się kwalifikacjami) wykładania na wszystkich niższych poziomach.

Rozpiętość godzin na I i II stopniu szkolenia umożliwia dostosowanie czasu trwania Kursu do poziomu słuchaczy i warunków terenowych.

2. KURS MINIMALNY

Przewidziany na stopniu Koła, Komitetów Zakładowych, Gminnych, Miejscowych i Dzielnicowych, nie wyłączając oczywiście prawa uruchamiania w miarę potrzeby Kursów tego typu na szczeblach organizacyjnie wyższych. Program Kursu obejmuje zasadniczo trzy tylko przedmioty: a) **Historię**, b) **Program Partii** i c) **Statut Organizacyjny**. Żadnych innych przedmiotów, jeżeli Kurs nie ma charakteru szkolenia specjalnego, **dodawać nie wolno**. Dopuszczalne jedynie (a nawet do pewnego stopnia pożądane) jest uzupełnienie wykładów programowych pogadanką na tematy aktualne (szkieł sytuacji międzynarodowej, aktualności krajowej, ostatnie uchwały władz centralnych itp. do wyboru). Poza tym taka pogadanka może być ogłoszona z okazji otwarcia lub zakończenia Kursu jako element wiążący nabyte wiadomości z tzw. sprawami bieżącymi.

Istotnym zadaniem Kursu jest: 1) powiązanie uczuciowe kandydata z przeszłością pół wiekową chlubną tradycją Partii na tle zrozumienia ruchu socjalistycznego jako konieczności dziejowej (historia PPS), 2) przekonanie słuchacza, że służąc Partii służy zarazem interesom własnym i swego najbliższego otoczenia, interesom klasy robotniczej i świata pracy, służy ojczyźnie i ludzkości (program Partii) i 3) wpojenie przekonania w każdego z uczestników Kursu, iż przez

wstąpienie do Partii stał się członkiem potężnej, zorganizowanej całości, która tym skuteczniej wywiąże się ze swego dziejowego zadania, im wyższy będzie poziom ogólnego uświadczenia partyjnego, uświadczenia opartego przede wszystkim na dokładnym zdaniu sobie sprawy ze swoich praw i obowiązków (Statut Organizacyjny).

Z omówienia tego wynika między innymi, iż programu Kursu nie wolno przeładowywać materiałem pamięciowym, wiążąc tylko **niezbędne** nazwiska, daty, cytaty, i stany faktyczne w uczuciową raczej całość, wystarczającą jednak dla elementarnego przynajmniej zorientowania się w sensie i celowości realizowanych przez Partię założeń programowych. Rozkład godzin lekcyjnych i materiału tematowego, metody i poziom wykładu należy stale dopasowywać do fizycznych i psychicznych możliwości zgłoszonych słuchaczy, do ich środowiska, a zatem i do poziomu ich bezpośrednich zainteresowań. Na miejscu będzie jednak dodać tu, iż przytoczona powyżej kolejność tematów okazała się po całym szeregu przeprowadzonych prób najbardziej praktyczna.

Dalsze wskazówki odnośnie organizacji kursów. I stopnia czytelnik znajdzie w punktach 6, 7 i 8.

Zaświadczenie z ukończenia Kursu minimalnego uprawnia członka kandydata do otrzymania legitymacji stałej (przy zachowaniu rzecz jasna innych przewidzianych przez Statut Organizacyjny warunków) i do prawa objęcia zleconych przez Komitet wszelkich stałych i dorywczych funkcji partyjnych. Obowiązek ukończenia Kursu Minimalnego dotyczy wszystkich w zasadzie członków PPS bez względu na okres ich pobytu w szeregach Partii, o ile oczywiście nie ukończyli oni w międzyczasie szkolenia stopnia wyższego.

SZKOLENIE

3) KURS DLA AKTYWISTÓW

przewidziany na stopniu Komitetów Powiatowych i Miejskich. Kursy tego typu mogą być jednak (po uzyskaniu zezwolenia właściwego Komitetu) organizowane również na niższych szczeblach a w razie potrzeby i na szczeblach gradacyjnie wyższych (Kursy instruktorskie, ćwiczeniówki itp.). Zadaniem istotnym Kursów II stopnia jest szkolenie aktywu partyjnego i niezbędnego na miarę potrzeb terenowych aparatu wykonawczego.

Program Kursu II stopnia obejmuje 6 przedmiotów:

a) **Historię Partii** — wykładaną w sposób bardziej systematyczny (obowiązuje rozumowe wiązanie materiału) i pojętą jako elementarną naukę taktyki politycznej (przez analizę błędów, posunięć pozytywnych i innych) nadających się do tego fragmentów z dziejów naszej Partii.

b) **Program Partii** — obejmujący wstępny szkic historyczny i wykład systematyczny z uwypukleniem hierarchii zadań partyjnych i najbardziej aktualnych wątków programowych doby obecnej (tzw. polskiej drogi do socjalizmu). Należy przy tym wziąć również pod uwagę zainteresowania tych szczególnie środowisk, wśród których obracać się będzie przypuszczalnie praca terenowa aktywisty — absolwenta Kursu.

c) **Partie polityczne w kraju** — wyczerpujący (na tle obecnej sytuacji) przegląd czynnych w kraju stronnictw politycznych, ich dążeń programowych, wzajemnego ustosunkowania się, dalej — motywów obowiązku i konieczności współpracy PPS z innymi partiami proletariackimi i demokratycznymi (grun-

towne opracowanie pojęcia jednolitego frontu, frontu robotniczo-chłopskiego).

d) **Zagadnienia ruchu zawodowego** — wykład dostosowany przede wszystkim do zainteresowań środowiskowych (przemysł, zagadnienia wiejskie) zawierający praktyczne wskazówki dla skutecznej pracy aktywisty w terenie (związki, rady zakładowe, organizacje chłopskie, ustawodawstwo pracy itp.) z uwzględnieniem lokalnych (regionalnych) warunków pracy.

e) **Statut organizacyjny** (i przepisy partyjne) — pojęty jako analiza norm prawnych, obowiązujących członka w jego pracy partyjnej i zdążających do podniesienia sprawności i dyscypliny organizacyjnej.

f) **Technika propagandy** — zawierająca (obok wdrożenia w rozumienie konieczności uprawiania propagandy) garść wskazówek praktycznych skutecznie podnoszących sprawność w operowaniu środkami propagandowymi w terenie (przemówienie, prasa, plakaty, większe imprezy itd.).

Przytoczona kolejność przedmiotów okazała się po wypróbowaniu najbardziej praktyczna, uzasadnione odstępstwa są dopuszczalne — jednak **wszystkie przedmioty powinny być wyczerpane całkowicie**. Obok przytoczonych tematów wskazany jest uzupełnienie programu Kursu (jeżeli pozwoli na to warunki miejscowe) dodatkową pogadanką (wzgl. pogadankami) o Polsce Współczesnej (warunki historyczne, prawno-ustrojowe, geograficzne i gospodarcze, ew. do wyboru).

Dalsze wskazówki patrz p. 6, 7 i 8.

Świadectwo z ukończenia Kursu dla aktywistów uprawnia w zasadzie do zajmowania wszelkich funkcji i stanowisk partyjnych w terenie tak z nominacji jak i z wyboru (o ile nie zachodzą dalsze ogra-

SZKOLENIE

niczenia statutowe). Absolwenci Kursu korzysta również z prawa pierwszeństwa przy przyjmowaniu do Partyjnych Szkół Wojewódzkich. Obowiązkowi przeszkolenia na Kursie II stopnia podlegają wszyscy bez wyjątku funkcjonariusze partyjni płatni z funduszu wewnętrznego.

4. SZKOLENIE WYŻSZYCH STOPNI

Wojewódzkie Szkoły Partyjne (tylko przy Komitecie Wojewódzkich i Komitecie Stołecznym) i Centralna Szkoła Partyjna (przy CWK PPS) realizują programy ustalone (stałe przy tym poszerzane) i nadzorowane przez Władze Centralne (Wydział Szkoleniowy CKW-PPS). Zadaniem szkół III (wojewódzkiej) i IV (Centralnej) stopnia jest kształcenie aparatu administracyjnego Partii, aktywu kierowniczego i dokształcanie polityczne tych członków PPS, którzy zajmując ważne postępowki państwowe, społeczne, związane i partyjne podlegają obowiązkowi ukończenia studiów partyjnych.

Szkolenie wyższych stopni opiera się zasadniczo na rozszerzonym programie Kursu dla Aktywistów z włączeniem zagadnień specjalnych (studia marksistowskie, zagadnienia młodzieżowe, technika pracy organizacyjnej, zagadnienia międzynarodowe) oraz całego szeregu nauk pomocniczych (socjologia, ekonomia, psychologia).

Do Centralnej Szkoły Partyjnej są przyjmowani zasadniczo tylko absolwenci Szkół Wojewódzkich. W wyjątkowych wypadkach przyjmowani są również ci spośród działaczy społecznych i partyjnych, których dotychczasowa działalność polityczna daje pełną gwarancję możliwości pomyślnego ukończenia Kursu Szkoły.

Wspólnym warunkiem zaliczenia w poczet słuchaczy Szkół Wojewódzkiej i Centralnej jest ponadto: nieskazitelna przeszłość, dodatnia opinia właściwych Władz Partyjnych i posiadanie pełni praw stałego członka PPS lub organizacji pokrewnych (OM TUR, ZNMS). Absolwenci Szkół wyższych stopni korzystają w całej pełni z prawa zajmowania wszelkich stanowisk partyjnych, o ile nie zachodzą jakiegokolwiek inne ograniczenia, wypływające z mocy przepisów statutowych.

5. SZKOLENIE SPECJALNE

Kursy specjalne są organizowane wyłącznie na zlecenie względnie za zgodą i pod nadzorem Władz Centralnych w miarę istotnych potrzeb ogólnopartyjnych i terenowych. Program Kursów Specjalnych powinien:

1. Opierać się na którymkolwiek stopniu ogólnego szkolenia socjalistycznego.
2. Zawierać pełny (w wyjątkowych tylko wypadkach skrócony) program stopnia właściwego.
3. Zawierać (zatwierdzony przez Wydział Szkoleniowy lub inny) program uzupełniający, dający pełną gwarancję skutecznego i celowego wykształcenia odpowiedniej kategorii aktywistów względnie działaczy partyjnych.

O terminie egzaminów na Kursach Specjalnych powinna być każdorazowo i zawczasu powiadomiona władza zatwierdzająca. Wskazówki podane w p. 6, 7 i 8 obowiązują Kierownictwo Kursów w całej pełni.

Do tego typu szkolenia należą Kursy dla aktywu młodzieżowego, kobiecego, kursy kształcenia prelegentów i wykładowców, dziennikarskie, administra-

SZKOLENIE

cyjne, pracowników samorządowych, pracy związkowej i społecznej, sekretarzy terenowych itp. Kontroli szkoleniowej nie podlegają jednak krótkie (nawet połączone z okolicznościowymi wykładami) odprawy, zarządzane dla pracowników partyjnych przez właściwe Komitety.

6. WSKAZÓWKI OGÓLNE

Prace przygotowawcze polegają:

1. Na obowiązkach **uzyskania zezwolenia** na prowadzenie Kursu od przełożonych Władz Partyjnych.
2. Na **skompletowaniu listy prelegentów**. Prelegentem Kursu może być każdy towarzysz, który bądź ukończył z wynikiem pomyślnym Kurs przynajmniej o stopień wyższy (lub specjalny), bądź bez tego daje pełną gwarancję poprawnego wywiązania się z powierzonych mu zadań. Prelegentów spoza grona Partii wolno powoływać tylko w wyjątkowych wypadkach i tylko w zakresie szczególnej fachowości (np. lektorat wymowy, rachunkowość). Na Kursach dwóch niższych stopni każdy przedmiot powinien być powierzony jednemu wykładowcy. Łączenie wykładowców po dwa i więcej lub wyznaczanie dwóch wykładowców na jeden przedmiot może nastąpić tylko w wyjątkowych (uzasadnionych) wypadkach. Każdy z wykładowców ma pełne prawo (i obowiązek) przeprowadzania egzaminów w zakresie wykładanego przez siebie przedmiotu.
3. Na **skompletowaniu listy słuchaczy**. Słuchaczem Kursu może być tylko członek (kandydat) Partii. Ilość słuchaczy na Kursach III i IV stopnia ustalają Władze Centralne (Wydział Szkoleniowy CKW PPS). Orientacyjna ilość słuchaczy na Kursach Minimal-

nych wynosi około 25, na Kursach dla Aktywistów
— 35.

Zarówno w stosunku do słuchaczy jak i prelegentów wolno nakładać obowiązki przesłuchania (regularnego uczęszczania) i wygłoszenia wykładu pod skutkami rygorów partyjnych.

Po skompletowaniu listy prelegentów i słuchaczy należy wyznaczyć czas i miejsce (lokal) wykładów oraz rozkład zajęć i powiadomić o tym wszystkie bezpośrednio zainteresowane osoby.

Prelegent (wykładowca) przed przystąpieniem do wykładu winien rozłożyć powierzony mu przedmiot na tematy godzinowe w ten sposób, żeby w zakresie przydzielonych mu godzin przedmiot został wyczerpany całkowicie i równomiernie. Na pierwszej godzinie wykładowcę obowiązuje zapowiedź ogólna (całości), szczególna (tematu godzinowego). Na następnych godzinach zwięźle powtórzenie treści wykładu (wzgl. wykładów) poprzedniego i zapowiedź dalszego materiału. Wykładać należy przejrzyście, w dostępny dla słuchaczy sposób, trudniejsze pozycje powtarzać dwukrotnie, ilustrując materiał przykładami z dostępnego słuchaczom zakresu. Pożądane jest stosowanie pomocy naukowych (mapy, wykresy, schematy itp.). Dla mniej pojętych słuchaczy należy bądź zorganizować osobno komplety, bądź też uzupełnić wykłady ćwiczeniami, powtórkami, repetycjami. Naturalnym zakończeniem wykładu (względnie cyklu wykładów) jest krótkie powtórzenie (streszczenie schematyzujące) wyłożonego materiału. Po wykładzie należy dać możność słuchaczom postawienia pytań bądź usuwających ewentualne nieporozumienie, bądź też poszerzających treść wykładu, ale zawsze rzeczowych i ściśle związanych z tematem.

SZKOLENIE

Z wyjątkiem dyskusji instrukcyjnych (referaty i seminaria zasadniczo na wyższych stopniach szkolenia) z reguły w ramach szkolenia należy ograniczyć się do pytań. W razie otwarcia dyskusji należy pilnie przestrzegać zasady rzeczowości i dyscypliny myślenia (nie wolno odbiegać od tematu, zadawać pytań demonstracyjnych itp.).

Miedzy godzinami wykładowymi należy zarządzać przerwę dla umożliwienia wypoczynku wykładowcy i słuchaczom.

Poszczególni prelegenci obowiązani są wykładany przez nich materiał uzgodnić między sobą, tzn. nie wolno powtarzać się, w żadnym wypadku przeczyć sobie i stwarzać luki (opusty) bez całkowitej pewności, że zostaną one (względnie zostały) uzupełnione przez następnego (poprzedniego) wykładowcę. W tym celu każdy z wykładających powinien dokładnie zdawać sobie sprawę z całokształtu zagadnień poruszanych przez innych prelegentów. Zestawienie materiału wyłożonego na Kursie powinno stworzyć harmonijną, zamkniętą w sobie i zwartą całość. Ostatni z prelegentów na ostatniej godzinie powinien podsumować całość i zapowiedzieć termin i sposób przeprowadzenia egzaminów (względnie repetycji i ćwiczeń).

7. EGZAMIN I OCENA, OPINIE

Każdy stopień szkolenia, każdy Kurs szkoleniowy powinien być zakończony egzaminem, przeprowadzenie którego uprawnia właściwy Komitet (względnie szkołę) do wystawienia odpowiedniego zaświadczenia.

Do przeprowadzenia egzaminów należy powołać komisję egzaminacyjną, złożoną z wyznaczonego przez właściwy Komitet przewodniczącego i wykładowców

Kursu (Szkoly). Prawo egzaminowania (z głosem decydującym) mają również delegaci władz nadzorczych.

Po ukończeniu Kursów dwóch niższych stopni i specjalnych wystawia się **zaświadczenia**, po ukończeniu Szkół dwóch wyższych stopni — **świadcstwa**. Świadcstwa i zaświadczenia Kursów specjalnych stwierdzają wynik końcowy przedmiotowo i ogólnie, zaświadczenia pozostałe tylko ogólnie. Skala ocen wewnętrznych (na protokołach egzaminacyjnych) na Kursach: „dobrze“, „dostatecznie“ i „niedostatecznie“, w Szkołach: „źle“, „niedostatecznie“, „ledwie dostatecznie“, „zadawalająco“, „dobrze“ i „bardzo dobrze“. (1—7).

Na zaświadczeniach wolno jednak wynik ostateczny podawać tylko w formie ogólnej „pomyślnie“, na świadcstwach — w skali od „dostatecznie“ wzwyż.

Przy ocenach rozbieżnych nie należy wydawać zaświadczeń (świadcstw) o ile połowa (lub więcej) ocen przedmiotowych wypadła niedostatecznie.

Egzamin należy przeprowadzać w atmosferze spokoju i powagi, otwierając ogólny zasób wiedzy słuchacza i stawiając mu odpowiednie do jego poziomu wykształcenia i wyrobienia ogólne wymagania. Pytania należy stopniować od najłatwiejszych do trudniejszych. Słuchaczy, którzy egzaminu nie złożyli należy pouczyć, iż przysługuje im prawo bądź zapisania się na następny Kurs, bądź też składania egzaminu w charakterze eksternów (dowolną przy tym ilość razy) przy każdej okazji urzędowania Komisji Egzaminacyjnej.

Słuchaczów, którzy zdali egzamin z wyróżnieniem, należy zachęcać do zapisywania się na wyższe stopnie szkolenia, aż do Centralnej Szkoły Partyjnej włącznie i w razie wyrażenia przez nich w tym kierunku zgody należy poczynić jak najdalej idące ułatwienia.

8. BIUROWOŚĆ SZKOLNA

Niezależnie od jakichkolwiek innych przepisanych wykazów na wszystkich stopniach szkolenia obowiązuje:

• 1. **Lista ewidencyjna słuchaczy** wg rubryk: L. P. Nazwisko i imię, wiek, stan rodzinny, wykształcenie, zajmowane stanowisko lub źródło zarobkowania, data wstąpienia do Partii (i reaktywowania), stanowisko w Partii, uwagi. Tak sporządzoną ewidencję należy udostępnić wykładowcom i egzaminatorom. Szczególnie troskliwie należy wypełniać rubrykę „wykształcenie” z zastosowaniem próby sprawdzenia podanych do tej rubryki pozycji przy egzaminie.

2. **Lista obecności** — do egzaminu należy dopuszczać te tylko osoby, które przesłuchały co najmniej 3/5 ogólnej ilości godzin wykładowych. Poza tym lista obecności jest sprawdzianem karności partyjnej i podstawą do powzięcia w tym względzie opinii o uczestniku Kursu. Każda nieobecność powinna być przynajmniej ustnie usprawiedliwiona.

3. **Ewidencja wykładów** — wg rubryk: L. P., data i godzina wykładu, nazwisko i imię prelegenta, temat wykładu, treść wykładu, podpis prelegenta.

4. **Lista egzaminacyjna** — wg rubryk: L. P. nazwisko i imię słuchacza, ilość przesłuchanych godzin, poziom wiedzy ogólnej, poziom wiedzy partyjnej (wg przedmiotów), uwagi (charakteriologiczne).

Listy wymienione w p. 1, 2 i 4 służą za podstawę do wystawienia opinii (notatka kwalifikacyjna na stopniu drugim i arkusz kwalifikacyjny na wyższych stopniach szkolenia). Odpisy opinii należy zawsze przekazać do Komitetów nadrzędnych. Oryginały opinii i wszystkie sporządzone wykazy i notatki

należy przechować w aktach Kursu (Szkoły), udostępniając je w miarę zapotrzebowania nadrzędowym Komitetom (Wydziałom Kadr).

5. Wzór zaświadczenia:

Komitet (Miejski) w (Częstochowie) stwierdza niniejszym, iż tow. (Jankowski Stefan) z (Dzielnicy „Śródmieście“) po przesłuchaniu Kursu (II) stopnia Szkolenia Socjalistycznego (dla aktywistów) w okresie od dnia (15. X. 1947 r.) do dnia (30. X. 1947 r.) ukończył go z wynikiem pomyślnym.

Kierownik Kursu
(Nazwisko)

Za Komitet Miejski
(Nazwisko)

Wydane zaświadczenia należy zaewidencjonować (na liście egzaminacyjnej). Świadectwa III i IV stopnia szkolenia wystawia się na przepisanych przez Władze Centralne formularzach.

Z każdego Kursu, po jego zakończeniu, należy sporządzić dla władz hierarchicznie wyższych sprawozdanie, zawierające:

- 1) Nazwisko Komitetu organizacyjnego, 2) charakter (zadanie) Kursu, 3) Miejsce (lokal) wykładów, 4) czas trwania z datą rozpoczęcia i zakończenia, 5) rozkład zajęć z wyszczególnieniem prelegentów, 6) wykaz ilościowy słuchaczy zaewidencjonowanych, 7) wykaz imienny i ilościowy absolwentów Kursu z uwidocznieniem słuchaczy wyróżnionych, 8) koszt (wydatki) Kursu, 9) krótki opis przebiegu Kursu i 10) luźne wnioski co do osób poszczególnych słuchaczy.

Sprawozdania Szkół wyższego stopnia są uregulowane ściślejszymi przepisami.

SZKOLENIE

Tyle, jeżeli chodzi o sprawy **kształcenia socjalistycznego**. Kształcenie nie wyczerpuje jednak całości zagadnienia **szkolenia socjalistycznego**. Pojęcie szkolenia zawiera w sobie również — i to jako element niezbędny — zadanie **wychowania słuchacza**. Zadanie to należy rozumieć dwojako: jako wychowanie ogólne (obywatelskie, kulturalne) i jako wychowanie socjalistyczne. Wychowywać słuchacza należy w każdej chwili w pedagogicznej z nim styczności. Wychowywać należy już samą sprężystą, opartą na bezwzględnej karności organizację szkolenia, w zasięgu której wcześniej czy później znajdzie się każdy członek Partii, każdym wykładem bez względu na jego treść i temat, przykładem osobistym wszystkich stykających się ze słuchaczami starszych członków Partii — słowem na każdym kroku, przy każdej nadającej się do tego okoliczności. Należy pamiętać, że obok **nabytych wiadomości** absolwent Kursu wyniesie zawsze pewne **nastawienie się**, pewien **światopogląd**, który należy wszelkimi stojącymi do dyspozycji środkami urobić według najlepszej wiary, że stanie się on podstawą do dalszej najkorzystniejszej dla Partii pojętej **ewolucji duchowej**. W socjalistycznym systemie wychowawczym powinny znaleźć sobie miejsce i troskliwą opiekę nad słuchaczem i postawione przez ogół wykładowców — wychowawców wymagania podporządkowania się interesom ogółu, i wdrożenie do dyscypliny partyjnej, i ciepła, serdeczna atmosfera wzajemnego zaufania i koleżeństwa, i wiele, wiele innych jeszcze motywów wychowawczych, których nie sposób przytoczyć tu w formie wyczerpującej listy.

Nie na ostatnim miejscu postawić należy wymagania zastosowania się w całej pełni personelu szkolnego do wszystkich zawartych w niniejszym artykule

przepisów i wykazania najlepszej woli w kierunku najskuteczniejszego ich zrealizowania w terenie. Przepisy niniejsze, przez ich ogłoszenie w Kalendarzu, staną się dostępne każdemu członkowi Partii a więc równie dobrze wykładowcom jak i słuchaczom. Niestosowanie się do nich może bardzo łatwo obudzić pierwsze zwątpienia, pierwszą niewiarę w partyjne poczyniania. Toteż jakkolwiek dokładne stosowanie się do przytoczonych powyżej wskazówek może nastręczyć niejedną trudność organizacyjną — obowiązkiem naszym będzie dążyć do jak najszybszego usunięcia wszelkich usterek przez ustawiczne usprawnianie akcji i systematyczną kontrolę szkolną. W ten bowiem tylko sposób, stale podnosząc jakość i rozpiętość szkolenia, potrafimy rozbudować **Potężne Szkolnictwo Partyjne**, przyczyniając się tym samym do triumfalnego pochodu **Wielkiej Idei Socjalizmu**.

„ROBOTNIK“

i

„PRZEGLĄD SOCJALISTYCZNY“ **w rękach każdego** **socjalisty**

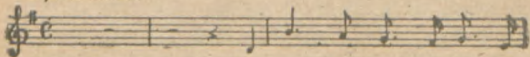
Czerwony Sztandar

SŁOWA: BOLESŁAWA CZERWIŃSKIEGO (1857-1900)

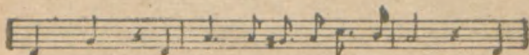
MUZYKA: KOMUNARDŃW FRANCUSKICH z r. 1871²

OPRAC. MUZ. MIECZYŚŁAWA KRZYŃSKIEGO.

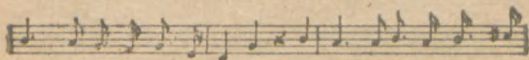
Tempo marsza.

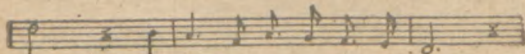
KREW NA - SZĄ, DŁU-GO LE-JĄ,

KA - TY, WCIĄŻ PEY-NA, LU-DU GORZKIE ŁZY, NA+

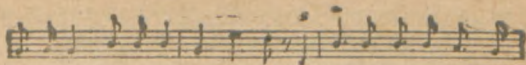
DEJ - DZIE JEDNAK DZISIA ŁAPŁĄTY, SĘ - DZIA-MI WÓWCZAS BĘ - DZIEM

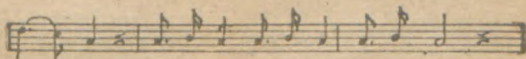
MY SĘ - DZIA - MI WÓW-CZAS BĘ - DZIEM MY ?

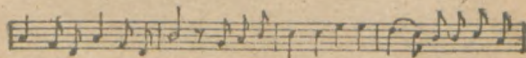
² HANSEN EMIL „HISTORIA SOCJALIZMU” str. 848

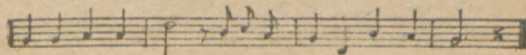
DALEJ WIĘC, DALEJ WIĘC WZNIEŚMY ŚPIEW. NASZ SZANAR PEŁNIE PO - NAD

TRO - NY WIE-SIE ON ZEMSTY GROM LU-DU GNIEW

PRZYSZŁOŚCI RZUCAJĄ ŚNIEG. A KOLOR JEGO JEST CZERWO - NY, BO NA NIM

RO-BOT-NI-CZA KREW BO NA NIM RO-BOT-NI-CZA KREW.

Porządek stary już się wali,
Żywotem dla nas jego zgon,
Będziemy razem pracowali,
I wspólny będzie pracy płomi
Dalej więc, dalej więc, wzniesmy śpiew
Mł. Mł.

**WYDAWNICTWA POLITYCZNO-SPOŁECZNE
SPÓŁDZIELNI WYD. „WIEDZA“.**

H. Anhalt	Źródła postępu tech. w kapitalizmie
N. Barlicki	Proletariat
B. Drobner	Mickiewicz jako socjalista
B. Elmer	Winowajcy klęski wrześniowej
N. Gąsiorowska	Polska na przełomie życia gospodarczego
Grzywo-Dąbrowscy	Okrucieństwo człowieka i okrucieństwa niemieckie
J. Hochfeld	My socjaliści
H. Jabłoński	U źródeł teraźniejszości
T. Jabłoński	Krótki zarys historii P. P. S.
E. Kwiatkowski	Wczoraj, dziś i jutro Polski na morzu
W. Kula	Historia gospodarcza Polski 1864—1918 — tom I
O. Lange	Ludwik Krzywiecki
B. Limanowski	Historia Demokracji Polskiej, t. I - II
K. Malcurzyński	Norymberga
T. Manteuffel	Średniowiecze
J. Mulak	Wojsko podziemne
S. Ossowski	Ku nowym formom życia społecznego
A. Próchnik	Demokracja kościuszkowska
„	Idee i ludzie
„	Ignacy Daszyński
„	Kim był Tadeusz Kościuszko
S. Surzycki	Spółdzielczość w nowym ustroju gospodarczym Polski
F. Trąbalski, R. Motyka	Pół wieku socjalizmu na Śląsku
M. Zawadka	Stefan Okrzeja
	Mała Konstytucja

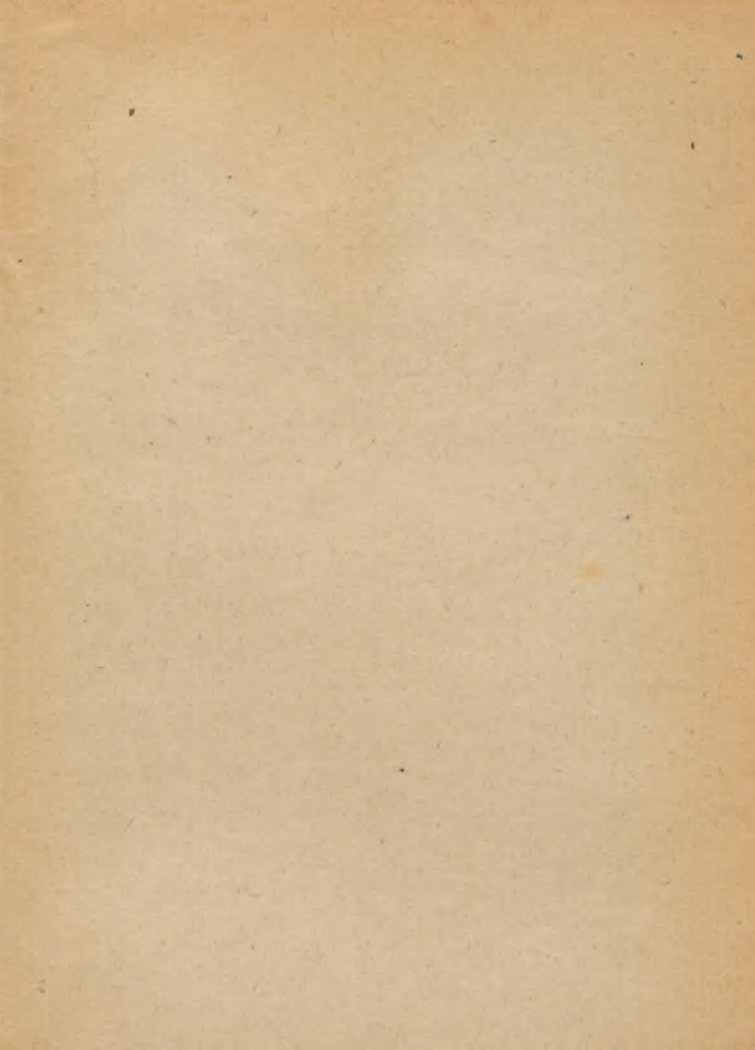

Biblioteka Uniwersytetu
MARII CURIE-SKŁODOWSKIEJ
w Lublinie

4846

CZASOPISMA

1948

12.-